

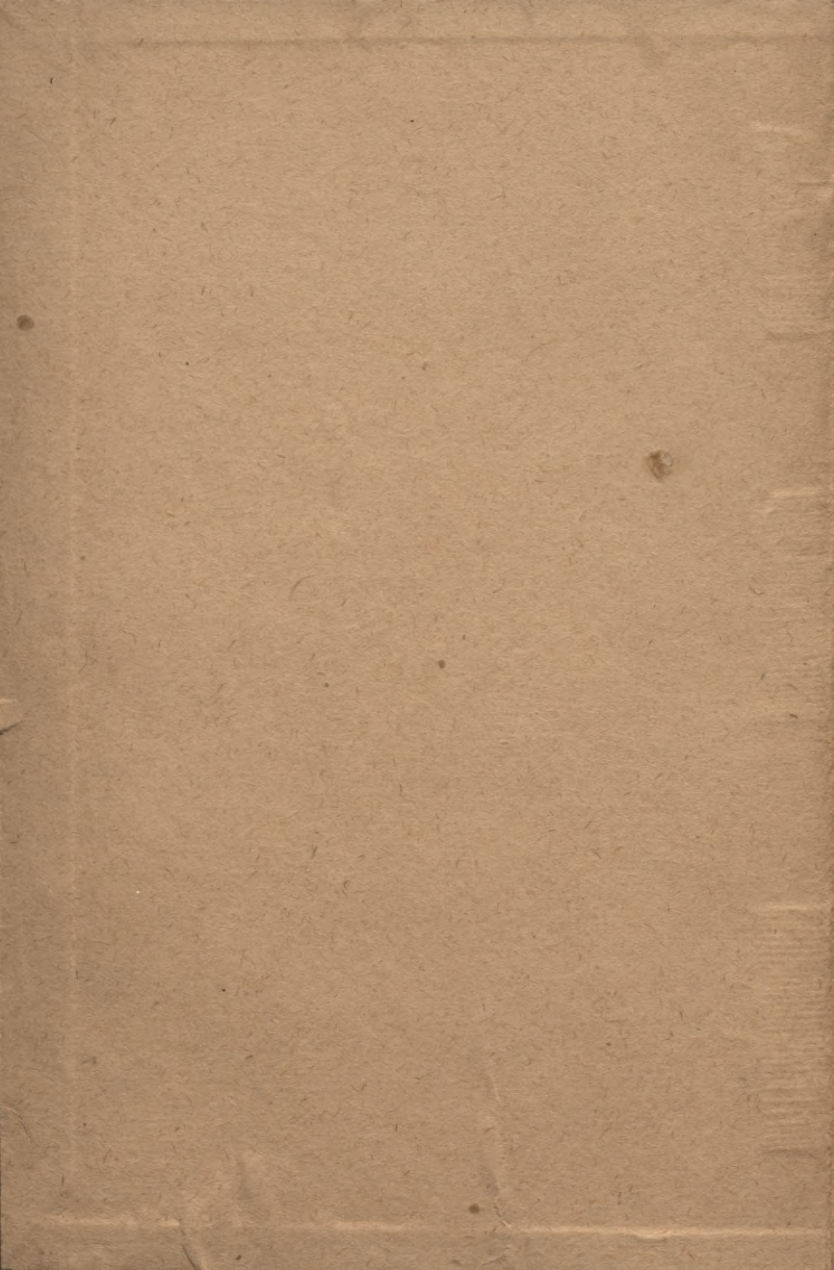
33
L 1055

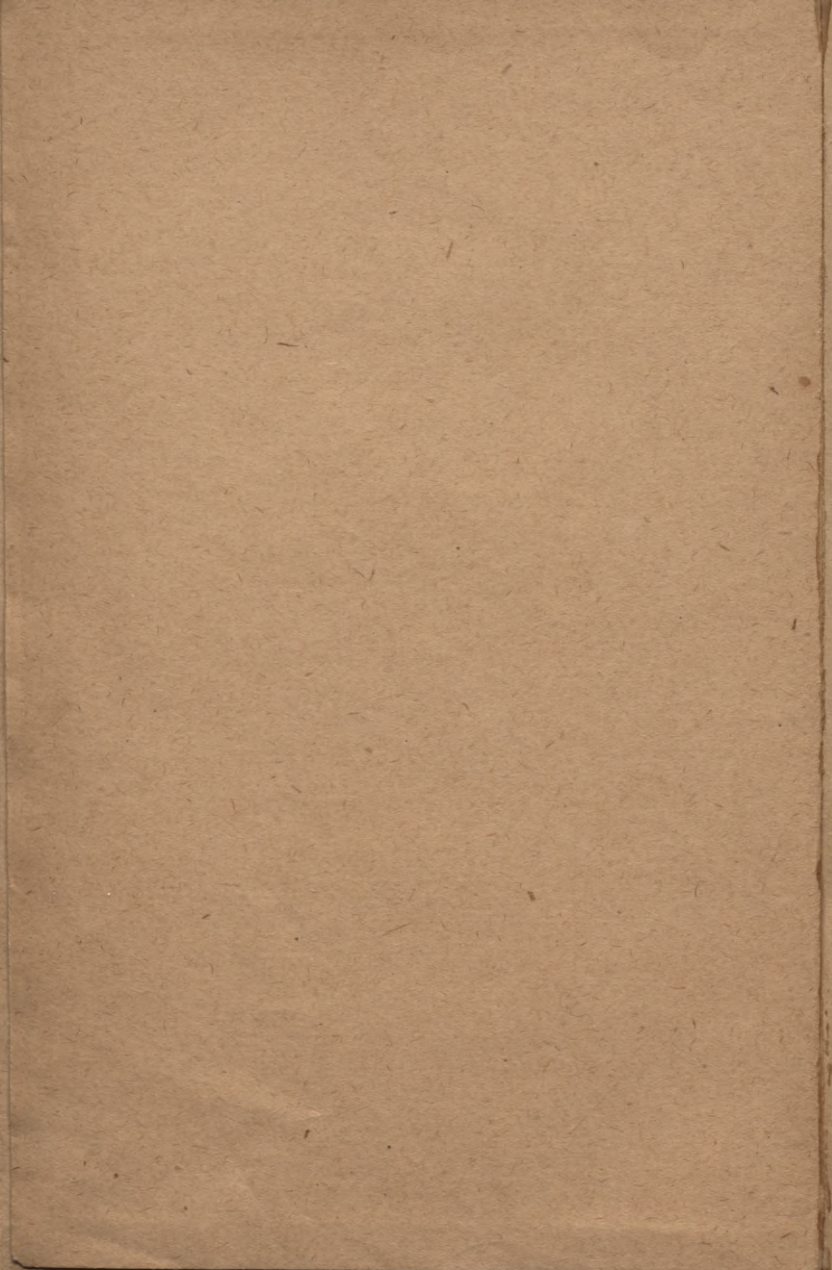
BALTKREEVIJAS ZINATŅU AKADEMIJA

K. ŠILTERS

LATVIJU ZEMNEEKI
BALTKREEVIJĀ
PIRMS UN PĒC
OKTOBRA REVOLUCIJAS

WINONA — 1957

VISU ZEMJU PROLETAREESI, SAVEENOJATEES!

БЕЛАРУСКАЯ АКАДЭМІЯ НАВУК
ЛАТЫШСКАЯ СЕКЦЫЯ ІНСТЫТУТА НАЦМЕНШАСЦЕЇ

К. ШКІЛЬТЭР

ЛАТЫШСКІ СЕЛЯНІН
НА БЕЛАРУСІ
ДА І ПАСЛЯ
КАСТРЫЧНІЦКАЙ РЭВОЛЮЦЫ

ГІСТАРЫЧНАЯ МАНАГРАФІЯ

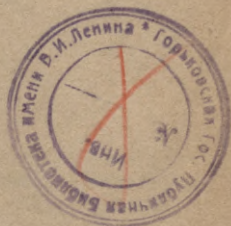
ВЫДАВЕЦТВА БЕЛАРУСКАЙ АКАДЭМІІ НАВУК
МЕНСК, 1935

L 33
L 1055

L
333

BALTKREEVIJAS ZINATŅU AKADEMIJA
NACIONALMAZAKUMU INSTITŪTA LATVJU SEKCIJA

K. ŠKILTERS

LATVJU ZEMNEEKĀ
BALTKREEVIJĀ
PIRMS UN PĒC
OKTOBRA REVOLUCIJAS

VĒSTURISKA MONOGRAFIJA

BALTKREEVIJAS ZINATŅU AKADEMIJAS IZDEVNEECĪBA
MINSKĀ — 1935

4204.

Latv. PSR Valsts bibliotēka

61-371

0309041149

*Nodrukata uz Baltkreevijas Zinatņu
akademijas prezidija rīkojuma pamata*

*Pastāvīgais sekretars
akademiķis P. PANKEVIČS.*

Редактор К. ИОКУМ

Техредактор М. КЛУЦИС.

Главент Б-4658. Тираж 750 экз. Форм. бум. 62×94¹/₄. 9 печ. листов. В печатном листе 45.000 зн. Заказ № 281. Рукопись сдана в набор 15/11-35 г. Подписано к печати 4/IV-35 г. Отпечатано в 31-ой типографии „Красный печатник“, Москва, центр, улица 25 октября, дом 5.

PREEKŠVĀRDS

Pee Baltkreevijas latvju koloniju izpētišanas pirmo reizi ķēros jau 1926. gadā Maskavā. Šo latvju ceemu pirmsākumu es ļoti isā veidā aizķeru savā grāmatā „Latkoloniju vēsture“, kura nōdrukata 1928. gadā. Baltkreevijas Zinatņu akadēmija man uzdeva sīkaki izpētīt šo jautajumu. Sākot no 1928. gada, Akadēmijas uzdevumā apbraucu vairakus latvju ceemus un vācu tur uzglabajušos dokumentus, rentes kontraktus, māju pārdošanas noteikumus (t. s. „kupčijas“), vecako eecelotaju atmiņas u. t. t. Materialu vākšanai par latvju ceemu vēsturi, ekonomiku, etnisko stāvokli u. t. t. tika noorganizetas divas zinatniskas ekspedīcijas: veena 1929. gadā, otra — 1930. g., kuras pētīja un vāca materialus Leznas,¹⁾ Vitebskas, Gorodokas, Surazhas, Polockas, Drisas u. c. rajonu latvju ceemos. Šajos gados tiku strādajis arī Leņingradas un Vitebskas arķivos, vācot materialus par latvju zemņeeeku izcelošanu no Latvijas.

Tas viss deva bagatus materialus, uz kuru pamata 1931. gadā baltkreevu valodā tika publiceta grāmata 17 drukas lokšņu apjomā — „Latvju kolonijas Baltkreevijā“. Šīs grāmatas beigās ir publiceti arī raksturīgakee dokumenti — rentes kontrakti, māju pārdošanas noteikumi u. c., un statistiskee materialu par latvju ceemu attīstību.

Baltkreevijas CIK'a nackomisija, kā arī daudzi latveešu darbīneeki, ne veenreiz veen man ir aizrādījuši izdot šo grāmatu latvju valodā. Tomēr, apzinotees šīs grāmatas klūdas un trūkumus, es stādīju par savu uzdevumu izdot viņu latvju va-

¹⁾ Turpmak viscaur leetojam ne kreevisko Liozna, bet Lezna, no veetejā baltkreevu nosaukuma un kā to izrunā arī veetejee latvju eedzīvotaji.

lodā saīsinatā un pilnīgi pārstrādātā veidā. Pirmkārt, šajā grāmatā vairs neeeveetoju baltkreevu izdevumā publicētos dokumentus, kuri var interesēt tikai pētņeekus, — teem dokumenti ir peeejami baltkreevu izdevumā. Otrkārt, izmetu pilnīgi otro nodaļu par izcelošanas pirmsākumu uz Leņingradas un Peterburgas guberņām, izmetu daudzus vispāreja rakstura un ari ne visai spilgtus empiriska rakstura materialus, izlabojot klūdas, kuras peelaistas baltkreevu izdevumā.

Baltkreevu izdevuma galvenās klūdas es uzskatu sekošās: 1) runajot par diveem kapitalisma attīstības ceļeem Kreevijā — „prūšu“ un „amerikanisko“ — es „amerikaniskam attīstības ceļam“ devu veenpusīgu ekonomisku raksturojumu, kas var radīt eespaaidu, itkā šāda attīstība būtu eespējama bez politiskā buržujski demokratiska apvērsuma, kurā eetilpst ari muižneeku zemju konfiskacija; 2) atsevišķas veetas politiski nepeeteekoši saasinatas un var tikt kvalificetas kā buržujskā objektivismā tendences; 3) nacionalistiska klūda ir vairaku citatu minešana no P. Stučkas „Darbs un Zeme“, kurās latveešu zemneeciba XIX g. s. otrās puses sākumā teek tēlota kā veengabalīga, nediferencejot to kulakos un trūcīgos.

Izdarot minetos saīsinājumus un izlabojumus, grāmata ari papildinata ar daudzem pilnīgi jauneem materialeem. 1934. g. vasarā tika izpētīti 10 eevērojamakee Baltkreevijā latvju kolektīvi. Uz šī materiala, kā ari uz eepreekšējos gados savāktā materiala pamata, no jauna uzrakstīta beidzamā nodaļa „Kolektīvizācijas process Baltkreevijā latvju ceemos“. Grāmatai sneedzu jaunu peelikumu: demografiskas ziņas, ceemu padomju, kolektīvu un skolu sarakstus.

K. Šķilters.

Minskā,
decembri 1934. gadā.

I N O D A Ļ A

LATVJU IZCEĻOŠANAS KUSTĪBAS EEMESLI

1. Zemneeku kuņģība Vidzemē XIX g. s. vidū

Pēc tā saucamo „zemneeku brīvlaišanas“ likumu izdošanas Baltijā (1816. g. — Igaunijā, 1817. g. — Kurzemē, 1819. g. — Vidzemē), zemniecības stāvoklis nebūt neuzlabojās. „Brīvlaišana“ bija tāds veikls solis, ka veselu gadusimteni pēc tās pasludināšanas zemneeki pakļuva zem dubulta sloga — zem topošā kapitalisma un muižneeku varas. Muižniecības valsts vara, uz visizdevīgākiem nosacījumiem, deva muižneekiem iespēju eksploatēt zemneeku darba spēku. Muižneeku saimniecību galvenā pamatlinija bija kapitalistiskās sistēmas saveenošana („brīvais līgums“) ar atstrādašanu.¹⁾ Tā, pateesību sakot, bija galvenie eemesli, kas speeda muižneekus „atbrīvot“ zemneekus. Pēc dzimtsbūšanas „atcelšanas“ izmainījās tikai agrākā klaušu laika „juridiskais eetērs“, bet dzimtsbūšanas saturs palika vecais.

Pēc pārmērigas zemneeku eksploatacijas peeveenojās vēl trīs neražas gadi (1838.—1841.), kuros zemneeki pārdzivoja leelu maizes trūkumu. Pēc tam zeme peedereja muižneekiem, kuri zemneekiem atņēma kuru katru iespēju eksistencei. Ekspropriete latvju zemneeki eedomājās, ka glābiņš no tāda stāvokļa veenigi ir bēgšanā uz „silto zemi“ (kā toreiz teica), t. i. uz Kreevijas deenvidus guberņām, par kuru meln-zemi zemneeki bija dabujuši zināt no vēstulēm, kuras rakstija izceļotāji no Besarabijas.

No Vidzemes pagasteem zemneeku bari plūda uz Rīgu. Čaurām deenām tee eelenca valdības eestādes, cenšotees dabūt atļauju izceļot uz „silto zemi“. Baltijas gubernatora pavēli, ka viseem zemneekiem jāgreetžas atpakaļ uz saveem

¹⁾ Левин — Собр. сочинений, т. XII, 2-ое изд., стр. 226.

pagasteem, zemneeki uzņēma ar neticību un domāja, ka to ir izplatījuši muižneeki, bez valdības peekrišanas.

Lai apturetu zemneeku izceļošanas kustības mēģinājumu, Baltijas ģeneral-gubernators Pālenš pavēleja luteru mācītajiem svētdeenās pēc deevkalpošanas no kanceles sludināt savu oficiālo „patenti“ no 1841. g. 2. jūnija, kurā bija rakstīts, ka kronis neveenam zemi nedos, un katrs, kurš izplatīs tādas nepamatotas ziņas, tiks eekalts ķēdēs un izsūtīts uz Sibīriju mūža katorgā.

Kad Raunas baznīcā nolāsija ģeneral-gubernatora 10. jūlija pavēli, tad bijusi dzirdama vispāreja neapmeerinatība, smeekli, svilpeeni. Kad veens no klātesošoem valdības locekļiem (ari muižneeks) turpat uz veetas gribejis fiziski pārmācīt vainīgos, tad pūlis ar meeteem rokā sācis aizstāvētees. Šis muižneeks, peerakstijis „dumpineeku“ vārdus, aizbrauca uz otru muižu, kur zemneeki atkal to sagaidīja ar dakšām un izkaptīm. Tādi pat nemeeri izcēlās 1840. g. rudenī Jaunbebru pagastā. Nemeeri aptvēra visu Vidzemi un draudeja izplatītees pa visu Baltiju.¹⁾

1841. g. sākās vainīgo aresti un teesašanas. Visus, uz kuriem krita aizdomas, ka tee ņēmuši dalību nemeeros, vaj rakstījuši sūdzības uz Rīgu, aresteja un nodeva kara teesai. Kara teesa atzina 108 cilvēkus par vainīgoem un citeem par beedīnašanu nolēma sodīt viņus visus veetejo eedzīvotāju klātbūtnē. Kā soda veetu nozīmeja Jaunbebru pagastu. Soda izpildīšanai atsūtīja 2 zaldatu bataljonus un 40 kazakus. Ekzekucija notika 1841. g. 4. martā. Pee ekzekucijas obligatoriski bija japeedaldas eedzīvotajeem no 37 Cēsu un 34 Valkas apriņķu pagasteem.

Daudzi tā sauktee musinataji un kūdītaji tika uz veetas nošauti un pakārti, neskaitot nošautos sadūrsme ar karaspēku. Daudzus izsūtīja uz Sibīriju mūža katorgā.

Zemneeku dumpji (1841.—43. g. g.) stipri satricināja Baltijas ekonomisko dzīvi. Muižneeki bij spēesti atkal pacelt jautājumu par jaunām agrarām reformām un 1817—1819. g. g. likumu revīdešanu. Tomēr jaunuos agraros likumos, kuri bija „Visaugstak apstiprināti“ 23. janvarī 1845. g. un pazīstami zem nosaukuma „77 paragrafi“, ne vārds nebija minets par

¹⁾ Latgale, bijušās Vitebskas gub., tā saucamos infanteešu apriņķos, šīnī laikā ari notika zemneeku nemeeri. Grafa Borha muižā, Ludzas apriņķī, šādi nemeeri atkārtojās ļoti beeži (1836.—1839.—1841. g. g.), un katrtreiz izsaukts karaspēks zemneeku nomeerīnašanai. Sevišķi bargi sodīja 1841. gadā, kad kara teesa tika nodoti 160 cilvēki. Daudzi pēc soda saņemšanas mira, pārējee izsūtīti uz Sibīriju. Tomēr šee nemeeri nebija sakarā ar pārceļošanas kustību. Latgales apriņķos izceļošana sākās tikai XIX g. s. 90-tos gados. 1847.—48. g. g. zemneeku masas bēga no saveem muižneekiem no Drīsas, Sebežas un Neveles apriņķiem. Šī kustība tika no karaspēka apspeesta un bēgļi bargi sodīti.

baronu zemes monopola aprobežošanu. Pirmā no šiem 77 paragrafeem mēs lasam: 1819. g. zemneeku likums, kurš pešķir baronam neaprobežotas zemes izmantošanas teesības, paleek neaizskārts. Otrs paragrafs konstatē, ka 1819. gada likums tāpat paleek spēkā attecībā uz muižneeku un zemneeku savstarpejo attecību regulešanu ar brīvu līgumu palīdzību. No tā var sprest, ka 1845. gada agrarā reforma neko nereformēja.¹⁾

Tikai 60-to gadu likumi deva bagataikai zemneeku daļai privatīpašuma teesības uz zemi: vairums tomēr palika bez elementārām politiskām teesībām, par ko runasim vēlāk.

Baltkreevijas Zinatņu akademijas latsektora pirmās zinātniskās ekspedīcijas dalībneeki un Lašnevas skolotāji pēc materiālu apstrādes 1929. gada jūnijā.

Aizķerot zemneeku nemeerus Latvijā, nākas aizrādīt, ka feodalisma sabrukšanas periodā visās valstīs (tanī skaitā arī Baltijā) notika zemneeku nemeeri. Lūk, kā to tēlo M. Pokrovskis:

„Katrā Eiropas valstī feodalisma sabrukšanas un kapitalisma izveidošanas periodā bija sava zemneeku revolūcija. Francijā bija žakerija, Anglijā — Uata Tailera sacelšanās, Bohemijā — husītu kari, Vācijā — Leelais XVI g. s. zemneeku karš. Tomēr katrā valstī bija veena tāda revolūcija. Kreevija savā ekonomiskās attīstības periodā (kas attecas uz XVII—XVIII g. s.) pārdzīvoja pat četras. Trīs Leelkreevijā: tā saucamais „juku laiks“ (смутное время) pašā XVII g. s.

¹⁾ Fr. Roziņš — „Latvešu zemneeks“, 1920. g., 148. lpp.

sākumā, Steņkas Razina sacelšanās 1670.—71. g. g. un Pugačova dumpis 1773.—74. g. g. Pirmā — tika nogāzta vairak valdības veena pēc otras, pēdejā arī nebija tāļu no tam: Katrinai II nebija bistamaka eenaidneeka par Pugačovu. Pee ta vēl japeeskaita ceturtā grandiozā Kreevijas deenvīdu-reetumu revolucija, kuras sārta uzkūra Bogdans Hmelņickis. Šī revolucija iznīcināja poļu valdišanu tajās veetās un ir uzskatama par faktisku vecās Polijas bojā eešanas sākumu¹⁾

Ja pee Pokrovska minētās zemneeku nemeeru virknes peeleeakam zemneeku sacelšanās notikumus Baltijā: sakarā ar jauneevesto „galvas naudas“ nodokli Vidzemē 1784. g. un nemeerus dažus gadus vēlāk, sakarā ar „galvas nodokļa“ paaugstinašanu 1796. g., Kauguru nemeerus 1802. g., tā saucamo „Bebru dumpi“ 1841.—43. g. g., Latgales zemneeku nemeerus grafa Borha muižā Ludzas apriņķī (1836.—1839.—1841. g. g.) un Drisas un Sebežas apriņķos 1847. g., tad mums būs skaidrs, ka šee sacelšanās gadījumi bij tikai atsevišķi ķēdes locekļi no visas kopejās zemneeku nemeeru ķēdes. Šis zemneeku cīņas norisinājās visā XVIII g. s. otrā un XIX g. s. pirmā pusē.

2. Zemneeku kustība Kurzemē XIX g. s. vidū

Dažadee saimneeciskee un politiskee apstākļi (pee kureem mums še nav eespēja apstātees) Vidzemē un Kurzemē noveda pee ta, ka zemneeku kustība Kurzemē sākās daudz vēlāk, nekā Vidzemē, un kustības raksturs nebija tāds kā Vidzemē. Ja Vidzemē XIX gadu simteņa 40-to gadu beigās mēs redzam asas sadursmes starp zemneecību un muižneecību, kad pavairojās zemneeku bēgšana no muižneekeem un slepena pārceļošana, — tad tanī pat laikā Kurzemē šis zemneeku nemeers pret veetejo muižneecību un luteraniskās baznīcas despotismu izpaužas tīri reliģiskā formā: sāka nodibinatees sektantu pulciņi, kuri uzstājās pret luterāņu baznīcu, kā vācu muižneeku eeroči zemneeku izsūkšanai un eksploatacijai.

Jaunā latvju nacionalā buržuazija Latvijas pilsētās uzstājās pret vācu tirgotajeem un muižneekeem, kuri bija viņu konkurenti. Ta aģiteja, lai latveešu zemneeki nepērk pee vāceešeem, bet pērk tikai latveešu tirgotāju bodēs. Kurzemē uz laukeem arī eeradās latvju sīkburžuazija, tirgotāji, amatneeki un lauku inteligence — skolotāji, bijušie luterāņu baznīcas kalpi, no bagatakām zemneeku aprindām. Ari viņi uzstājās pret vācu muižneekeem, bet talab, ka luterāņu baz-

¹⁾ М. Покровский — Революционное движение прошлого. „Ежегодник Коминтерна“, 1923, стр. 223—232.

nica un mācītāji aizstāveja vācu muižneekus, šee sikburžu-
jiskee elementi sāka sludināt, ka mācītāji izkropļo Kristus
mācības. Tādā kārtā, tirgus konkurences cīņa starp vācu
muižneekem un luterāņu baznicu, no veenas puses, un lat-
veešu tirgotājiem, nacionālo sikburžuaziju, no otras puses,
peepēma reliģisku raksturu Kurzemes ticīgo zemneeku vidū.
Līdz ko XIX g. s. 60-tos gados Leepajas apkaimē eeradās
Mēmeles baptistu draudzes preekšstāvji, viņu aģitacija te
atrada auglīgu zemi.

Bez šee reliģiskeem zemneeku protesta mēģinājumeem
pret vācu muižneecību, pēc 60-teem gadeem pacēlās jauns
zemneeku masu petīciju vilnis pee gubernatora un ķeizara.
Šī kustība gan sākās Vidzemē, bet tajā tika eerauta arī Kur-
zemes latvju zemneecība.

Sakarā ar to nākas aizrādīt, ka 7. februārī 1870. gadā
Vidzemes vācu muižneecība eesneedza Kreevijas ķeizaram
Aleksandram II adresi, kurā ta lūdza atjaunot visas tās pri-
vileģijas, kādas tai bija pirms Petera Leelā laikeem. Ķeiza-
riskā atbilde uz šo adresi bija sekoša: „Vispārejee un veete-
jee likumi dabū savu spēku no veenīgās patvaldneeciskās
varas, tadēļ galīgi atraidīt Vidzemes muižneecības lūgumu,
kurš izteikts šai eesneegumā, un totees jo vairak, ka viņš
nesaskan ar pašu eevēdumu likumu sakopojumā.“¹⁾

Uzzinot, ka Aleksandrs II muižneecības prasību noraida,
latvju nacionālā lauku buržuazija — „pelekee baroni“ — no-
prātā, ka tagad viņeem arī peenācis laiks teikt savu vārdu.
Tad arī tika sastādīta latvju bagatāko zemneeku adrese, kura
tika laista no pagasta uz pagastu parakstu vākšanai. 1871. g.
bija eesneegts lūgumraksts ar 50.000 Vidzemes un Kurzemes
guberņu zemneeku paraksteem, kuri lūdza valdību uz 1864.
gada likuma pamata reformēt teesu eestādes un eevest Bal-
tijas guberņās zemstes. Šo petīciju valdība noraidīja un viņas
iniciatorus sauca pee atbildības. Kaut gan 1861. gada reformā
eeenesa zināmu lūzumu ļaužu prātos un kapitalistiskās for-
mas plašāki attīstījās Latvijas lauksaimneecībā, tomēr leel-
muižneecība, kura šo reformu izveda dzīvē, vēl ilgi centās
apturet kapitalistisko atteecību attīstību. Neraugotees uz
to, ka Baltijā (Vidzemē, Kurzemē, Igaunijā) kapitalisms bija
laidis jau dziļas saknes zemkopībā, pat klaušu atteecības
dažās muižās uzglabājās līdz pat 1905. gada revolūcijai.

Zemneeku izceļošanas kustība ir ceēši saistāma ar latvju
gruntneecības (lauku buržuazijas) izveidošanās sākumu. Kā
zināms, Vidzemes pirmee latvju kulaki eepirka sev grunts-
gabalus 1853. gadā, kad Rūjenes muižas īpašneeks G. Kride-

¹⁾ J. Krodzneeks — Vidzemes muižneeku un zemneeku adreses
ķeizaram Aleksandram II. Valsts arķiva izdevums. Rīgā, 1924. g., 25. lpp.

ners pārdeva 46 kļaušu un 6 muižu zemes. Kurzemē pirmo reizi zemi sāka eepirkt tikai 1864. gadā. Zemes eepirkšanas kustība turpmakos gados strauji peeauga. Sakarā ar muižu zemju izpārdošanu latvju fermereem, muižneeciba ekspropriēja mazās siksaimneecibas, apveenojot viņas leelakās, kuras bija izdevigaki pārdot. Teeši tā uz eksproprietu siksaimneeku postā un nabadzibas rēķina veidojās latvju gruntneeciba. Turpretim eevērojama daļa no leelās latvju kaipū armijas un no eksproprieteeem siksaimneekeem bija speesti atstāt savu dzimteni un dotees laimi meklet citur. Teesa, starp izceļotajeem ir sastopami arī latvju „peleči“, kuri eepirka uzreizi veselas muižas un jaunās dzīves veetās pārvērtās par muižneekeem, kuru labklājība zēla uz trūcigo zemneeku rēķina, bet tā nebija masu parādība.

Muižneeku saimneecibas bija tā eerikotas, ka viņas nevarēja iztikt bez kļaušu darba. Veetejā valdība, būdama zem muižneeku eespaids, peelika visus spēkus, lai peespedu ceļā noturetu latvju bezzemneekus un kalpus viņu vecās darba veetās. Ikveens muižneeks saprata, ka ar pārceļošanas peelausānu viņš var zaudēt tos strādneekus, kuri līdz tam nodrošināja viņam darba spēku.

Tolaiku eekšleetu ministrijaš arķivā varam atrast daudz latvju bezzemneeku lūgumrakstus, kuri spilgti raksturo šo „eerobezoto putnu“ mēģinajumus aizlaistes.

Izrakstisim še dažas raksturigas citates.

2. jūnijā 1869. gadā eekšleetministrijaš ģeneraladjutants ziņoja Vidzemes, Kurzemes un Igaunijas ģeneralgubernatoram, ka 29. maijā 1868. gadā Kurzemes gubernas Tukuma, Jelgavas un Leepajas apriņķu zemneeki, kopskaitā 55 cilveki, 12 ģimenes, eeradušees Carskoje Selo apgrūtināt „ķeizarisko augstību ar saveem lūgumeem par izceļošanu uz Kreevijas Imperijas eekšējām gubernām“. Kadēļ brauca šee zemneeki no Kurzemes uz Peterburgu, lai „apgrūtinātu ķeizarisko augstību“? Lūk izvilkums no viņu lūgumraksta.¹⁾

„Būdami vēl dzimts cilveki, atkarīgi no Kuldigas, Aizputes un Tukuma apriņķa muižneekeem, kuri toreiz nodalīja mums zemi, uz kuras dzīvojām un iztikām ar visām ģimenēm, bet tagad, kaut gan uz jūsu ķeizariskās augstības monarkiskās žēlastības esam atbrīvoti no dzimtsbūtības un saņēmām jūsu atvēli eegūt kaut cik zemes, bet mineto apriņķu muižneeki neizpilda jūsu likumu un nedod ne zemi, ne darbu, kamdēļ mums ar ģimenēm nākas mirt badā un braukt uz S. Peterburgu ar sūdību par muižneekeem un vispazemīgi lūgt jūs apžēlotees par mums, Kurzemes zemneekeem, un ne-

¹⁾ ЛОЦИЯ. Дело канцелярии Остзейского генерал-губернатора по 5 отделению 1868 г. по предмету переселения курляндских крестьян, л. 58.

ļaut mums ar leelām ģimenēm aizeet bojā, badā un trūkumā un neatstāt mūs, istipadevīgos zemneekus, bēdīgā stāvoklī". (Parakstījuši 36 cilvēki, 19. maijā 1869. gadā).

Kā valdība norobežojās no tādeem Kurzemes zemneeku „uzplūdeem“, to uzzinam no eekšleetministrijas vēstules Baltijas ģenerālgubernatoram, kas rakstīta 2. jūnijā 1869. gadā. Vēstulē, starp citu, teikts, ka galvas pilsētā atrodas ap 200 latvju. Tee visdrīzākā laikā tikšot nosūtīti atpakaļ uz savu dzimteni. Pats Peterburgas oberpolīcijas meisters ķērās pee latvju izsūtīšanas. Tomēr tik veegli latvju zemneekus nevarēja peespeest greeztees atpakaļ uz savu dzimteni. Vēstulē minets, ka latvji tam pretojušees un prasījuši, lai atļaujot izcelot uz citām guberņām.¹⁾

Tajā pat laikā uz „visaugstako vārdu“ tika eesneegts kāds cits lūgumraksts, kuru bija parakstījušas 89 Kurzemes kalpu ģimenes, un kurā teikts:

„Sakarā ar neražu, kura jau trešo reizi peemeklejuši Kurzemi, mēs tagad esam nokļuvuši tādā stāvoklī, kuru pat aprakstīt nav eespējams. Ne tikai neraža, bet muižu īpašneeku izturešanās pret mums ir pavīsam nepanesama. Vīni peeprasa no mums visu nodokļu nomaksu, peespeež mūs strādāt un pee visa ta nesneedz nekādu palīdzību un dzen pat mūs laukā no pašu mājām, kuras ilgus gadus ir peederejušas mūsu preekšteceem, kuri zemi apstrādāja un nomaksāja visas kroņa nodevas. Mūsu nolūks ir meklet jaunu dzīves veidu (новый род жизни) jo ilgaki šeit palikt ir pāri mūsu spēkeem. Mums ir ģimenes ar mazeem bērneem, un vairak mēs neka nevēlamees, kā eegūt savu deeniško maizi un izaudzināt savus bērņus tēvijas labā. Bet visam tam teek likti šķēršļi kā no veetejās administrācijas, tā arī mūsu pašu tagadejā stāvokļa.“²⁾

Tālāk viņi dod solījumu: „Mēs viseem spēkeem centisimees kroņa izdevumus nomaksat, atstrādāsīm un visas prasības izpildīsīm, lai tikai mūs uz kroņa rēķina no šeeenes pārceeltu uz kādu citu Eekškreevijas guberņu“.

Šis lūgumraksts tika nodots eekšleetministrijai, kura 3. jūlijā 1869. gadā paziņoja Baltijas ģenerālgubernatoram, teikdama:

„Jūsu augstdzimtibai jau ir zinami no manas konfidencialās vēstules tee motīvi, kadēļ pašreiz zemneeku pārceļošana nav peelaizama, lai kādi eemesli to arī neizsauktu. Tapēc es atradu par neespējamu mineteem 89

1) ЛЮЦИЯ. Дело канцелярии Остзейского генерал-губернатора № 5 отъ. 1868 г. по предмету переселения курляндских крестьян, л. 56.

2) Турпат, 62. лрр.

Kurzemes zemneekem atļaut izceļot un pee tam vēl uz kroņa rēķina. Paziņodams jums sekošo... lūdzu paziņot minētiem zemneekem, ka pārceļošanu uz kroņa rēķina likums neatļauj un zemes, kuras varetu tikt nodotas pārceļotājiem, nav".¹⁾

18. novembrī 1869. gadā 133 Dveetes muižas kalpi sūdzējās Baltijas ģenerālgubernatoram, ka viņu stāvoklis esot ārkārtīgi grūts tamdēļ, ka māsājainieki (jaungruntnieki — K. Š.)... izteekot ar mazaku strādneeku skaitu, salīdzinot ar eepreekšejiem gadeem, un nepreceteem kalpeem dodot preekšroku. Beeži veen tee paši apstrādā savas zemes, bez peņemta cilveka darba spēka. Pazaudejot tādā ceļā peļņu, kalpi šā tā velkot dzīvību un nevarot eekrāt līdzekļus nodokļu nomaksai, kuri jau pacēlušees līdz 7 rubļi uz katra vīreešu kārtas revīzijas cilveka. Tapēc kalpi ļoti vēlotees izklūt laukā no saveem spaidīgiem dzīves apstākļem.²⁾

Tajā pat deenā Kurzemes gubernators Lilienfelds no savas puses ziņoja Baltijas ģenerālgubernatoram, ka „izpildot augstākās preekšneecības gribu, Pulkstes apriņķa Hauptmaņa (Гауптманский) teesa šos 133 kalpus atteecīgi eespaidoja“ (сделал соответственное вразумение).³⁾ Pulkstes minētā teesa 30. oktobrī 1869. g. ziņoja Kurzemes gubernatoram, ka „Daugavpils ceetokšņa komendanturas kancelejas kalpotājs, Grigorijis Arsentjevs, atzīts par Pulkstes zemneeku lūgumraksta sastādītāju... kurš pagājušā mēneša (septembra — K. Š.) 30 deenā uz Daugavpils ceetokšņa komendanta rīkojumu nosūtīts uz Peterburgas vājprātīgo namu“. ⁴⁾ Tā tad Arsentjevs par lūgumraksta sastādīšanu zemneekem tika no valdības pasludināts par vājprātīgu un eeveetots vājprātīgo namā.

7. decembrī 1869. gadā Kurzemes gubernators ziņoja Baltijas ģenerālgubernatoram, ka 2. decembrī vairak kā 20 zemneeku „pa daļai no Grobiņas, pa daļai no Aizputes apriņķem, eēradās pee manis lūgt, lai tos uz kroņa rēķina pārceļtu uz Samaras guberņu. Zemneekem nebij vajadzīgās pasēs, un tapēc es pavēleju nodot viņus policijai, lai ta ar nākamo etapu tos nogādatu atpakaļ uz viņu agrakām dzīves veetām... kā arī izmekletu, no kādeem avoteem celas baumas par izceļošanu“.

Zemneeku izceļošanas mēģinājumu pārtraukšanai, Baltijas ģenerālgubernators sastādīja uzsaukuma projektu Kurzemes guberņas zemneekem un nosūtīja to uz Peterburgu eekšleet-

1) ЛОЦИА. Министерство Внутр. Дел. Дело канцелярии Остзейского ген.-губ. по 50тд. по предмету переселения курляндских крестьян, 1868 г. л. 56.

2) Turpat.

3) Turpat.

4) Turpat.

ministrijas apstiprinašanai. Tur bargā tonī tika paziņots, ka neveenam nav brīv aizeet no sava pagasta bez pases; ka kronis neveenam zemi un palīdzību izcelošanai nedos u. t. t. Eekšleetministrija, pēc eepazišanās ar mineto projektu, savā atbildē norādīja, ka tā nu gan esot, bet atklātā uzsaukumā tik kategoriski par to runāt neesot izdevīgi, tadēļ labāk par to noklusēt. Baltijas ģeneralgubernators šo norādījumu neeevāroja, un latveešu valodā nodrukātā uzsaukumā tonis bij vēl bargaks, nekā projektā, kurš bija nosūtīts eekšleetministrijai. Ari šis solis pārceļošanas kustības vilni neaptureja.

1870. gada beigās Dobeles apriņķa Jaunsvirlauku un Kulpju krona muižu 80 zemneeki eesneedza lūgumu zemkopi-bas ministrijai un prasīja atgreet viņeem no šo muižu zemes attecīgus eedalījumus. Uz to valsts īpašuma resors (Департамент государственных имуществ) deva sekošu atbildi:

„Kaut gan pēc lūgumraksta eesneedzeju paskaidrojuma... šo muižu zemes īpašneeku rīcībā atrodas pārleecīgi leels zemes daudzums, tomēr no šis zemes nevar gluži neka atgreet preekš zemneeku jaunu zemes eedalījumu eerīkošanas, jo pēc 10. marta 1869. gada visaugstākā ukaza pirmā punkta, Baltijas kroņa muižu patreizejee zemneeku eecirkņi nevar tikt samazināti un teem jāpaleek viņu patreizejo saimneeku (muižneeku — kroņa muižu rentetaju — K. Š.) pastāvīgā rīcībā.¹⁾ Otrām kārtām — patreiz neeespējami atgreet no Jaunsvirlauka un Kulpju kroņa muižām daļu zemes bezzemneeku vajadzībām ari tapēc, ka šo muižu zemes atrodas muižneeku rīcībā uz ilggadejas rentes noteikumeem un līdz šis rentes termiņa noteikšanai nevar tikt rentneekeem atņemtas. Tapēc zemneeku prasības, par zemes peešķiršanu viņeem, nevar tikt apmeerīnatas.“²⁾

Tanī pat laikā 300 kalpi no sešām Kurzemes muižām (Leeibērsteles, Leel- un Maz-Švītenes, Borsmindes, Rundales un Kaucmindes) greežas ar kolektīvu lūgumu pee galvenās zemes eericības komitejas Peterburgā eerādīt viņeem zemi vaj nu turpat kādā Kurzemes muižā, vaj Eekškreevijā. Šī grupa rakstīja, ka gadu no gada jau tā deezgan leelee sa-beedriskee un citi nodokli pavairojas. Nodokļu sadalīšana teekot izdarīta netaisnīgi: trūcīgais bezzemneeks — kalps teekot aplikts ar nodokleem veenlīdzīgi ar tādeem turīgeem

¹⁾ Šo kroņa muižu izceļšanās atteecas uz to laiku, kad vēl pastāveja ordeņa un bīskapu zemes. Šīs zemes, tāpat daļa baznīcu un klosteru zemes, pēc Baltijas peeveenošanas Kreevijai pārgāja kroņa īpašumā. Vairākums no šim muižām tad pat tika dāvinātas Baltijas baroneem par dažādeem pakalpojumeem, pārpalikums atdots uz ilglaicīgu renti muižneekeem.

²⁾ ЛОЦИА. Земский отдел. Дело № 128, от 1869 г. „О жалобе 89 крестьян Курляндской губ. на стеснения со стороны владельцев“ л. л. 13—14.

zemneekem, kuri rentē vairak simtpūrveetu zemes. Veetejā policijas pārvalde šos nodokļus no bezzemneekem peedzen nežēlīgā kārtā, caur publisku ekzekuciju.¹⁾

12. oktobrī 1872. gadā gandrīz tādus pašus motīvus uzstādīja Talsu apriņķa Aizputes muižas 150 kalpu ģimenes, kuras rakstīja, ka viņas visas esot ar leelām ģimenēm, bez gabaliņa zemes. Kalpu peļņa vasaras laikā vīreetim 30 kapeikas, zeemu — 20 kapeikas, seeveetei tikai 15 kapeikas deenā. Darbu atrast arī par tādu neecīgu cenu neesot veegli.

Latvju eecelotaju pirmee lidumi.

Bezzemneeku nodevas 1870. g. esot bijušas 9 rubļi no ģimenes locekļa un 11 rubļi no nepreceta vīreeša. Visi citi blaķus pagastu zemneeki ar nodokļem esot aplikti veenlīdzīgi ar viņu saimneekem, kuru privatīpašumā esot simtu un vairak pūrveetu zemes.²⁾

Tolaiku nodokļu zistema bija tāda, ka muižneekem, ku lakeem ar simtām pūrveetu zemes, nodoklis bija jāmaksā veenlīdzīgi ar viņu kalpeem, kureem nebija neka, izņemot darba rokas. Viss nodokļu smagums gulās uz bezzemneekem un kalpeem. Ļoti raksturīgs peemērs teek minets 1872. g. Briņķu Pedvales muižas 47 kalpu ģimeņu lūgumrakstā:³⁾

1) ЛОЦИЯ. Земский отдел. Дело № 128, от 1869 г. л. л. 71—72.

2) Turpat.

3) Turpat, 89.—90. lpp.

„Katra kalpu ģimene savā leetošanā dabū 9 pūrveetas (3 desetinās — K. S.) zemes un par to tām pārmaiņus, ik pa divi nedēļām veenu nedēļu, jastrādā muižai; atalgojums — vīreetim vasarā 20 kapeikas, seeveetei — 10 kapeikas deenā; sabeedriskās nodevas 3—6 rubļi gadā no preceta ģimenes locekļa un 10 rubļi no nepreceņem. Ar nodokli veenadi teek aplikti kā kalpi, kam neka nav, tā saimneeki ar 300 pūrveetām zemes. Peemēram — saimneeki sabeedriskos nodokļus maksā tikai 9 rubļus gadā, tajā pat laikā neprecejees bezzemneeks maksā 10 rubļus“.

Turpat kādā lūgumrakstā, kuru rakstījuši 500 cilveku 5. aprīlī 1871. gadā, mēs uzzinām, ka Kurzemes Mežmuižā nodokļu leelums bijis 8—10 rub. no cilveka. „No 500 strādneekem nodokļus spēj nomaksat tikai ap 300 cilveku, bet pārējās 200 ģimenes ir nabageem līdzīgas“. Tālak teikts ka „tagad jau šee pārmēriģee nodokļi izvēršas par nenomaksateem nodokļeem — paradeem (недоимочные подати), kuri sneedzas pee 2295 rubļeem. Šis leelais kalpu nodokļu parads ar katru gadu pavairosees, un tās nedaudzās ģimenes, kuras vēl ir maksat spējīģas, ari tiks novestas ubaģu stāvoklī. Bez naudas parada, viņeem vēl ir ap 300 pūru labības parads magazīnā.“¹⁾

1204.
Pēc 1859. gada agrarlikuma Baltijā, muižneekem vaja-dzeja sākt kļaušu darbu (барщина) aizveetot ar naudas renti. Pārejai no kļaušu darba uz naudas renti likums uzstādīja tā saukto „jaukto renti“ ($\frac{3}{4}$ naudā, $\frac{1}{4}$ — kļaušās), bet pateesībā kļaušu darba atcelšana bija tikai fikcija, ko apleecina daudzi šeit peevestee izraksti no zemneeku lūgumraksteem. Pateesībā šī kļaušu darba „atcelšana“ jeb eero-bežošana tika izplatīta veenīgi uz Baltijas zemneeku zemēm, kuras toreiz bija tikai $\frac{2}{5}$ no visas zemes. Turpretim uz $\frac{3}{5}$ zemes, kura peedereja muižneecībai, šī eero-bežošana neat-teecās. Kas atteecas uz tā saucamo kroņa muižu zemneeku stāvokli, tas maz atšķīrās no „muižu zemneeku“ stāvokļa, jo kroņa muižas tāpat atradās veetejo muižneeku ilģgadejā rentē. Kurzemē stāvoklis bij drusku savadaks. Te XIX g. s. otrā pusē gandrīz visi kroņa zemneeki — māju īpašneeki — bija rentneeki. „80-tos gādos Vidzemē un Kurzemē visu kroņa māju skaits, kuras atradās zemneeku rīcībā, bija 13.688; no viņām pārdotas bija tikai 502 mājas — ar 27.867 deseti-nām. Pārejās 12.586 mājas — 96% no visām kroņa mājām — bija rentes mājās.“²⁾

1) ЛОЦИА. Земский отдел. Дело № 128 от 1869 г. л. л. 98—101.

2) К. Ландер — Крестьянский вопрос в Прибалтийском крае во второй половине XIX ст. — „История России в XIX веке“, т. 5, стр. 175.

Uz daudzēm zemneeku lūgumeem par zemes eedališanu kroņa muižās tee saņēma atbildi:

„Uz 1817. gada Kurzemes zemneeku likuma pamata privato muižu īpašneeku peenākums nav eedalit zemi viseem bezzemneekeem, bet uz kroņa muižu zemēm ir paredzams eerikot ļoti neelelu zemneeku skaitu no teem, kuri jau peerakstīti pee kroņa muižām“¹⁾

Valsts zemes īpašumu resora departaments 1898. gadā šajā jautajumā paskaidroja, ka no 1882.—1884. g., pēc Baltijas kroņa muižu zemneeku zemju regulešanas, kura apstiprinata no paša cara, „jaunu eecirkņu eerikošana bezzemneeku vajadzībām ir pārtraukta. Šādu soļu speršana galvenā kārtā bija izsaukta no tam, ka uz visaugstaki apstiprinatā 31. panta pamata no 27. janvara 1854. gada, muižu saimneecībām jaatstāj tikdaudz zemes, ka lai viņas varetu pilnīgi patstāvīgi saimneekot“.²⁾

No 1860.—1905. g. tamlīdzīgu paskaidrojumu no valdibas eestāžu puses mēs varam atrast deezgan daudz. Tas viss norāda, ka leelmuižneeciba cīnijās par feodalo atteecību uzglabašanu, un ka cara valdība veenmēr bija feodalās leelmuižneecibas pusē. Bet naivajeem Baltijas zemneekeem likās, ka tikai muižneeciba ir netaisnīga, bet cars ir tautas taisnibas spreedējs. Tapēc teeši viņi vairak desmit gadus no veetas locija ceļus cara preekšā. Aprakstot savus grūtos apstākļus un muižneeku spaidus, viņi rakstīja, ka „mūsu (Kurzemes zemneeku — K. Š.) veenīgā ceriba ir uz Jums, Œeizariskā Augstība“.

Pāreja uz kapitalistiskā veida saimneekošanu Baltijā izsauca muižneeku cenšanos „noapaļot“ savus zemes gabalus. Tas bija eespējams, veenīgi peeveenojot to zemneeku zemes muižu laukeem, kuras ar savām robežām tuvu peekļāvās muižu laukeem. Zemneeku zemju peeveenošana muižu laukeem tika sankcioneta no cara valdības. Pēc 1864. gada likuma izdošanas par zemneeku zemju eepirkšanas teesībām uz tā saucamā „brīvā līguma“ pamata, Kurzemē zemneeku zemju ekspropriacija bija deezgan leela. Pēc senatora Manasejna revīzijas materialeem, 20 gadu laikā muižu saimneecībām bija peeveentotas 1133 zemneeku saimneecības.

1863. gadā bija 12.916 zemneeku saimneecību

1883. „ „ 11.783 „ „

¹⁾ ЛОЦИА. Земский отдел. Дело № 128, 1869. г. „О жалобе 89 крестьян Курляндской губернии“.

²⁾ ЛОЦИА. Департамент общих дел государственных имуществ по II отделу, I столу. Дело 1869 г. по архиву 334.

Bet ja nu mēs ņemam skaitļus pa Kurzemes guberņu par ilgaku laika sprīdi, tad aina būs sekoša:

1817. gadā	bija	15.985	zemneeku	saimniecību
1850.	„	„	14.663	„
1863.	„	„	12.916	„
1883.	„	„	11.783	„

Tādā kārtā šīnī periodā eksproprietas 4.202 zemneeku saimniecības, kas sastāda veenu ceturto daļu no visām Kurzemes zemneeku saimniecībām.

Pēc Manasejna ziņām, ap 1883. gadu Kurzemes kalpu skaits bija 292.000, bet 1889. gadā (pēc Roziņa Āža ziņām) — 377.000 cilveku. Tani pat laikā Vidzemē bezzemneeku bija 650.000 cilveku. Tādā kārtā pagājušā g. s. 90-tos gados bezzemneeku skaits Latvijā bija vairak kā miljons cilveku. No otras puses, pēc 1897. g. ziņām, 162 Vidzemes muižneekiem peedereja 608 muižas ar $\frac{2}{3}$ no visas zemes platības; bija ap 25.456 latvju zemes īpašneeku, kuru skaitā leels procents bija fermeru-gruntneeku, pēc veetejā nosaukuma — „peleko baronu”.

Tajā pat laikā noteek strauja rūpniecības attistība Latvijā:

1854. g.	bija	84	fabrikas	ar	4.763	strādneekiem
1864.	„	„	90	„	„	5.772
1874.	„	„	241	„	„	11.798
1884.	„	„	—	„	„	23.854

Rūpniecības attistība prasija arveen pēc jauneem strādneecības kadreem. Daļa bezzemneeku traucās uz pilsētām, kur tee vareja eegūt daudz augstaku darba algu un labakus darba apstākļus, nekā kalpojot uz laukeem. Otra daļa mekleja izeju pārceļošanā uz Ēekškreevijas gubernām. Sakarā ar to notika eedzīvotaju samazinašanās uz laukeem. Peemēram no 1881.—1897. g. Rīgas apriņķa lauku eedzīvotaju skaits samazinājās par 14,6⁰/₀, Bauskas — 10,7⁰/₀, Dobeles — 7,7⁰/₀.

Uz valdības noleegumeem izceļot, zemneeki reaģēja ar slepenu izceļošanu un bēgšanu no saveem muižneekiem, kas 90-tos gados noveda pat līdz bruņotām sadursmēm. Lūk, ko stāsta par šo stāvokli dažī arķiva dokumenti.

Kurzemes gubernators Sverbejevs 28. aprīli 1897. gadā nosūtīja eekšleetministrim sekošu telegramu:

„Eevērojot to, ka 23. aprīlī pee Preekules stacijas eeradās vairak ka 360 zemneeku no Kuldīgas, Grobiņas un Aizputes apriņķeem (Kurzemes guberņā — K. Š.), lai ar savām ģimenēm patvarīgi dotos prom uz Sibiriju, es komandēju vicegubernatoru un guberņas valdes zemneeku pārvaldes īsteno locekli, lai viņš šo kustību apturetu. Dabujis zināt, ka zemneeku garastāvoklis uz-

traukts, un var sagaidīt nemeera izpausmi, es personīgi eērados Preekulē, izsaucu no Leepajas karaspēka daļu. Ir sperti vajadzīgie soļi, lai zemneekus greeztu atpakaļ uz viņu agrakām dzīves veetām“.¹⁾

Otrā telegramā no 29. aprīļa 1897. gada viņš ziņo eekšleetministriem:

„Visi no mūsu puses spertee soļi, lai ar labu atrunatu patvarigos pārceļotajus, palika bez sekmēm. Ar poliēcijas spēku izcelt viņus ar ģimenēm un багаžu no vagonēm Preekules stacijā es tureju par bīstamu, jo tur salasījees ap 2000 leels ļaužu pūlis, kuru garastāvoklis loti nemeerīgs, un nevareja arī palautees uz veeteju tautību konvojneekēm (aresteto pavadoneem — K. Š.), kureem būtu jānogādā viņi atpakaļ uz saveem pagasteem. Tapēc dabūju Leepajas eeetokšņa komendanta peekrišanu aresteto pavadoneem izleetot manā rīēibā esošās divas zaldatu rotas. Šodeen, atstājot Preekules stacijā apriņķa preekšneeku un atlikušo karaspēka daļu kārtības uzturešanai, pārceļotāju vagonus es pats novedu uz Grobiņas staciju. Grobiņi ir mazapdzīvota veeta, un tapēc no šeejeenes zemneeku izveetošana atpakaļ uz viņu dzīves veetām var noritet daudz labvēlīgaki“ (gubernators Sverbejevs).²⁾

29. aprīļa telegramā gubernators ziņo, ka augšmineteē zemneeki „no vagonēm izsēdināti un kara konvoju pavaēdībā novesti uz viņu dzīves veetām. Kārtība un meers atjaunoti bez erooču peeleetošanas“. Apkārtnes novērošanai un kārtības uzturešanai gubernators atstājis vicegubernatora rīēibā divas zaldatu rotas.

Zemneeku izceļošana nepārtraukti turpinājās, sākot ar 40-teem gadeem līdz pašam imperialistiskam karam. 1914. gadā izceļošanas kustība aprima, bet tad sākās jauna zemneeku-bēgļu kustība uz Kreeviju. Ar Latvijas buržujskās republikas nodibinašanu daļa bēgļu atgriezās atpakaļ, bet tee latvju kolonisti, kuri bija pārceļojuši agrak, palika savās vecās veetās. Tikai retais pameta savu saimneecību un brauca atpakaļ uz buržujsko Latviju.

Raksturīgi atzīmet, ka Latvijas vēstures viltotāji — latvju buržujskeē vēsturneeki mēģina leetu nostādīt tā, itkā zociaēlisti esot vainīgi pee zemneeku izceļošanas kustības, kuri māēcot, ka strādneekēm neesot tēvijas. Sekas tāēai parādībai esot bijusi zemneeku izceļošana: „Lapsa un vilks atmin savas alas“, bet ap 200.000 latvju izceļotāju esot palikuši Kree-

¹⁾ ЛОЦИА. Переселенческое управление. Дело № 20, 1897 г. „О переселении крестьян Курляндской губернии.

²⁾ Turpat.

vijā un neesot klausījušees uz aicinājumeem atgreetees „tē-
vijā“, — tā teek rakstīts preekš strādneekem (avizē „Rīts“,
Nr. 34, 1935. g., Rīgā). Viņeem itkā nebūtu zinams, ka veens
no pirmajeem, kas organizeja izceļošanu uz Novgorodas gū-
berņu, bija nevis zocialists, bet latvju buržuazijas ideologs —
Krišjānis Valdemars.

Zemneeku izceļošanas mēģinājumi no Baltijas guberņām
ir sākušees XIX g. s. 40-tos gados, bet plašs izceļošanas
kustības vilnis aptvēra Baltiju tikai pēc 1861. gada refor-
mas. Jau tad veena izceļotaju daļa apmetās netālu no savas
dzimtenes — Pleskavā, Novgorodas un Peterburgas guber-
ņās, un arī Baltkreevijā; otra daļa nobrauca ar zirgeem
vairak ka 2.000 kilometru un apmetās uz Azovas jūras kra-
sta, Jeiskas pilsētas apkaimē, bet trešā, no muižneekem
aicinata, nobrauca uz Simbirskas guberņu. Pēc 80-teem
gadeem izceļotaji sāka virzitees uz Smolenskas guberņu,
Baškiriju un Sibiriju. Par to sikaki rakstīts manā „Latkolo-
niju vēsturē“. Šinī grāmatā mēs apstāsimees pee tās latvju
izceļotaju daļas, kura galvenām kārtām izceļoja uz Balt-
kreeviju.

II NODAĻA

LATVJU RENTNEEKU SAIMNEECIBU SĀKUMS UN ATTĪSTĪBA BALTĶREEVIJĀ

1. Vitebskas guberņa

Uz Vitebskas gubernu latveeši sāka izcelot pēc 60-to gadu zemes reformas. Pēc latvju izcelotāju nostāsteem, 60-to gadu sākumā kāds Kurzemes muižneeks nopircis Usvjates muižas zemi (Veližas apr.)¹⁾ un uzaicinājis kādas 5—6 latvju ģimenes no Vidzemes par mežsargeem. Pēc nostāsta otra varianta, minētās latvju ģimenes ataicinājis uz Usvjates muižu grafs Šuvalovs, kurš pēc tam savu muižu pārdevis muižneekam Rodzjankam. Šee pirmee latvju izcelotāji rakstīja vēstules saveem paziņām un aicināja viņus arī pārbraukt uz Usvjati. Tee aicinājumam paklausīja. Atbraukušee sāka no muižneekem rentet zemi. Lai peevilktu vairak rentneeku, muižneeks apsoliņa viseem dot ne mazak par 40 deset. zemes un pirmos sešus gadus neņemt rentes naudu, bet nākošo sešu gadu laikā ņemt renti 2 rub. 50. kap. no desetinās; pee tam viņš apsoliņa sneegt palīdzību teem, kuri būšot celt leelas dzīvojamās ēkas. Tee, kas renteja zemi mazak par 40 desetinām, cēla mazakas mājas, 1886. g. Usvjates muižas līgumā mēs atrodam punktu, kurā teikts:

„Ja rentneeks, kurš rentē 20 desetinās, gribēs dabūt ar ekonomijas līdzekļeem uzceltu māju, tad viņam vaj nu jāmaksā par pusmāju 40 rub. uz reizi, jeb, ja apkārtne atļaus un muiža to turēs par izdevīgu, jāpaplāšina rentejamee lauki vēl par 20 desetinām divu rentes termiņu laikā“.

Šis punkts rāda, ka muižneeks peeleetoja eeinteresešanas metodi, lai rentneeki ņemtu uz renti ne mazak par 40 desetinām. Tas muižneekam deva eespēju ar mazu rentneeku

¹⁾ Uz šīs muižas zemes nodibinājās latveešu Pudiķu ceems Baltķreevijā.

skaitu apstrādat leelaku zemes platību. Rentejamais zemes gabals arveen vareja tikt paleelināts no 20 līdz 40 deset. tikai tad, „ja muižai tas būs izdevīgi“, kā teikts kontraktā.

No 1886. g. rentes līgumi šai muižā tika slēgti uz 12 gadeem. Pirmos sešus gadus rentneeks renti nemaksāja. Otrus sešus gadus viņam bija jāmaksā 2 rub. 50 kap. no desetas, un renti vajadzēja maksāt arveen par pusgadu uz preekšu. Rentneekam par zemes izmantošanu pirmos sešus gadus, par kureem rentes maksu „neprasīja“, vajadzēja uzcelt ar saveem līdzekļiem sekošas ēkas: 1) dzīvojamu ēku, 2) riju ar keeģeļu krāsni un peedarbu — zem veena jumta, 3) cūkkūti,

Vitebskas latvju kluba aktīvs, kluba dārzā, 1930. g.

4) divas kūtis, 5) šķūni preekš seena un labības; visām ēkām apkārt bija jāpataisa arī sēta.

Ja rentneeks pēc 12 gadu līguma notecešanas kādu nebūt eemeslu dēļ nenoslēdza jaunu līgumu, tad viņam bez eebilduma bij jāatstāj rentejamā zeme un visas uzceltās ēkas bija jānodod muižai. Tādā gadījumā rentneekam par uzceltām ēkām nebija teesības saņemt atlīdzību. Ugunsgrēka gadījumā visas nopositās un sabojātās ēkas rentneekam bija jāatjauno uz sava rēķina, tikai tad muižas mežā viņam bija teesības saņemt no celma kokus būvmaterialam. Rentneekam obligatoriski bija jāapdrošina dzīvojamās ēkas pret ugunsgrēku par 150 rub. uz sava rēķina, kas bija veenīgi muižneeka interesēs. Rentes līgums uzlika muižneekam peenākumu uz rentnee-

ka rēķina izdarīt viņa ēku remontu, ja rentneeks pats to kaut kādu apstākļu dēļ nebija spējīgs darīt. Pēc tam rentneekam gada laikā vajadzēja nomaksāt visu to zumu, kādu muižneeks teicās esam iztērejis par ēku remontu. Ja rentneeks gada laikā nespēja to nomaksāt, tad rentes līgums tika uzskatīts par lauztu.

Usvjates muižai bija teesības uzskatīt līgumu par lauztu un no rentneeka peedzīt visus paradus uz sekoša kontrakta punkta pamata:

„Ja es, rentneeks, 1) nenomaksāju renti līguma otrā pantā norādītā laikā; 2) ja mani noķers pee kokmateriālu zagšanas muižas mežā vaj pee šādu zādzību sekmešanas; 3) ja katrus trīs rentes gadus neizstrādašu aramzemei vaj pļavām veenu ceturto daļu no rentejamā lauka; 4) neuzcelšu, uz kontrakta trešā panta pamata, kaut veenu ēku gadā, skaitot no pirmā rentes gada; 5) ja es, jeb tas, kas dzīvo pee manis, pusgadu nodzīvosim bez pases, jeb ar pasi, kurai notecejis termiņš; 6) ja es tikšu noteesats par kaut kādu nozeedzību ar ceetuma sodu“.

Pirmeem latvju izceļotajiem muižneeks solija atsvabināt rekrūšu gados esošo jaunatni no kara deenesta. Tās bija veens no kontrakta vispeevilcigakeem punkteem, kapēc ari 1866. gadā uzreiz 60 ģimenes atbrauca uz Usvjates muižu. Tanī laikā Rīgas latveešu un vācu avizēs beeži veen eeveetoja Vitebskas un citu guberņu muižneeku vilinošus soliju-mus par zemes izrentešanu.

Veenā no tādeem raksteem kāds „ridzneeks“ (kā viņš sevi nosauca) pastāstīja¹⁾, ka Vitebskas guberņā viņam peederot Kazjanu muiža ar 18.000 pūrveetām zemes (6.000 desetinas). Zeme esot laba, pļavas bagatas. Kazjanu muižai esot ari degvīna un alus daritavas, labas mājas un dārzi. Bez Kazjanu muižas, Vitebskas guberņā viņam peederot vēl trīs pustumuižas ar 50 pūrveetu leelu sējas platību uz katra trīslauka, 2 krogis, ezers, darvas ceplis. Šo muižu robežās esot 17 baltkreevu sādžas. Starp šīm sādžām esot izkaisītas viņa pļavas un zeme izrentešanai. No šīs platības viņš domajot izrentet ap 46 zemes gabalus — 3—15 pūrveetas leelus. To visu viņš apsoliija izrentet uz 48 gadeem ar rentes noteikumeem: pirmos 1—3 gados — 75 kapeikas no desetinas, pēc 3—6 gadeem — 1 rub. 50 kap., pēc 6—9 gadeem — 2 rub. 50 kap., bet pēc 9 gadeem — 3 rub. no desetinas. Tanī laikā šādi noteikumi likās izdevīgi, bet pateesībā tas bija citadi. Pēc gada tas pats muižneeks tajā pašā avizē rakstīja, ka viņa

¹⁾ „Mājas Veesis“, Nr. 43. 1878. g. Rīgā.

tauteši nav bijuši ar meeru peņemt tik izdevīgus noteikumus, — „daudzi atbrauca, apskatījās un aizbrauca atpakaļ“.¹⁾

Otrs Vitebskas guberņas muižneeks caur „Mājas Veesi“ lādeja rentneekus, kuri atbraukuši no Latvijas viņa muižā, un ka viņam caur tādeem „gatavēdajeem“, „vilkeem, kureem rikle vēderā“, bijis jazaudē 5.000 rubļi, jo viņa rentneeki, ligumu neizpildījuši, klusiņām, veens pēc otra, aizbēguši.“²⁾

1871. gadā veens no Vitebskas guberņas uz Rīgu aizbraukušais kontraģents līga rentneekus preekš kādas muižas Polockas apriņķī (leekas, Vaclavovas), un izsludināja caur avizi sekošus noteikumus:³⁾ „Pirmos trīs gadus rente nav jamaksā, otros trīs gadus jamaksā trīs rubļi, trešos trīs gadus — 5 rubļi, ceturtos trīs gadus — 9 rubļi no desetinas“.

Seena vākšana latvju kolonijās.

Citi aģenti sludināja vēl tādus noteikumus: „Rentes līgums uz 12 gadeem. Pirmos sešus gadus rente nav jamaksā, toteles jauzceļ visas vajadzīgās ēkas un jaapstrādā zeme. 7—9 gados — 2 rubļi rentes, bet 9—12 gados — 3 rubļi no desetinas“.

Daudzi retneeki centās peemērotees rentes kontrakta apstākļeem.

¹⁾ „Mājas Veesis“, Nr. 23. 1879. g.

²⁾ „Mājas Veesis“, Nr. 37. 1884. g.

³⁾ „Mājas Veesis“, Nr. 52. 1871. g.

Tee norenteja uz 12 gadeem meža zemi, uzcēla kaut kādas būdas dzīvošanai, un tad pirmos 6 gados, par kureem naudas rente nebij jāmaksā, eevāca no meža plēsuma zemes labu ražu bez mēslošanas. Pēc sešiem gadeem, kad vajadzēja sākt maksāt naudas renti, viņi pameta savu nomājamo zemes gabalu un pārgāja uz jaunu veetu, pēc cita muižneeka, kur tee to pašu atkārtoja. Veens kroņa eerednis 1898. gadā atzīmeja, ka viņš novērojis vairakus tādus gadījumus, kad no Latvijas izceļojušee rentneeki eesākuši laupīšanas kārtā eksploatēt rentejamos laukus netālu no Vidzemes un Kurzemes robežām, un, pēc vairak tādeem pārceļojumeem no veenas mājas uz otrām, pārstaigājuši visu Vitebskas guberņu un vēlāk atradušees Mogiļevas guberņā.

Bez tādeem sikeem rentneekeem, kuri muižneeku blēdībām nepalika paradā, bija arī leelaki, veselu muižu rentneeki. Tā, kāds no Latvijas izceļojis kulaks Meeriņš norentejis uz 3 gadeem ar visu inventaru Lobovas muižu.¹⁾ Bija atteecigs līgums, pēc kura Meeriņš peeņēmis govīs „pēc mugurkaula garuma“. Pēc trīs gadeem tas leelako daļu no lopeem izpārdevīs, eedzīvojees naudā un pašu muižu galīgi izputinajis.

Ne mazak krāpa rentneekus arī paši muižneeki. Rets gadījums, kad rentneeki-latvji, izceļojot no Latvijas, zināja kreevu valodu. Parasti muižneeki nolīga latveeti, kurš zināja kreevu valodu, kreatni viņam samaksāja, lai tas rentes līguma tekstu izskaidrotu latveešu valodā tā, kā to muižneeks grībeja. Tādā kārtā muižneeki rakstīja līgumā tādus punktus, kurus izpildīt nebija eespējams, caur ko tika eekspropriētas daudzas latvju rentneeku saimneecības.

Pirmā laikā latvju rentneeku vairakums bija speests no muižneekeem peeņemt pagaidu darbu un tā eepelnit zināmu naudas zumu savas saimneecības eesākšanai. 1884. g. veens latvju zemneeks rakstīja, ka viņu muižneeks Vitebskas guberņā maksajot viņeem 40 kap. deenā visgrūtākā vasaras darbā laikā, un reti kad 50 kap., kaut bija jastrādā no tumsas līdz tumsai. Pārejā gada laikā viņeem maksajot 30—35 kap. deenā, bet seeveetei 20—25 kap. deenā ar savu maizi.²⁾

Vitebskas guberņas Leznas rajonā, Gorbovas ceemapodomē ir vairakas latvju saimneecību grupas — Gorbova, Marjina, Kamenka un citas. Senak te bijuse Gorbovas muižas zeme, kura peederejuse muižneekeem fon-Valam un fon-Strikam. Šinī ceemapadomē, pēc 1928./29. g. ziņām, zemneeku saimneecības pēc tautībām sadalījās sekoši:

Baltkreevu	2.527 cilv. —	464 saimneecībās
Igaņu	514 „ —	91 „

¹⁾ Lobovas muiža atradās 3 verstu attālumā no Kardimovas, uz Smolenskas guberņas robežas.

²⁾ „Mājas Veesis“, Nr. 37. 1887. g.

Latveešu	418 cilv. —	72	saimniecībās.
Latvju	269 „ —	53	„
Polu	96 „ —	16	„
Ebreju	12 „ —	1	„

Tee visi, izņemot baltkreevus, ir eecelotaji.

Pēc 60-teem gadeem muižneeki Vals un Striks uzaicina-ja galvenām kārtām igauņus, latvjus un leetaveešus savu muižu apstrādašanai. Pirmee atbrauca igauņi, pēc tam leeta-veeši un latvji. Pirmā latvju grupa atbrauca ap 1884. gadu. Visi viņi palika Gorbovā par rentneekem.

80-tos gados rentes noteikumi Gorbovā bija sekoši: izren-teti tika meža gabali uz 6 gadeem. Pirmos četrus gadus naudas rente nebija jamaksā. Sākot no peektā rentes gada, rentneeki maksāja 2 rubļus un vairak no katras desetinas. Pirmo sešu gadu laikā viņem vajadzeja $\frac{1}{3}$ no visa renteja-mā gabala ceestrādāt par aramzemi, $\frac{1}{3}$ par plāvām un $\frac{1}{3}$ atstāt mežu preekš ganībām. Uz sava rēķina viņiem bij ja-uzcel visas vajadzīgās ēkas, kuras pēc līguma notecešanas pārgāja muižas īpašumā, un rentneekam nebija teesības pee-prasīt kaut kādu atlīdzību. Rentneekam muižneeki deva 1.500 ķeeģelus preekš krāsnīm un baļkus, kuri bija jasadērt un japeegādā pašem. Visa lopbarība rentneekem bija jaiz-leeto uz veetas. Ja rentneekam nodega kāda ēka, kaimiņu rentneekam vajadzeja dot līdzekļus jaunas ēkas celšanai un kopīgi peevest būvmaterialus. Uz rentejamās zemes bija aizliegts celt bodes, krogus, sudmalas u. t. t.

Lai nodrošinātu līguma izpildišanu, tika eevesta tāda kār-tība, kurā zemneeki veens par otru atbild — kopatbildība (кры-говая порука). Rentneeku, kurš neizpildīja no līguma uzlik-toš peenākumus un kaiteja (zaga, dedzināja u. t. t.), izslēdza, un viņa zemi atdeva citeem. Izslēgtam nebija teesības sū-dzetees teesai, bet vajadzeja apmeerinatees ar „vidutaju ko-misijas“ lēmumu (kurā noteicejs bija muižneeks). Visas citas nesaskaņas starp muižneeku un rentneeku reguleja „teesa“, sastāvoša no muižneeka, viņa mēžkunga un veena rentneeka. Tādā kārtā „teesa“ arveen bija muižneeka pusē, un rent-neeks viņā eegāja formas pēc un pee tam arveenu kāds no bagatakeem, kurš aizstāveja muižneeku intereses. Pēc rentes līguma notecešanas, rentneekam bija teesības izpirkt savu zemi, maksajot 50 rubļus par desetinu un uzņemotees visus peenākumus parādu, zemstes un kroņa nodevu nomaksāšanai. Pee zemes pirkšanas vajadzeja nomaksat 20%, pārpalikumu vareja nomaksat 10 gadu laikā ar 6% gadā.

Vitebskas guberņā bija arī tādi rentneeki, kad veena jeb 2—3 ģimenes kopā renteja veselu muižu. Pēc muižneeka J. Sukruha 1875. gadā izdotā līguma uz Tauriņa, Boksberga un Candra vārdeem redzam, ka Dobriņas muiža (Visočanu

apriņķī, Mogiļevas guberņā) bija izrenteta par 250 rubļem gadā. Zemes platība līgumā nav uzrādīta, bet ir teikts, ka „teek izrenteta visa Dobriņas muižas aramzeme, izņemot tās veetas, kuras neapstrādāja eepreekšjee rentneeki“. Uz tādeem pašeem noteikumeem izrenteja arī pļavas un muižas ēkas.

Runajot vispār par tādeem muižneekem — zemes rente-tajeem, jāsaka, ka viņi savas saimniecības apstrādāja ar algas strādneekem un bija kā vidutaji-eksplotatori starp leelmuižneekem-zemes īpašneekem un trūcīgām zemneeku masām. Viņu ekonomiskais stāvoklis bija tāds, ka, no veenas puses, viņi uztureja muižas īpašneeku, kurš pārvērtās par parazītu (rantjē), bet, no otras puses, — viņu saimniecības ekonomiski attaisnoja sevi tikai tad, ja viņi peespeeda strādat preekš sevis kalpus un trūcīgos zemneekus. Zemes īpaš-neeks, rentedams veselās muižas, noslēdza tādus līgumus, kuri deva viņam eespēju dzīvot kā parazītam, ko arī leecina sekošais izvilkums no līguma, kur Sukruha rentneeki devuši solījumu:

„Izņemot 250 sudraba rubļus, renti par Dobriņas muižu, mēs, rentneeki, apsolam muižneekam Sukruham pēc pļavu nopļaušanas dot 500 pudu labakā seena un 12 četverķi auzu, ne veeglakus par 6 pudi četverķi; ba-rot četras muižneeka govīs tāpat kā savas; ja lopi eet ganos — ganit viņus un dzirdit, bet pārejā gada lai-kā — dzirdit un barot ar salmu ekseļeem, seenu un pe-lavām veenadi ar saveem lopeem; muižneeka lopus dzirdit ar siltu ūdeni, peejaucot miltus un sēnalas pee dzēreena. Ja rentneeki pļaus zāli preekš saveem lo-peem... viņeem $\frac{1}{8}$ jaizdala arī preekš muižneeka 4 go-vīm. Rentneekem jāgana arī vairak par minētām 4 muižneeka govīm, bet ne vairak par 8“.

Ši punkta izpildišanas kārtība tika nostādīta tā:

„Ja mēs, rentneeki, negribesim dot muižneekam G. Sukruham 500 pudu seena, 12 četverķu auzu un kopt 4 govīs, mums ir teesība paziņot par to viņam ne vēl-lak par novembra mēnesi, apsolutees maksat ta veetā vēl 150 rubļu sudrabā“.

Citi līguma punkti min ikdeenišķus jautajumus par mal-kas un baļķu ciršanu, ēku, vārtu, sētu u. c. uzglabašanu, re-montešanu u. t. t. Augšminētā kontraktā ir arī divi punkti, no kureem redzams, ka minetais muižneeks orientējās uz in-tensīvām saimniecības formām. Šee punkti ir teēši formulēti ar tādu nolūku, lai eeinteresetu rentneekus intensīvi saimnee-kot. Minetee punkti sneegti rentneeku solījumu veidā:

„Mēs, rentneeki, apsolamees eekārtot Dobriņas mui-žā trīslauku, četrlauku vaj peclauku sējgreezni ar to,

lai ik gadus apmēslotu ne mazāk par 4 deset. aramzemes“.

„Pee trīs- jeb četrlauku sējgriezņa mums, rentneekem, ir teesibas sēt linus vasaraju laukā ne vairāk par 4 desetinām, bet ja peekopsim peeclauku sējgriezni, tad mums ir teesiba pēc āboliņa sēt linus, pee kam tik, cik bija eesēts āboliņa“.

Ruskalovas muižu, Vitebskas guberņā, apstrādāja rentneeki. No 1861.—1900 gadam muiža beeži pārgāja no veena ipašneeka pee otra. Rentes ligumeem bija īss termiņš. Visi muižneeku solījumi, pārdot zemi rentneekem, netika izpilditi. Ap 1900. g. muiža pārgāja kroņa muižu pārvaldes ricībā, kura tāpat, kā agrakee saimneeki, arveen paaugstināja renti. 1905. g. veetejee rentneeki un apkārteejee zemneeki Ruskalovas muižu izpostija, par ko ir teikts žandarmerijas atziņojumā sekošais:

„Latvju zemneeku sacelšanās Vidzemes un Kurzemes guberņās eet pilnā spēkā. Latveešu revolucionarā kustiba aizķērusi arī pee Kurzemes tuvaki atrodošos Vitebskas guberņas rajonus, kur ar tālšaujām karabinēm darbojas apbrunotas bandas. Eedzīvotaji ir nogāzuši pagasta valdību. Zemstes preekšneeki un teesas izmekletaji nevar noklūt uz saveem rajoneem. 9. janvarī dumpineeki izpostija Ruskalovas muižu“.¹⁾

Pēc 1905. gada revolucijas valdiba pavēleja segt rentneekem zaudejumus, kurus muižai nodarīja zemneeku sacelšanās.

Tas bija eemesls tam, ka daudzi rentneeki atstāja Ruskalovu un aizceļoja uz Sibīriju un citām veetām. Vairākās veetās rentes saimneecibas pastāveja līdz 1917. g. revolucijai.

2. Mogiļevas guberņa

Veens no pirmeem muižneekem, kurš saistījās ar Baltiju un pārveda no tureenes latvjus uz savu Grudinovkas muižu (Bihovas apriņķī, Mogiļevas guberņā), bija šīs muižas ipašneeks, grafs Tolstojs. Pirmo latvju grupu viņš aizveda no Dundagas pagasta, Kurzemes gub., 1863. gadā.

Pēc veco izceļotāju nostāsteem, visi viņi pēc atbraukšanas sākuši strādāt pee grafa Tolstoja kā muižas kalpi, pelnot 5 kapeikas deenā. Sākumā tee tikuši eeveetoti veenā no kūtim, kur antisanitāro apstākļu, barības trūkuma un vēl citu eemeslu dēļ, stiprā mērā izplatījās slimības, pavairojās mirstiba.

¹⁾ Policijas departamenta ikdeenu peeziemes no 8. līdz 15. janvarim 1905. g. „Красный архив“, 1925 г., т. 4—5, стр. 169—170.

Tanī pat laikā atbraukuši arī daudz citi izceļotāji, kuri apmetušies apkārtejos trijos apriņķos pēc citeem muižneekem. Par šo izceļotāju stāvokli ir uzglabājušās samērā maz ziņu. To laiku Rīgas kreevu avīze „Rižskaja gazeta“ (Nr. 53, 1867. g.) rakstīja, ka, „pēdejo gadu izceļošanas laikā uz Novgorodas un Mogiļevas gubernām, zemneeki, no K. Voldemara un grafa Tolstoja aģenta Šadeberga mudināti, galu galā bija nekaunīgā kārtā peekrāpti“. To Krišjānis Voldemars griebeja atspēkot, teikdams: „Šeem izceļotājiem muižneeks (laikam, Tolstojs. — K. Š.) atvēleja vairak kā 2.000 rubļu cēla izdevumeem un pārtikai, un atpakaļ no viņeem šo naudu neprasiņa. Šis leetas sikumi man nav zināmi, tomēr es dzirdeju, ka no 400 izceļotājiem ap 300 palika Mogiļevas gubernā, un Vitebskas gubernā izdariti preekšdarbi nākamo izceļotāju sagaidīšanai“¹⁾.

Voldemars ziņo, ka pirmā izceļošana uz Mogiļevas gubernu notikusi 1866. g. Jaatzīmē, ka Voldemara spreedumi, ka muižneeks atvēlejis vairak kā 2.000 rubļu pārceļotājiem kā dāvanu, nesaeetas ar pateesību. Šo zumu muižneeks ar uzviju atguva atpakaļ no zemneekem caur atstrādašanu. Šee cilveki visu savu darbu un darba laiku atdeva muižneekem.

1871. g. Grudinovkas muižas latveešu skolotājs J. Gi-beiks ziņoja, ka Grudinovkā dzīvo 40 latvju ģimenes, kuras jau peerakstītas pēc Mogiļevas gubernas un kurām esot savs nacionals „pagasts“. Viņi rentejot 1.436 deset. zemes, kas sastāda 35 desetinas uz katru ģimeni. Rentes līgumi noslēgti uz 50 gadeem un apstiprināti no atteecīgām valdības eestādēm. Rentes noteikumi šādi: pirmos trīs gados rentneeki teek afsvabināti no nomaksas naudā, toteles viņeem jāapstrādā lauki, jāceļ ēkas u. t. t. Otrus trijos gados naudas rente uz visām ģimenēm sastādīja 632 rublus. Pēc šeem 6 gadeem, uz līguma pamata, zeme bija jāsadala veensētās, un tad katram saimneekam nācās maksat 2 rubli no desetinas par plavu un aramzemi. Bez rentes naudas, katram saimneekam vēl bija jāmaksā 6—7 kapeikas no desetinas tā saucamā kroņa nodeva. Pirmos rentes gados muižneeks 37 saimneecībām aizdeva 3.514 rubļus. Šo aizņēmumu rentneekem vajadzēja atdot 10 gadu laikā ar 5⁰/₁₀₀ peļņas.²⁾

Ar muižneeka Tolstoja latvju rentneekem eepazinās Račkovas muižneeks Kamionoks, kuram Klimoviču apriņķi peedereja Galičas muiža. Tas arī no Grudinovkas uz Galiču paņēma sev 4—5 latvju ģimenes, beidzot tas nolēma visu savu Galičas muižas zemi izrentēt latvjiem. Lai dabutu

¹⁾ „Московские ведомости“. № 73, 1867. г. Статья К. Вольдемара „Переселение латышей в Новгородскую губернию“.

²⁾ „Mājas Veesis“, Nr. 52, 1872. g.

vajadzīgo strādnieku daudzumu, 1866. gadā, paņēmis līdz dažu latvju zemniekus, viņš devās uz Kurzemes Dundāgas apriņķi (kur bija viņa strādnieku dzimtene), lai savervētu vajadzīgo latvju rentnieku daudzumu savai muižai.¹⁾

Šī muižnieka aģitācija darija leelu eespaidu uz veetejiem Kurzemes zemniekiem tapēc, ka ta tika pastiprinata no nesen aizcelojušiem, visiem pazīstameem latvešu zemniekiem, kuri bija atbraukuši muižniekam līdz. Bez tam Kurzemes muižnieku organizetais uzbrukums Mogiļevas muižniekam Kamionokam radija veetejos zemniekos domu,

Potašņas latvju skola, Gorodoka rajonā, 1930. g. uzņēmums.

ka Kamionoks pateešām ir viņu labdaris, kurš atbraucis viņus atsvabināt no grūtā Kurzemes muižnieku jūga. Tapēc nav brīnums, ka teeši pēc šī muižnieka aizbraukšanas, daudzas latvju ģimenes atstāja savas vecās dzīves veetas Kurzēmē un ceļoja uz Mogiļevu meklet Galičas muižu. Toreiz izceļot uz Mogiļevu nebija veegli. Saimniecības peederumus, seevas un bērņus viņi parasti eeveetoja laivās; vīreeši, eedami gar Daugavas krastu, vilka šīs laivas ar valgeem pret straumi. Tā viņi vareja nobraukt tikai līdz Vitebskai. Vitebskā viņi sadabuja zirģus un brauca līdz Mogiļvai. Ne-

¹⁾ Galičmizas latvju eedzivotāju vecakā paaudze savās atcerēs sneedz interesantas ziņas par to, kā Kurzemes muižnieki, kuri negribeja atlaist savus zemniekus uz Baltkreeviju, organizejuši uzbrukumu muižniekam Kamionokam tani laikā, kad viņš braucis uz Kurzemi zemniekus vervet. Patelcotees savam ceļa rādītajam — latvju zemniekam Ābolinam — tas tikai izglābis savu dzīvību. Āboliņš to nogādājis pee saveem radeem pārģērbtu, no kurcenes zagšus tas nokļuvis atpakaļ uz Galičmizu.

zinadami ceļu, beeži maldijās, un galā nobrauca noskranda-jušeēs, bez kapeikas kabatā. Tādā ceļā 1866. g. minētā muižā uzreiz veenā laikā sabrauca ap 100 latvju ģimeņu. Tāds rentneeku daudzums Galičas muižā nebija vajadzīgs. Muižneeks paziņoja visiem kaimiņu muižneekiem par brīvu darba spēku, kuri to izmantoja katrs pēc savas patikas. Tādā kārtā, pēc skolotāja J. Gibeika ziņām, 1870. g. Mogilevas guberņā bija jau sekošas latvju rentneeku grupas: Galičas muižā, Kļimoviču apriņķī — 50 ģimenes, Antonovkā — 28, Janpolē — 16, Risinā — 14. Visas šīs muižas atradās no Galičas 20—25 verstu attālumā. Bihovas apriņķī, Grudinovkas muižā jau dzīvoja 40 ģimenes. Čerikovas apriņķī, dažās neleelās muižās, — ap 16 ģimeņu. Tā tad Mogilevas guberņā pavisam bija ap 164 latvju ģimeņu. Ja rēķina caurmērā 4,5—5 cilvēku uz ģimeni, tad iznāk 800—900 cilvēku, vīrešu un seevešu.

Gandrīz visās Kļimoviču apriņķa muižās bija veenadi rentes noteikumi. Neveens no muižneekiem vaj rentneekiem rentes kontraktus neapstiprināja atteicīgās valsts eestādēs. Daži rentneeki strādāja veenkārši uz muižneeka „goda vārdu“. Sākumā leelais rentneeku vairums apmetās uz neapstrādātās, ar krūmeem aizaugušās meža zemes, kuru pārvērst par aranzemi bija grūts darbs. Tapēc ari muižneeki pirmos gadus atsvabināja rentneekus no rentes nomaksām.

Galičas rentneeki naudas renti nemaksāja pirmos 3 gadus, antonoveeši — 2½ gadus, Risinas — 4 gadus. Pēc tam naudas rente bij 2 r. 50 kap. no desetas. Virs rentes nomaksām visi maksāja vēl tā saucamās kroņa nomaksas un jau no paša sākuma bija aplikti ar atstrādašanas peenākumeem: Galičā un Antonovkā — 7 vīrešu deenas gadā, Risinā — 30¹⁾.

Lai rentneeki būtu vairak atkarīgi, — gandrīz visu muižu muižneeki praktizeja naudas aizdošanu saveem rentneekiem. Tas muižneekam deva eespēju rentneekus vairak verdzinat. Tapēc nedaudz gados, no 1866. g. līdz 1871. g., Galičas muižas rentneeki bija jau palikuši paradā savam muižneekam 11.000 rub., no kureem uz katru ģimeni iznāca

¹⁾ Galičā tāda atstrādašana pastāveja vēl līdz 1905. g. revolūcijai, ko leecina 3. pants no 1901. g. noslēgtā kontrakta ar rentneeku Bilderi no 1901.—1905. g. g. Šinī pantā teikts: „Galičas muižas rentneekiem ar saveem zirgeem, lauksaimneecības inventaru un ar savu pārtiku, katrā laikā, kad to peeprasa muiža, jaatstrādā 7 vīrešu deenas no tumsas līdz tumsai, kā ari katru zeemu muižai jaatved pa pusasij pašu sacirstas malkas. Par katru līdz 1. novembrim neatstrādātu deenu rentneekam ja-maksā pa 1 rublim, bet par pusass malkas neatvešanu nākošu zeemu jaatved vesela ass“.

200—300 rub. Toreiz šī zuma bija tik leela, ka zemneekam viņu samaksat nebija iespējams.

Tajos pašos gados Antonovkas latvju rentneeki muižneekam bija parādā 7.004 rub., kas iztaisija ap 250 rub. uz ģimeni. Visa šī zuma rentneekiem bija izsneegta vaj inventarā, vaj labibas veidā. Šis aizņēmums rentneekiem katru gadu bija jaatdod muižneekam ar 6% uzviju¹⁾. Kad Galičas muižneeks redzeja, ka latvju zemneeki nav spējīgi viņam aizņēmumu atdot, viņš dažām saimniecībām sāka atņemt lopus un citu inventaru. Pēc visa ta ap 1871. g. rentneeki sāka paklusām pārdot lopus un inventaru un taisijās atstāt Galiču. Muižneeks noprata, ka tādā veidā viņš var zaudēt ne tikai rentneekiem aizdoto naudas zumu veen, bet arī deezgan augsto, no rentneekiem regulāri saņemamo rentes naudu. Vēl vairāk, ar rentneeku aizbēgšanu viņš vareja pazaudēt arī pašus rentneekus, bez kureem viņa lauki būtu bijuši tukši klajumi. Tapēc muižneeks sasauca savus rentneekus un paziņoja teem, ka visu viņu parādu viņš uzskata par likvidetu un uzaicinaja rentneekus palikt pee viņa pa vecam un strādāt „vispārejā labā“.

Pēc tam, kad latvju rentneeki meža plēsumus bija pārvērtuši par laukeem un pļāvām, uzcēluši lopu kūtis un dzīvojamās ēkas, Antonovkas, Janpoles, Risinas u. c. muižneeki sacēla rentes maksu tik augstu, ka neveens no rentneekiem nebija spējīgs to maksat. Šī eemesla dēļ 80-to gadu otrā pusē visi rentneeki atstāja šīs muižas un pārceļoja uz kaimiņu guberņām, kur rente bija zemāka, bet 90-tos gados daudzi latvju rentneeki no Vitebskas un Mogiļevas guberņām pārceļoja uz Sibiriju.

Pēc 1905. g. Galičas muižneeks noslēdza līgumu ar latviejiem uz 6 gadeem (no 1906. līdz 1912.), bet pēc 1912. gada — uz 12 gadeem.

Šajos rentes līgumos bija teikts, ka rente maksājama katru gadu trijos termiņos. Par noteiktos termiņos nenomaksatu renti rentneekam bija jāmaksā soda nauda. Uz šī līguma pamata rentneekam nebija brīv cirst mežā kokus vaj izvest no tā kaut sprunguli bez muižneeka ziņas. Ugunsgrēka gadījumā nodegušās ēkas rentneekam bija jāatjauno uz sava rēķina.

Robežas stabeem, līnijām un stigām gar rentneeka laukeem vajadzēja arveen būt kārtībā. Laukeem bija jāapvelk sēta, lai tos norobežotu no muižas laukeem. Kārtībā bija jātur apkārtejee ceļi, tilti un grāvji.

Ja kāds līguma pants no rentneeka puses netika izpildīts, muižneekam bija teesības atņemt rentejamos laukus un peedzīt atteecīgu atlīdzinājumu par „nodarīto zaudejumu“, kā

¹⁾ „Mājas Veesis“, Nr. 52. 1871. g.

ari atdot rentejamos laukus citam. Muižas pārdošanas gadījumā ligumi zaudejā savu spēku. Šādā gadījumā jaunais muižas īpašneeks vareja padzīt rentneekus, un pēdejiem par muižneeka rīcību nebija teesības žēlotees.

1860. g. muižneeks Vasilevskis uzaicinaja 10 latvju ģimenes no Kurzemes gub., Leelezeres pagasta uz savu Vepranu muižu Mogiļevas guberņā, Čerikovas aprinķi un izrentēja viņām 100 desetinas leelu pusmuižu par 2 rub. desetinā. Šinī muižā minētās ģimenes nodzīvoja 40 gadus. Pēc vecā muižneeka nāves, viņa mantineeks paziņoja rentneekem, ka rentes ligumi vairs nav spēkā. Zeme, pēc viņa vārdeem, tagad labi apstrādāta un talab viņai daudz leelaka vērtība, nekā vecā muižneeka laikā. Tadēļ viņš rentes maksu paaugstinājis no 2 līdz 5 rubļi desetinā. Visi rentneeki atteicās maksāt tik augstu renti. Par to muižneeks tos veenkārši ar varu padzina no mājām, kur viņi 40 gadus bija saimneekojuši. Padzīti, tee pārceļoja uz citām veetām un sāka atkal rentēt neapstrādātus laukus, totees par lētaku cenu.

1909. gadā veens Mogiļevas latveešu koloniju korespondents rakstīja tā¹⁾:

„Latvju kolonisti Mogiļevas guberņā tagad peedzīvojuši tādu laikmetu, ka teem ar rūpēm jaraugas nākotnē un javaicā: kas būs ar mums? Veenaj kolonijai pēc otras rentes gadi beidzas, un līdz ar to nereti kolonisteem jāpārmaina sava dzīves veeta, un tas neveenam nav patīkami.

Kā zinams, Mogiļevas latveešu koloniju leelakā daļa atrodas uz rentes zemes, kur ar zemes īpašneekem uz noteiktu laiku noslēgts kontrakts. Kad kontrakta gadi beidzas, tad jaslēdz atkal jauns līgums; labi, ja tad vēl var ar zemes īpašneeku saligt, ja ne, tad ej, kur nācis. Kontrakti visās veetās tādi noslēgti, ka rentneeks nekādu atlīdzību par saveem pūliņem nedabū, bet tikai patur rūgtu atmiņu par saveem sūreem un grūteem darbeem. Cik daudz sveedru zemes rūķis lējis, cik daudz spēku peelicis, nereti veselību zaudejis, kamēr mežā laukus un plāvas eetaisijis, ēkas uzbūvejis, ar trūkumu un paradeem kaudamees. Līdz nu būtu tik tālu eedzīvojees, ka varetu veeglakas deenas peeredzet, te rentes gadi pee beigām. Labi, ja vēl dabū ar paaugstinātu renti uz iseem gadeem par jaunu kontraktu noslēgt, tad var atkal kādu laiku dzīvi turpināt, bet tomēr cik ilgi? Laiks ātri paeet, ēkas paleek veecas, malka dārga, dažā veetā kungi visus mežus pār-

¹⁾ „Zemkopis“, Nr. 3, Jelgavā, 1909. g.

devuši, tā ka mežu dēļ veen vairs nevar jaunus kontraktus peņņemt.

Tā tas bija pagājušos gados, bet tagad kolonistu stāvoklis kļūst vēl sliktaks, tadēļ ka nu visi kungi grib zemi pārdot; nu vairs neveens kontraktu nedod uz 12 gadeem, kā to agrak darija, bet ja daudz, tad uz 3 gadeem, un turklāt ar šādu noligumu: ja gadas zemes pircejs, tad kontrakts zaudē savu spēku kurā katrā laikā. Te dažs varetu jautat: kadēļ kolonisti paši nepērk savas mājas, vaj kungi viņeem nepārdod? Veena vaina ir ta, ka cena par zemi ir deezgan augsta, 100—130 rub. par desetinu — daudzās veetās pavisam bez meža — un zemneeku banka tikdaudz par mūsu zemi neizdod, atleek laba daļa, kam pee salīguma pašeem no savas kabatas kungeem jāeemaksā, un no zemes cenas ko nokaulet nav ko domat: ja tik daudz negribi maksat, cik prasa, tad kungs zemi tūliņ pārdod kreeveem, un ar kreeveem mēs šini ziņā nevaram sacenstees, viņi spēj vairak maksat tadēļ, ka viņi pee savas zemes tikai kādu mazu daļu peepērk klāt, kā nu kurš spēj, 3 vaj 5 desetinas, ja daudz, tad 10 desetinas. Pašu zeme viņeem ir izmaksata, tikai jamaksā pērkamās zemes nauda. Daudzreiz viņi pirkšanas gadījumā savu zemi eekilā bankā un saņem naudu, ko uz pirkto zemi eemaksat. Tapēc viņi, ja tikai var dabūt pee savas zemes pīrkt klāt, maksā deezgan augstu cenu“.

Šis izvilkums pilgti tēlo siko latvju rentneeku klūmigo stāvokli. Daļa no viņeem tomēr pīrka zemi un kļuva par saimneekeem-īpašneekeem. No veetejeem baltkreevu zemneekeem ari izvirzījās atsevišķas stipras saimnecības, kuras peepīrka savai zemei vēl citus zemes gabalus. Siko latvju rentneeku sūdzības par to, ka veetejee kreevu zemneeki eekilā bankā savas mājas, dabū aizņēmumu un talab ir spējīgi maksat par zemi vairak, nekā latvju rentneeki, leecina veenīgi, ka tanī laikā notika krasa diferenciacija zemnecībā. Var droši teikt, ka šee pīrceji no veetejeem kreevu zemneekeem bija veetejās lauku buržuazijas preekštāvji, kuri izvirzījās no zemneeku vidus. Uz šādas diferenciacijas pamata daudz latvju rentneeki tika eksproprietī, ko leecina sekošs izvilkums no augstak peevestās korespondences:

„Tā pīrms divi gadeem Karaučinas latveeši dabuja izeet no savām mājām, kur jau vairak kā 30 gadus bija nodzīvojuši; kreevi atpīrka viņu mājas. Gadu eepreekš tas pats notika ar Pavlovkas latvjeem; tee nedabuja ilgi dzīvot savās mājās: tikko bija ēkas uzbūvejuši un laukus un plavas eetaisijuši, kungs zemi pārdeva. Pašeem no pīrkšanas nebija ko domat, jo

pēdejo kapitalu un savu spēku bija patērejuši, kamēr ēkas uzbūveja un laukus un pļavas eetaisija.

Tāpat nedaudz gadus atpakaļ notika ar Milaukas koloniju: tikko visas ēkas bija uzbūvejuši un leelā mežā laukus un pļavas eetaisijuši, kad kungs zemi pārdeva.

Līdzīgi šoruden klājās Libužas kolonistēm. Kontrakta gadi beidzās, kungs pārdod zemi.

Tāds pat liktenis drīzā laikā sagaidāms Zarubijas kolonistēm u. t. t. Arī Grudinovkas latviešiem jau nākošo pavasari ir jāaizeet no savām mājām.

Tāpat vēl nav skaidri zināms, kas notiks ar Petrovičas (Latbirzes. — K. Š.) koloniju. Kontrakta gadi eet jau uz beigām, un kungs grib zemi pārdot.

Daudzi no šejeenes latviešiem aizeet uz Sibīriju. Tur dabujot no kroņa zemi. Bet daži atgriežas atpakaļ, jo turenes klimats ir neeerasts, zeema par daudz ceeta un gara, vasara īsa, un vasaras darbu vēl vairak vajaga pastrādat, nekā pee mums“.

Kas atteecas uz Petroviču (Latbirzes) un Grudinovkas koloniju rentneekēm, — daļa no viņiem 1912. g. eepirka zemi, pārējie dabuja zemi tikai Oktobra revolūcijas laikā.

1870. gadā no Kurzemes bija peeprasitas ap 40 latvju ģimenes preekš Narovļes (pee Mozira), kur viņas sāka rentet zemi Narovļes un Viziņķu muižās. Rentes ligumi tika noslēgti uz 12 gadeem; viņi trīs reizes tika atjaunoti. 1907. gadā izbeidzās pēdejais rentes ligums. Muižneeks bija nodomājis celt sērkokociņu fabriku, un talab rentneekēm zemi atteica. Kad rentneeki tam pretojās, tad muižneeks ar kara spēka palīdzību izraidīja tos peespeedu kārtā. Pēc tam leelu zemes daļu, kuru agrak apstrādāja izraidītee rentneeki, muižneeks apstādīja augļu kokeem un vēlāk uzcēla fabriku, kas preekš viņa bija daudz izdevīgak.

3. Minskas guberņa

1860. gada sākumā Rudabelkas muižas (Bobruiskas apriņķī, Minskas guberņā) zemneeku stāvoklis bija grūts. Pēc tā saucamās „brīvlaišanas“ minētās muižas zemneeku vairakums nebija ar meeru palikt pee sava kunga un pārgāja strādat patstāvīgi uz eedalītās zemes. Muižas īpašneekam, baronam Vrangelim, peetrūka darba roku. Mekledams izejū, viņš Rudabelkas muižai centās sadabūt strādneekus no attālakeem novadeem. Lūk, ko viņš pats 1870. gada 27. novembrī rakstīja Minskas tautskolu direkcijai:

„Manā Rudabelkas muižā, Bobruiskas apriņķī, es esmu atvedis 72 latvju ģimenes no Kurzemes, kopskai-

tā 360 cilvēku. Ari kaimiņu muižneeki sekoja manam peemēram, pārleecinotees, ka veenigi caur eedzīvotaju nometinašanu (заселением) uz mūsu brīvā gulošiem laukeem ekonomiskā ziņā šis novads var uzzelt... Pateicotees tam, ka daudzas eestādes šo pasākumu atbalsta, latvju pārceļotaju skaits gadu no gada pavairosees¹⁾.

Minetee latvju izceļotaji Rūdabelkas muižā palika par rentneekem. Rentees noteikumi maz ko atšķirās no kontrakteem, kurus jau attēlojām. Veena rentneeku daļa, kurēem bija daudz maz naudas, apmetās muižas nomalē uz zemes, kura bija sikeem krūmeem apaugusi; trūcigākā daļa apmetās mežā. Pirmee bija atsvabinati no rentees uz 3 gadeem, otri — uz 6 gadeem. Vēlak kā veeni, tā otri maksaja 3 rubļus no desetinas. Pirmos gadus ari jaunatne tika atsvabinata no kara deenesta, kas bija veens no stipri peevelkošiem noteikumeem. Vēlak visi šee rentneeki palika muižneekam paradā. 1875. gadā Vrangelis pārdeva Rūdabelku Kurzemes muižneekam Lilienfeldam. Jaunais īpašneeks izleetoja visus līdzekļus, lai peedzītu no saveem rentneekem paradus. Rezultatā — rentneeku leelakā daļa nespēja tos samaksat. Tee pameta savus laukus un pārceļoja uz citām veetām. 1888. gadā tikai 34 rentneeku ģimenes eepirka sev zemi Rūdabelkā. Aizbraukušo veetā atbrauca citi, un tādā kārtā latveešu skaits šajā muižā nesamazinajās, bet pavairojās.

Pirmee Rūdabelkas muižas rentees līgumi nav uzglabajušees. Totees mums ir daudzi veco kolonistu atceres materiali. Mums ir līgumi, kuri noslēgti 1897., 1910., 1911. gados u. t. t. Kaut gan šee līgumi stipri atšķiras no pirmeeem noslēgteem līgumeem, tomēr viņi var raksturot rentees atteecibas pa 20 gadu ilgu periodu. Pēc 1897. g. līgumeem mēs redzam, ka zeme tikusi atdota uz renti uz 12 gadeem: pirmos peecus gadus rentneekem bija jaapstrādā zeme bez rentees maksas, bet pārejos 7 gadus, t. i. no 1. aprīļa 1902. g., jāmaksā 3 rub. no aranzemes desetinas. Rentees nomaksa notika katru gadu divos termiņos.

Līgumā muižneeks apsola rentneekam eedalīt zemi savas muižas robežās. Tālāk līgumā teikts, ka rentneekam jauzceļ vajadzīgās ēkas (dzivojamā māja, cūkkūts, klēts, rija) uz sava rēķina ar noteikumu, lai rentees laika beigās visas ēkas būtu pilnīgi gatavas.

Ēku būvēm muižneeks apsola savā mežā kokus būvmateriālam un par brīvu keeģeļus krāsniim un stiklus logu rūtīm.

¹⁾ Vēstules oriģināls, kreevu valodā, glabajas Baltkr. Zinatņu akademijas nacionalmazakumu instituta latvju sekcijas arhīvā.

Pēc 12 gadu rentes laika, muižneeks maksu arveem paugstināja: 1910. gadā muižneeks izrenteja tāda pat labuma zemi par 5 rub. 63 kap. no desetinas, par kuru viņš ap 1900. gadu saņēma tikai 3 rubļi, bet gadu vēlāk (1911. g.) — par 6 rub. 25 kap.

1911. gadā, sakarā ar lopkopības pastiprinašanos, rentes līgumos teikts, ka rentneekam lopus ir brīv turet neaprobežotā daudzumā, bet tikai par katru lopu jamaksā muižai 1 rublīs. Rentneekam par savu lopu daudzumu nauda nomaksājama pavasarī, pirms lopu izlaišanas ganībās. Ja pārbaudot izrādīses, ka rentneekam lopu vairak, nekā viņš par to ziņojis muižas kantorim, tad viņam par slēptiem lopeem jamaksā muižai soda nauda 3 rub. no katra lopa.

Beigās rentneekam bija jāparaksta vēl punkts, ka, gadijumā, ja kāds no līguma punkteem netiktu izpildīts, muižai ir teesība līgumu anulēt.

Krasnovas un Uperoviču ceemi Minskas guberņā, Borisovas pagastā, nodibinājās 1888. gadā no Kurzemes latvju eecelotajiem. Pirmee līgumi tika noslēgti uz 11 gadeem. Pēc šī laika notecešanas līgumi tika pagarinati tikai uz veenu gadu. Šee latvju ceemi atradās zemā veetā, kura bija apaugusi ar mežu un krūmeem. Muižneeks Melhiorš Vankovičš, vēlāk Kaladejevs — zemneekem zemi izrenteja pa 10 desetinām katrai ģimenei. No šīm 10 desetinām pirmos gados aršanai vareja izmantot tikai dažas desetinas. Zemkopības kultura bija deezgan zema. Naturalās saimniecības pazīmes mēs varam saskatīt Krasnovas pirmos rentes līgumos, kuri noslēgti 1888. gadā. Otrā līguma punktā muižneeks apsola „rentneekam katru gadu dot 5 asis malkas apkurinašanai un veenu vezumu skalu apgaismošanai“. Tas norāda, ka tanī laikā, kad citos Baltkreevijas un Latvijas novados petroleja jau galīgi bija izkonkurejusi skalus kā gaismas līdzekli zemneeku mājās, Krasnovā un Uperovičos viņi vēl nebija zaudejuši savu agrako lomu.

Mēs varam minēt ļoti raksturīgu 1888. gada līguma paragrafu, kuru citejam visā pilnībā:

„Neatkarīgi no rentes nomaksas, es, rentneeks, apņemos:

a) rentes laikā uz sava rēķina izdarīt kontraktā norādītu plašu remontu, pārbūves un celt jaunas ēkas, kuras paleek par neapstrīdamu muižneeka ipašumu, proti: pirmā rentes gadā uzcelt dzīvojamo māju ar preekšnamu un kūti, otrā gadā — riju ar peedarbu, šķūni un klēti. Par šo ēku uzcelšanu, kā arī tīruma un pļavu apstrādašanu muižneeks pirmo trīs gadu laikā, t. i. no 11. aprīļa 1891. gada, naudas renti neprasa. Ja šo trīs gadu laikā rentneeks minētās ēkas neuzcels, tad

viņš muižneekam maksā par pagājušo laiku 20 rub. par gadu un zaudē rentneeka teesības.

b) Visas ēkas turet kārtībā un katrā vajadzīgā gadījumā izdarīt remontu uz muižas norādījumu.

c) Visas ēkas apdrošināt uz īpašneeka vārdu par tādu zumu, kādu uzrādīs apdrošinašanas beedribu aģenti. Ja neizdarišu to es, rentneeks, muižneekam ir teesības apdrošināt uz mana rēķina.

d) Ikgadus tirit plavas un grāvjus no krūmeem, lai tee neaizaugtu.

e) Par brīvu dot darba spēku muižai, ja viņai pēc tāda būtu vajadzības robežu novilkšanai.

f) Kopā ar citeem rentneekeem turet kārtībā un labot tiltus, celus un lopu gates rentejamo gabalu robežās.

g) Uz rentejamā gabala turet ne mazak par 4 leellopeem jeb atteecīgu daudzumu sīklopu, rēķinot uz katra leellopa pa 3 sīklopeem. Visus šos lopus turet līdz rentes laika beigām un galigeem norēķineem ar muižas īpašneeku“.

Kontrakta 12. paragrafā rentneeks dōd sekošu solījumu: „Ja rentes naudu nenomaksašu laikā, — apsolos no nomak-sas termiņa sākuma maksat veenu kapeiku nedēļā par katru nesamaksatu rubli soda naudas. Ja no nesamaksas laika paees 14 deenas, man jāsamaksā muižas īpašneekam 20 rubļu par solījuma neizpildīšanu, nerēķinot soda naudu, kura jāmaksā līdz rentes galīgai nomaksai“.

No ta mēs redzam, ka rentes noteikumi bija ļoti smagi. Tee atstāja savu eespaidu uz šīs latvju kolonistu grupas saimniecībām. Viņas, salīdzinot ar latvju saimniecībām ci-toš rajonos, vēl revolūcijas pirmos gados bija ekonomiski un kultureli atpalikušas.

Par rentes maksas leelumu Krasnovā un Uperovičos va-ram spreest pēc tām ziņām, kādas esam eevākuši minētās kolonijās. Rentneeka Preedes saimniecība par 15 deseti-nu leelu zemes gabalu maksāja sekošu renti:

1885.—1890. g. g.	par 15 deset.	naudas rentes nebija
1890.—1897. „ „	15 „	25 rub., par 1 rub. 66 kap. no deset.
1897.—1905. „ „	15 „	50 „ „ 3 „ 33 „ „ „
1905.—1910. „ „	15 „	75 „ „ 5 „ — „ „
1910.—1915. „ „	15 „	90 „ „ 6 „ — „ „

Šee skaitļi raksturīgi preekš abām minētām kolonijām. Pirmos gadus, kamēr kolonisti bija peerakstīti pee agrakās dzīves veetas Kurzemē, ikveens peeaudzis vireetis no 15—60 gadeem ikgadus maksāja 4 rubļi galvas naudas. Da-žām ģimenēm galvas naudas iznāca ap 16—20 rubļi.

1907. g., pēc muižneeka Kaladejeva rentes noteikumeem, ir redzams, ka rentes laiks bijis ļoti īss — viens gads. Katram rentneekam bija teesības:

a) izmantot 1906. g. ražu; veena trešdaļa no visas aramzemes jaatstāj pūdejumā, kurš jaapstrādā un ar labu sēklu jaapsēj ne vēlāk par 1. septembri;

b) izmantot ēkas, kuras atrodas uz rentejamās zemes; ēkas jaremontē; vajadzības gadījumā jauzceļ uz sava rēķina jaunas ēkas. Viss tas janodod rentes laika beigās muižneekam pilnīgā kārtībā bez kāda atlīdzinajuma“.

Rentes līguma beigās teikts vēl sekošais:

„Ja līdz 1. aprilim 1908. g. rentneeks nesaligs ar muižas īpašneeku par jaunu, tad uz 1. martu viņam jaatbrīvo visi lauki un ēkas, preteajā gadījumā jasamaksā soda nauda. (Rentneekam aizejot, sējumeem un visām ēkām jabūt kārtībā, preteajā gadījumā viss tas tiks veikts no muižneeka uz rentneeka rēķina).

Gadījumā, ja rente netiks laikā nomaksata vaj netiks izpildīts kāds no līgumā mineteem punkteem, muižas pārvaldei ir teesības rentneekam atņemt visu zemi ar visām ēkām, kā arī visu eesēto labību; neraugotees uz to, rentneekam, par katru nodzīvoto deenu muižā jamaksā 2 rubļi, sākot no līguma laušanas laika“.

Pēc visa peevestā faktiskā materiala atleek tikai taisit atteecigus slēdzeenus.

4. Otrās nodaļas noslēgums

Šis nodaļas materials rāda, ka pirmee latvju rentneeki bija eeradušeos Baltkreevijā XIX g. s. 60. gadu sākumā. No sākuma muižneeki uzaicinaja atsevišķas latvju ģimenes par mežsargeem. Pēc tam šis atsevišķās ģimenes rakstija uz dzimteni saveem radeem un paziņām, aicinaja arī toš braukt uz Baltkreeviju. Šee atsevišķee izceļošanas gadījumi, vēlāk peeņēma masu raksturu. 1877.—1887. g. g. no viseem izceļojušeem uz Vitebskas apvidu 51,5% bija latvji, 16,9% — leiši, 31,6% — pārejee. No pārejeem daudzi apmetās Vitebskas un Dvinskas (Daugavpils) pilsētās. Izceļotaji-zemneeki bija galvenām kārtām latvji. Kapēc muižneeki aicinaja latvjus, bet ne kreevus, poļus un citus? Tas izskaidrojams ar sekošo: pēc 1861. g. reformas, kad Baltkreevijas veetejee zemneeki sāka izpirkt zemi no muižneekeem, Viļņas gubernators Muravjovs izveda reformu tā, lai zemneeki turetu pašu Muravjovu par savu aizstāvi pret poļu muižneekeem. Pēc 1863. g. poļu sacelšanās tas Muravjovam bij izdevīgi. Poļu muižneeki zemneekeem bija atņēmuši zemi, ganibas un pļavas. Muravjovs atļāva aprinķu un gubernu eestādēm dot pa zemes gabaliņam bezzemneekeem un zemes izpirkšanas maksu pazeminat par

20%, salīdzinot ar poļu muižneeku noteikumeem. Šinī laikā baltkreevu zemneeki pārgāja no kļaušu darba uz savu zemi, un muižneeki palika bez strādneekiem. Darba roku trūkums speeda muižneekus greeztees uz Baltiju, kur leelakais zemneeku vairums bija bezzemneeki un sikrentneeki — tas ir veens; otrs — visi latvju izceļotaji nāca no tāda apvida, kur bija vācu leelmuižneeki, kuru saimniecībās bija augstaka lauksaimniecības kultura nekā Baltkreevijā. Strādajot pee šeem muižneekiem, latvju kalpi bija guvuši Reetumeiropas kulturela zemkopja peeredzi, ko augsti vēртеja tee muižneeki, kuri brauca uz Baltiju pēc kalpeem. Eksploatejot latvjus, Baltkreevijās muižneeki guva leelus eenākumus. Tee bija galvenee cemesli, kapēc muižneeki deva latvju kalpeem preekšroku. Pēc 15—20 gadeem viss tas pārvērtās savā dialektiskā pretstātā. Līdz ko latvju rentneeki pārvēрта mežus un noras augligos laukos, muižneeki sacēla zemes renti līdz maksimumam un tad centās viņu kapitalizet, pārdodot rentejamos laukus. Pārdodot rentes zemes gabalus, muižneeks nerēķinājās ar pircēja tautību, bet skatījās uz to, kurš ir spējigs dot augstaku cenu. Latvju rentneekus, kuri nebija spējīgi izpirkt rentejamo zemi, tee padzina un viņu veetā ņēma citus. Pagājušā g. s. astoņdesmito gadu beigās un deviņdesmito gadu sākumā, kad sākās strauja baltkreevu zemneeku izceļošana no Vitebskas un Mogiļevas apvideem, viņeem peeveenojās daudzi latvju rentneeki, kuri reizē ar pirmeeem izceļoja uz Sibīriju: Taras, Tomskas un Ačinskas apvidos nodibināja jaunās latvju noņemnes. Tāda latvju rentneeku izdzīšana no rentejameem laukeem notika Mogiļevas gubernā arī pēc 1905. gada, kur no 1905. līdz 1910. gadam šādu cemeslu dēļ likvidejās 4—5 latvju kolonijas.

Augšā peevestos izvilkumus no rentes līgumeem, kuri ņemti no bijušeem rentneekieem Baltkreevijās latvju kolonijās, nevar uzskatīt tikai par tādu materialu, kurš raksturo veenigi latvju rentneeku stāvokli. Tee ir līgumi, kādi tika slēgti ne tikai ar latvjeem veen, bet arī ar igauņeem, leetaveešeem u. c.

Likumi un veetejee rentes kontrakti, pēc rentes līguma beigām, rentneekam deva teesības izpirkt rentejamo zemi par privatīpašumu, bet tikai neleela latvju rentneeku daļa spēja šo teesību izmantot. Muižneekus sevišķi intereseja augsta rentes maksa, kuru tee saņēma regulāri gadu no gada. Starp latvju rentneekiem un muižneekiem — zemes īpašneekiem — mēs novērojām ciņu par rentes līguma pagarinašanu. Rentneeki bija eeintereseti līgumu termiņu pagarinašanā, muižneeki — saīsinašanā. Pēc 1905. gada muižneeki saīsinaja līgumu termiņus no 12 un 6 gadeem līdz veenam gadam un tādā kārtā nostādīja rentneekus vēl leelākā atkarībā.

Gandrīz visās muižās, kuras izrentēja zemi, no sākuma

latvju kolonisti bija pusgraudneeki. Ar lauksaimniecības inventāra pavairošanos, šie pusgraudneeki vēlāk palika par rentneekiem. Rentneeki arī bija sava veida pusgraudneeki. Daudzas muižas rentneekiem atļāva plaut seenu, needraju, cirst malku muižas robežās, bet tikai ar to noteikumu, ka visu to viņi dalīs uz pusēm ar muižneeku.

Leņins min izrakstu no Kaufmana grāmatas par to, kā „Mogilejas gubernā (1898. g.) ikveens saimnieciskis uzlabojums teek tormozets ar pusgraudu (испольного) saimniecību neērtībām“... „Pat veenas muižas robežās uz rentejamās zemes pastāv veci, savu laiku izdzīvojuši, saimnieciski paņēmeeni, tanī laikā, kad uz īpašneeka zemes jau teek peeletoti daudz jaunaki lauksaimniecības paņēmeeni. Par peemēru, rentneeku zeme teek apstrādāta pēc trislauku zistēmas, beeži pat bez mēslošanas, turpretim muižas laukos — daudzlauku sējgrieznis“...¹⁾

Pēc rentes laika beigšanās daļa rentneeku atstāja savu apstrādāto zemi un pārveetojās uz jaunieem zemes eecirkņeem, kur, peekopjot ekstensīvu saimniecību, sāka saimneekot jaunā veetā; otra daļa, caur grūteem rentes noteikumeem, izputeja tiktāl, ka nebija vairs spējīga atjaunot saimniecību. Šī daļa gāja par kalpeem pee turigakeem.

Gandrīz visās tajās muižās, kuras zemi izrentēja, tika peekopta ekstensīva saimniecība. Rentneeki nebija eeintereseti intensīvi saimneekot. Viņi veēnmēr bija rūpēs par rītdeenu; varbūt nāksees pamest savu saimniecību, kad beigsces kontrakta gadi.

Visās latvju kolonijās, kur pirms Oktobra revolūcijas zemeeki bija rentneeki (Krasnovā, Uperovičos, Minskas gub., Borisovas apriņķi, Galičmizā, Latbirzē, Grudinovkā, Mogilevas gub. u. c.) pastāveja ekstensīvas latvju saimniecības. Dārzkopība un sakukopība sāka attīstītees tikai tad, kad rentneeki eepirka sev zemi.

Šo atpalikušo saimniecību raksturu Vitebskas gubernators savā 1884. g. pārskatā raksturo tā:

„Bez peeteekošeem naudas līdzekļeem latvji un igauņi, vairakumā uz rentes teesību pamata, apmetās uz muižneeka zemes... Viņu zemēm ir pavisam nožēlojams, izjauktu postāžu līdzīgs skats“.

Reizē ar privatīpašuma atcelšanu uz zemi, Oktobra revolūcija iznīcināja rentes kontraktus un zemes renti vispār. Pēc privatīpašuma atcelšanas uz zemi, pateicotees Oktobra revolūcijai, latvju rentneeki kļuva par brīveem zemkopjeem. Viņu pastāvīgās bažas par rītdeenu atkrita. Tee nu vareja brīvi saimneekot uz tās zemes, kuru viņeem peeškīra padomju valdības likumi.

¹⁾ Ленин — Собр. соч., 2-ое изд., т. XII, стр. 229—230.

III NODAĻA

LATVJU VEENSĒTU SĀKUMS UZ EEPĪRKTĀS ZEMES UN VIŅU EESPAIDS UZ APKĀRTNI

1. Veensētu saimniecību pirmsākums

Latvju veensētu dibinašanas procesu veenā no Baltkreevijas rajoneem, kur vispirms izcēlās kapitalistiska tipa „hutori“, veens no Stolipina reformas izvedejiem, M. Lutcs, tēlo tā¹⁾:

„Jau pirms zemneeku brīvlaišanas Leznas un Visočānu pagastos, Oršas apriņķī, kāds G. Bogomolecs, ģimenes²⁾ un materielo apstākļu dzīts, uzņēma sakarus ar Rīgu un vispār Baltiju. Savu dzimtslaužu vairumu viņš Baltijā eerīkoja uz nomu kā klaušineekus. Dažādu apstākļu speests, sakarā ar 1861. un 1863. g. g. notikumeem, t. i. zemneeku brīvlaišanu un poļu sacelšanās, — viņš gribēja savu muižu pārdot. Nākt pee tādām domām bija veegli, bet izvest viņas dzīvē bij grūti: kas vareja nopirkt viņa muižu? Kreevu, kureem bija teesības pirkt muižas, tur bija maz, pareizaki sakot, viņu pavisam nebija; zemneeki tikko bija eeguvuši savus eedalījumus, un zemi eepirkt viņeem nebija vajadzības; atrast kaut kur centralās gubernās kādu, kas tiko Mogilevas gubernas muižu pirkt, arī nebija. Jaeegaumē arī tas, ka Mogilevas gubernu tureja par bada un trūkuma gubernu. Ne par velti baltkreevus viscaur saukāja par „pelavneekeem“ (мякинники), t. i. par cilvekeem, kuri sava trūkuma speesti nevarēja ēst maizi no tīreem milteem. Tādā kārtā prātot par kree-

1) Н. А. Лютц — Хуторской район при м. Лязно, Могилевской губ. и в смежных местностях Витебской и Смоленской губ., Орша, 1911. г. стр. 1—2.

2) Ne jau „ģimenes“ apstākļi, bet saimnieciskais aprēķins.

vu un baltkreevu pircējiem bija neesepējami. Totees Baltijā zemneeki bija atbrīvoti bez zemes un viņu stāvoklis bija neapskaužams. So apstākli G. Bogomoļecs apsvēra: viņš nolēma savas muižas pārdot Baltijas zemneekem-latvjiem. Ar to nolūku Bogomoļecs izsludināja Baltijas vācu un latvju avizēs par muižas pārdošanu“.

Šos sludinājumus, eevētotus vācu un latvju avizēs, Baltijā popularizeja pareizticīgais mācītājs V. Ohnovs, kurš zemes tīkotājus raidīja pē muižneeka Bogomoļeca uz Visočānu pagastu.

Baltkreevijas Zinatņu akademijas latsektora pirmā zinātniskā ekspedīcija, organizēta 1929. g. vasarā, pārbaudīja augšminētos Lutca faktus un atrada, ka viņi savā pamatā ir pareizi. Bez tam ekspedīcija savāca vēl jaunu materiālu, kurš raksturo šī rajona zemes eepirkšanu no latvjiem.

Pēc šēem materialeem ir redzams, ka pirmā latvju grupa, kura eepirka zemi, uz Vidrejas muižu atbrauca 1870. gadā no dažādeem Vidzemes pagasteem (Cēsu, Kokmuižas un Bebru). Šī pirmā grupa sastāveja no 24 ģimenēm; atbraukusi uz Visočānu pagastu, viņa no muižneeka Bogomoļeca nopirka par 12.000 rub. Vidrejas muižu ar 1.360 deset. zemes platību. Pēc eepirkuma kontrakta redzams, ka 36 desetinas bija pēveenotas Vidrejas sādžai, un pircējiem palika 1.324 desetinas, kas caurmērā izmaksāja 9—10 rub. desetīnā. Aramzeme no paša sākuma tika sadalīta atsevišķām ģimenēm, bet mežs, pļavas un ganības palika kopleetošanā. Šajā „obščinā“ neegāja tikai divi saimneeki (Kaķits un Riņneks), kuri jau pašā sākumā kaut kādā ceļā atdalījās. 21. jūlijā 1876. gadā Vidrejas zemes kopleetošanas saheedribas locekļi eesneedza kroņa palatai kolektīvu lūgumu, kurā tee lūdza atļauju izdalītees veensētās. Lūk, izvilkums no šī līguma:

„Mēs, lūdzeji, zemi eepērkot, esam eeguldījuši sekošas naudas zumas: Kaķits — 1000 rub., Anžans — 250 rub., Vanags — 300 rub., Zemits — 430 rub., Donsters — 250 rub., Kopmanis — 500 rub., Rots — 500 rub., Kevešens — 350 rub., Romans — 400 rub., Auziņš — 250 rub., Breedis-Lindbergs — 200 rub., Riņneks — 650 rub., Liģers — 400 rub., Millers — 350 rub. Tagad mēs, lūdzeji, vairs nevēlamees strādat kopeji Vidrejas muižas zemes kopleetošanas saheedribā un atrodam par izdevīgāku, pat nepeceēšāmu, no kopejās zemes izdarīt likumīgu zemes eedališanu katram no mums, un talab, te klāt pēeļeekot pirkuma kontrakta (купчая крепость) kopiju, pazemīgi lūdzam... jūsu rīkojumu izdarīt kopzemes likumīgu sadališanu starp mums, lūdzejiem, atteecīgi ar tām naudas zumām, kādas katrs no

mums ir eeguldijis pee Vidrejas muižas pirkšanas, pēc izdalijušos Kaķiša un Rijneeka peemēra“.

Kropa palatas eeredņi minetam lūgumam uzlika rezoluciju, ka „Vidrejas muižas sadališana ir atkarīga no Gubernas valdes, bet ne no palatas“, bet gubernas valde netureja par vajadzīgu uz to atbildēt. 70-to gadu beigās minētā latvju zemes kopleetošanas sabeedriba „Vidreja“ uzaicināja privatu mērneeku un pati uz savu atbildību sadalīja Vidrejas zemi veensētās. Veetejās valdības eestādes, kuras bija ļoti modras veco zemes leetošanas veidu uzglabašanā, tādu patvarīgu zemes sadališanu neapstiprināja. Tikai 1903. gadā, kad kapitalisma attīstība bija jau spērusi leelu soli uz preekšu, veetejā valdība bija speesta apstiprināt to, ko kapitalisma attīstības process bija izvedis dzīvē jau pirms 25 gadeem. 1903. gadā, pēc 25 gadu ilgas cīņas, valdība apstiprināja tās latvju veensētu robežas, kuras privatais mērneeks novilka 1876.—77. g. g. Vidrejā no paša sākuma (1870. g.) pārceļotāji dzīvoja veensētās, kaut gan līdz 1903. g. viņu zeme juridiski skaitījās par kopeju zemes leetošanas sabeedribu („сельская община“). Pēc 1876. g. visa zeme faktiski jau bija sadalīta veensētās, bet tadēļ, ka veensētās neapstiprināja valdība, visas nomaksas latvju eecelotāji izdārija kopeji, itkā no zemes kopleetošanas sabeedribas. Tapēc arī starp latvju kolonisteem un zemstu valdības eestādēm konfliktu nebija. Veensētu sākotni šinī rajonā N. Lutcs apraksta tā:

„Vidrejas muižas lauki pa leelakai daļai bija neapstrādāti, ar mežu apauguši. Daļa no latvju izceļotājiem zemi rentēja Leznas meestiņa apkaimē. Kā strādneeki tee bija kreetni, un tapēc viņeem labprāt izrentēja zemi. Nopirkuši Vidrejas muižu, latvji tūlīn sadalījās veensētās, kaut gan zeme tika eepirkta uz kopeja līguma. Tās bija pirmās veensētās šinī rajonā. Tani laikā citi muižneeki, eeraudzījuši, ka latvju darbs dod leelu labumu, labprāt sāka izdot uz renti arī savas zemes latvjeem. Vēlak, maz pamazām, tee arī sāka izpārdot tās, no sākuma caur kopejeem pirkuma kontrakteem, bet pēc tam atsevišķām veensētām. Kā leekas, pirmais muižneeks, kas sāka pārdot zemi veensētām, bija Hļustīņš (Leznas muižneeks. — K. Š.), kurš ļoti veikli izdārija pārdošanu: latvji labak pirka zemi atsevišķām veensētām, nekā kopeji.

Maz pamazām arī pārejee muižneeki sāka pārdot savas muižas. Zemes cena cēlās, un ar laiku no 10 rub. par desetīnu, ko latveeši maksāja Bogomolecam 1870. gadā, sacēlās līdz 200 rub. par desetīnu (1910.—11. g. g.). Nemoť peemēru no latvjeem, arī mūsu (t. t. baltkreevu. — K. Š.) zemneeki sāka eepirkt zemi — sākumā

kopeži, uz kopejeem līgumeem, vēlāk katrs atsevišķi, veensētu grupām (отруоами), kaut gan par lētu cenu eepirkt viņeem vairs neizdevās. Kamēr viņi sadomaja pirkt — cena jau bija sacēlusees augsti. Kaut arī par augstu cenu, tomēr mūsu zemneeki arī pirka zemi¹⁾.

Šos faktus apļecina arī otrs Stolipina reformas eerednis A. Kofods, kurš raksta:

„Zemes kopleetotaju sabeedribai (obščinai) dotās teesības sadalit kopejo zemi veensētās, baltkreevu zemneeki plaši izmantoja tanīs veetās, kur sadūrās Viteb-

Bijušā latvju kulaka Kļaviņa māja Lašņevā, pēc 1929. g. — kolektīva centrs.

skas, Mogilevas un Smoļenskas guberņas, pee kam galvenee rajoni, kuros eesākās šī kustība, bija divi Vitebskas guberņas austrumu apriņķi. (Runa eet galvenām kārtām par Lezņas apriņķi. — K. Š.). Zem latvju pārceļotaju eespaida, kuri augšminetos rajonos eepirka vairakas muižas un viņas sadalīja veensētās, 70-to gadu beigās arī kaimiņu baltkreevu zemneeki pārgāja uz veensētām. Šīs kustības nemitīga pēeaugšana noveda pee ta, ka līdz 1904. gada vasarai 287 sādžas ar 30.235 desetīnām zemes pilnīgi izbūvejās veensētās... 1903. gadā tamlīdzīga kustība aizķēra Pleskavas guber-

¹⁾ Н. А. Л ю т ц — „Хуторской район“, стр. 3—4.

nas, Holmas apriņķa, zemneekus, kur 6 sādžu 47 saimniecības ar 427 desetinām leelu zemes platību izbūvējās veensētās jau pirms 1906. gada zemes eerīcības komisijas darbības.

Beigās, arī zem latvju pārcelotāju eespaيدا, 1906. gadā radās vēl divi patstāvīgi veensētneeku kustības rajoni: veens Peterburgas guberņas, Gdovas apriņķi, otrs — Ufas apriņķa austrumdaļā¹⁾... Līdzīgi tam, kā vācu kolonisti pārnesa veensētu ideju uz Žitomiras apriņķi, latvju pārcelotāji pārnesa arī tādu pašu ideju uz Vitebskas guberņas austrumdaļu un Mogiļevas, Smolenskas guberņas pēerobežas apvideem, kuros pastāvēja vēl zemes kopleetošanas kārtība — obščina²⁾.

No šīm citatēm ir redzams, ka veensētu eekārta radās ar kapitalisma procesa eeveešanās lauksaimniecībā tajā laikā, kad feodālās leelmuižas bruka, un uz viņu drupām radās pirmās latvju veensētas. Latvju pārcelotāji bija šo kapitalistisko atteecību tradīciju neseji un izplatītāji.

N. Lutcs min sekošu interesantu sarunu starp viņu un veenu vecu baltkreevu zemneeku par to, kādu eespaidu atstāja latvju veensētas uz baltkreeveem. Šis baltkreevu zemneeks viņam teicis:

— Par zemes eepirkšanu mēs i nedomajām. Bet gadus 40 atpakaļ sabrauca latvji, eepirka zemi un no metās katrs atsevišķi mežos. No sākuma viņeem slikti gāja: ne māju, ne ēku, apkārt mežs, bet viņi, apmetušeēs zemes būdās, ķērās pēe meža lišanas. Teesa, arī mēs kādreiz lidām lidumus, bet strādājām rokām, kapleem, bet atnāca latvis, peelāgoja lemesi, kuram pēejūdza zirgu, un ar to veikli plēsa zemi apkārt celmeem: por-por-por, arklu tas stipri tura rokās; līdz ko tas uzduuras uz saknes — parauj uz augšu, pēc tam atkal zemē, un plēš tālak no jauna. Saprotams, ka ar zirgu darbs gāja ātrak, un drīzi veen redzam — meeži jau viņeem eesēti. Un kāda raža bija! Brīnums!

Desmit gadu laikā tee izstrādāja lidumus, uzcēlā ēkas, palika bagāti, lopu tureja daudz, mēšus lika zemē neželodami, — pēc tam, pēe mēslu eearšanas, tee zemi vēl ar kaut kādu tur pulveri apkaisīja. Tapēc arī bija raža, palika bagāti.

— Bet kapēc jūs, veetejee, tā nedarat?

— Darit mēs daram, bet viņeem, t. i. latvjeem, galva

¹⁾ А. Кофод — „Русское землеустройство“, изд. 2-е, С.-П., 1914 г., стр. 33—38.

²⁾ А. Кофод — „Борьба с черзполосным в России и за границей“, С.-П., 1906 г., стр. 81.

varen stipra (дужа на галаву моцны), viņiem līdzīgu neizturēsi¹⁾).

Latvji eepirka daudz muižu un pusmuižu: 1870. g. — Žilīnščinu, 1884. g. — Laņņevu un Zabolotji, 1885. g. — Vagrovščinu (Šlomku) u. t. t. Sākot no 1870. gada un līdz pat 1882. gadam veenā Vitebskas guberņā veen latvji eepirka 10.000 desetinu zemes. Pēc 1882. gada, kad uzsāka savu darbību Zemes banka, ar pēdejās palīdzību (1882.—1892. g. g.) latvji eepirka 22.000 desetinu zemes. Savā 1887. gada „vispazemīgākā atskaitā“ Vitebskas gubernators pēezīmē, ka no

Latvju pārceļotāja Čāndera ģimene ap 1895. g., Baltkreevijas Leznas rajona Bujas kolonijā.

Baltijas izceļojošie latvji „pa daļai pērk, pa daļai rentē muižu zemi. Šee Vitebskas guberņas emigranti, kuri pēdejos gados ir izceļojuši no Latvijas kopskaitā 14.000 cilveku, Vitebskas guberņā uz pastāvīgu dzīvi ir apmetušās 1.493 ģimenes (9.338 cilv.), no kurām 351 ģimene eepirka 26.452 desetinas, bet 1.142 ģimenes nolīga uz renti 48.000 desetinas“. Tādā kārtā 76 procenti no visām Vitebskas guberņas latvju saimniecībām dzīvoja uz renti. Zemes īpašneeki bija daudz turīgāki, kā rentneeki. To leecina daudz fakti.

1) Н. Лютц — „Хуторской район“, стр. 4—5.

Tā, par peemēru, Lašņevas¹⁾ pusmuižu, kura peedereja muižņeeķam Spirkam, 1885. gadā nopirka 9 latvju saimņeeķības par 20.000 rubļem. Pusmuižai peedereja 585 desetiņas zemes, un uz katru saimņeeķību izņāca pa 65 desetiņām; katra desetiņa izmaksāja 34—35 rubļus. Latvji eepņēma muižas centru, bet baltķreevi, kuri ari tanī laikā eepirka zemi, bija speesti apņeeerinatees ar nomalēm. Latvji eemaksāja 10.586 rub. 49 kap. roķas naudas, ap 1.176 rub. no katras ģimenes. Lai gan daļa no šīs naudas bija paleeneta no bankas, tomēr var redzēt, ka šee pīrceji nebija no trūķigeem. Zemes banka bija eevedusi seķošu izpīrķšanas ķārtību: latvķeeem, kuri nopirka Lašņevas pusmuižu, bija divreiz gadā jāmaksā $\frac{3}{4}\%$ no aizņēmuma zumas, t. i. no 10.300 rub. 25 kap. — 385 rub. 85 kap. Aizņēmums tika dots uz 42 $\frac{1}{2}$ gadeem, un nomaksas termiņš sāķās 1873. g., kad šī pusmuiža bija novērteta par 17.167 rub. Kaimiņu pusmuižu, Žilīnščīnu, nopirka ķāds Lūsa. Toreiz viņš renteja ari kroģu, iznomāja apkārtejeem zemņeeķeeem mašīnas, izdeva zemi rentņeeķeeem u. t. t. Viņš bija īsts šī rajona ķulaks.

1898. gadā bijušā Mogīļevas ģubernā 52 latvju ģimenes eepirka 4.200 desetiņas zemes. Šīs 52 ģimenes toreiz sastādīja 15—20% no visēem latvju izēelotajeem Mogīļevas ģubernā. Ja Vitebsķas ģubernā 1887 gadā bija ap 76% latvju rentņeeķu, tad Mogīļevas ģubernā 1898. gadā (desmit ģadus vēlak) rentņeeķu bija 80—85% no visa latvju saimņeeķību skaita. Tādas latvju kolonijas, ķā Buja, Matušeķva, Uņa, Vidreķā, Lašņeva, Žilīnščīna, Kostjeķva un citās Lezņas rajonā — toreiz skaitījās Mogīļevas ģubernas Oršas apriņķī.

1888. gadā Bobruiskas apriņķa Rūdabelķas muižņeeķs Lilienfelds ar 34 latvju saimņeeķeeem noslēdzā pīrkuma kontraktu („купчая крепость“). Minetais muižņeeķs Lilienfelds ar Zemes bankas palīdzību 34 latveešu zemņeeķu saķeēdriķai pārdeva zemi Minsķas ģubernas, Sluckas un Bobruiskas apriņķos, seķošos ceemos: Perevesnā, Vjaķerā, Bīķovā, Zaļesķā, Kovbīķā un Perķalē — 1.192 desēt., 1.500 kv. asu zemes, no kuras 1.037 desēt., 1.985 kv. asu derīģas zemes un 154 desēt., 1.920 kv. asu nederīģas, ar visām dzīvoģamām un saimņeeķības ēķam un mežu. Tālāķ kontraktā teģķts, ka aģūšmineto zemes daudzumu 34 latvju ģimenes eepērķ šādi:

Saimņeeķu ar 40 desēt.	24
„ „ 30 „	3
„ „ 22 „	1
„ „ 20 „	6

Kopā . . . 34 saimņ.

¹⁾ Lašņeva atrodas Lezņas rajonā, netāļu no Krīnķu stacijas. Turpat atrodas Žilīnščīna, Vidreķa, Ramšīna u. c.

Par pārdoto zemi Lilienfelds dabuja 14.311 rub. 55 kap. No šīs zumas viņš tūlīt saņēma 2.671 rub. 55 kap.; 1.500 rub. bija sadalīti veenadās daļās (pa 300 rub. ik gadus) uz 5 gadu izmaksu, bet atlikumu — 10.140 rub. — latvju zemes beedribai vajadzēja dabūt no zemes bankas kā aizņēmumu. Šis aizņēmums latviešiem bija jaatdod bankai atpakaļ 34½ gadu laikā.

Kā redzams, minētie zemnieki eepirka zemi apmēram par 12 rub. desetinā.

Sākumā latvji pirka atsevišķas muižas un pusmuižas kopejās zemes eepirkšanas saabeeerībās, apveenoti pa 20, 30 u. t. t. cilvēku. Leelako muižu eepirkšanai viņi apveenojās 70—80 un vairak ģimeņu, kopeji parakstīja pirkuma kontraktus un kopeji uzņēmās nomaksat vajadzīgos maksājumus. Neskatoties uz to, ka zeme tika pirkta kopeji, kopeji zemi viņi tomēr neapstrādāja. Eepirktās muižas jeb pusmuižas tūlīt tika sadalītas atsevišķās veensētās, un zemi apstrādāja individuēli. Tā, par peemēru, 57 latvju ģimenes nopirka „Adamova ņiva“ muižu Veļižas apriņķī, un tad pat sadalīja visu viņas zemi numuretos eedalījumos. Osvejas muiža (Polockas apr.), kuru 1889. g. nopirka 25 latvju ģimenes par 60 rub. desetinā, caurmērā pa 30—60 deset. uz katru ģimeni, arī tika sadalīta veensētās. Lašnevā kolektīvs darbs ilga tikai veenu gadu (1885.—1886.), un tad tikai kopeji eesētās labības novākšanas laikā. ņņas muižai peedereja ap 2.000 deset. zemes, kuru 1888. gadā pee pārdošanas latviešiem sadalīja simtsdesetīnu eedalījumos. Tad apveenojās atsevišķas ģimenes (2—3—4) un pirka kopeji tādu eedalījumu. Bija arī tik turīgas ģimenes, kuras patstāvīgi pirka 100 desetīnu eedalījumu. Visas 2.000 desetīnas izmaksāja 102.000 rubļu, caurmērā 52 rub. par desetīnu. Vēlak tee saimneeki, kuri kopeji eepirka zemi, atdalījās un pārgāja veensētās.

1873. g. veena tāda latvju zemes eepirkšanas apveenība nopirka Glodņiku muižu¹⁾. Katrs atsevišķs pirkšanas dalībneeks skaitījās kā šīs apveenības paju dalībneeks, kuram bija teesības eegūt sev zemes gabalu, atbilstošu eemaksatai naudas zumai. Apveenībā bija locekļi, kuri eemaksājuši pa 100, 200, 300 un 500 rubļeem. Visa muiža tika sadalīta 13 eedalījumos. Katra eedalījuma cena — 1.000 rubļi. Vēlak katrs šāds „tūkstošrubļu“ eedalījums tika sadalīts „simtsrubļu“ daļās, katra pa 8 desetīnām. Tādā kārtā tas, kurš eemaksājis 500 rubļus, dabuja 40 desetīnas, kas 100 rubļu — 8 desetīnas. 1888. gadā Lepeles apriņķī Vaclavovas muižas pirkšanas laikā latvju apveenībā skaitījās 79 saimneeki. Muižā bija 2.206 desetīnas zemes, kura tika sadalīta 11 daļās. Desmit

¹⁾ Glodņiki atrodas Leznas rajonā (Baltkreevijā). Fakti ņemti no veena muižas eepirkšanas līdzdalībneeka atcerēm.

zemes eedaliņumus nopirka 10 latvju pirceju apveenibas, t. i. 79 saimneeki. Starp šim apveenibām beeži notika ķildas un nesaskaņas. Savstarpejām ķildām eemeslu bija daudz, tomēr vairakums cēlās caur saimneeciskām nebūšanām: turigakee uzreiz eemaksaja muižneekam rokas naudu, trūcigakee to nespēja. Šāda ekonomiska neveenlīdziba radija šķirisku nogrupešanos un cīņu starp minētām grupām. Mežs skaitijās par 79 saimneeku kopīpašumu, bet īsta saimneeka nebija. Katrs saimneeks zaga un postija mežu tādos apmēros, kā to uzskatija sev par vajadzīgu, kas savukārt izsauca ne mazums strīdu. Izceļotajiem, kuri paspēja peerakstitees pee veete-

Pirmo eecelotaju grupa Vaclavovas kolonijā, Ušaču rajonā.

jiem pagasteem, banka izdeva aizņēmumus, bet teem, kas nebija peerakstīti — atteica; arī šis apstāklis bija par eemeslu savstarpejām nesaskaņām. Daudzi nebija apmeerināti ar zemes sadalījumu, robežu novilkšanu u. t. t.

No augšā minētām ģimenēm daļa jau Baltijā rentēja zemi, atbrauca ar saveem zirgeem, dzīvu un nedzīvu inventaru, pārtiku visam gadam. Otrā daļa, — Latvijas kalpi, — atnāca kājām, bez kādeem līdzekļiem. Pirmā grupa peelabinājās klāt muižneekam un saņēma muižas centru ar apstrādateem laukeem. Muižneeks atļāva viņiem šķūņos un citās peebūvēs eerikot dzīvokļus. Kalpi, no otras grupas, kuri eeradās

vēlaku, bija speesti meklet blakuspeļņu un tā eepelnit sev uzturas līdzekļus. Tikai vēlāk, kad viņi eekrāja neelelu nau-
das zumiņu, vareja apmestees uz mežainās muižu nomaļu ze-
mes un ļoti grūtos apstākļos eerikot savu saimneecibu. No-
maļu eedzīvotaji nīda šo kulacisko „centru“, un līdz ko
muižneeks, Vaclavovas muižu pārdevis, aizbrauca, sākās
kunga ēku un dārzu postišana un dedzinašana. No ta laika
sākās ass naidis starp „nomaļu“ un „centra“ eedzīvotajeem
Vaclavovas muižā¹⁾.

Aprakstītais gadījums nav veenīgais. Līdzīgi gadījumi no-
risinājās viscaur latvju koloniju dibinašanas laikā. Tā Ples-
kavas gubernā atradās Muravjova muiža. Neeenesības dēļ,
1886. g. viņš to pārdeva latvju izceļotajeem. Tā noorganizē-
jās latvju nometne Zabolotje. Pirmee kolonisti jau Latvijā
bija eekrājuši ap 100 rubļu naudā, un divi no viņeem bija pat
tik bagāti, ka abi veen nopirkuši pusi no muižas ar apstrā-
dateem laukeem, pārejee dabuja purvainas meža un krūmaja
nomales. Ari te vēlāk norisinājās tāda pati šķiru cīņa starp
kulacisko „centru“ un nomaļneekeem, trūcigeem zemne-
keem, kurus centra īpašneeki nesaudzīgi eksploateja.

Tādā kārtā, no saimneecībām, kuras nodibinājās bijušo
muižu centros, izveidojās atsevišķas kulaku saimneecības,
kuras ekonomiski plauka uz apkārtejo zemneeku eksploataci-
jas rēķina, kuri mitinājās purvainās, ar krūmeem apaugušās
nomalēs un uz saveem pleceem iztureja smago cīņu ar dabu,
kamēr pārvareja meža beezokļus un pamazām eerīkoja sa-
vas saimneecības. Šī šķiriskā nogrupešanās un eksploatacija
ir kapitalistisko formu attīstības pazīme lauksaimneecībā, kur
pašā attīstības procesā radās asas pretruņas, ekonomiskā ne-
veenlīdzība, dibinata uz privatīpašumu un eksploataciju. Šee
apstākļi bija ļoti labvēlīgi preekš kapitalistiskā fermeru tipa
saimneecību izveidošanās. No visa ta mums ir saprotams,
kapēc visas tās daudzās latvju zemes eepīrceju saveenības,
eekšeju kildu dēļ, izjuka, jo privatīpašuma atteecības bija šo
kapitalistisko apveenību pamatā. Apveenību locekli beeži
veen teesajās savā sfarpā, par ko veens aculeecineeks (ap
1890. g.) rakstīja, ka teesajotees viņi tērejoj tik daudz li-
dzekļu, ka par to naudu varetu nopirkt pavisam jaunu mui-
žu. Šis savstarpejās ķildas daudzos gadījumos noveda pee
saimneecību pilnīgas izpostišanas. Vēlak latvji izvairījās
no kopejeem kontrakteem un centās eepirkt zemi atsevišķi
vaj neelelām grupām (pa 3—4 ģimenēm), kuras atkal pēc
tam sadalījās veensētās. Tā radās latvju kapitalistiska tipa
fermeru saimneecības Baltkreevijā.

¹⁾ No Reet. kom. un-tes studenta b. Lilinsona pētišanas materia-
leem 1927. g.

2. Latvju eecelotaju eespaidis uz sādžu sadalīšanu veensētās

Pēc 60-teem gadeem latvju izcelotaji vairak kompaktām masām apmetās dažādās gubernās, bet šoreiz mēs aprakstīsim tikai Baltkreeviju.

Veensētu kārtība Baltijā pastāveja jau sen. Buržujiskee vēsturēeki gan apgalvo, ka Baltijas, Polijas un Leetavas zemēeki „no laika gala dzīvoja izklaidus“ un ka ta ir latvju „rāsas“ ipatnība. Šinī darbā nav eespējams apstātees pee šeem nepareizeem uzskateem. Atzīmesim tikai, ka veensētu tradīcija latvjos bij dziļi eeskaņojusēs vairaku gadusimteņu laikā. Kad kapitalisms sāka eeveestees Baltkreevijas, Pleskavas un citu gubernu lauksaimneecībā, tad Baltijā, Polijā un citos reetumu novados kapitalistiskās atteecības bija jau samērā dziļi eesakņojušās. Mineteē novadi pēc tam stipri eespaidoja kapitalisma attīstību šinīs gubernās. It sevišķi tee eespaidoja blakus gubernu sādžu iršanu un veensētu rašanos. Bijušā Kreevijā bija divi izcilus veensētu rajoni — tee bija Polija un Baltijas gubernas (Vidzeme, Kurzeme un Igaunija). Lūk, kā to aprakstīja A. Kofods 1905. gadā:

„No Polijas caristes puses, proti, no Suvalkas gubernas, kustība (pāreja uz veensētām. — K. Š.) jau 1870. gadā pārsveedās uz blakus esošo Kaņņas gubernas daļu. Tādā pat ceļā, t. i. no kaimiņeem eespaidota, šī kustība vēlāk pārgāja no Vidzemes uz Vitebskas gubernas, Ludzes un Rezeknes apriņķeem (t. i. uz Latgales apriņķeem. — K. Š.), bet no Kurzemes beidzamā gadu desmitā (t. i. sākot no 90-teem gadeem. — K. Š.) — uz visu Kaņņas gubernas deenvidus daļu, kur pāreja uz veensētām peeņēma plašus apmērus. Jau agrak latvju izcelotaji eenesa šo saimneekošanas formu Vitebskas gubernas austrumu daļā un vēlāk Smoļenskas gubernā, Porečkas apriņķī“.¹⁾

Zem latvju eespaida radās vairaki patstāvīgi veensētu rajoni Kaņņas, Vitebskas, Mogiļevas un Smoļenskas gubernās. Trīs no mineteem rajoneem nodibinājās uz Vidzemes un Kurzemes robežas. Tomēr veenā no šeem trim rajoneem spēcīgu treeceenu veensētu procesam deva vidzemneeki, kuri izceloja no Vidzemes gubernas“.²⁾

Veensētu attīstības kustības gaitu var grupēt pa ģeografiskeem rajoneem. Minesim še dažus tādus rajonus, kā to ir sagraupejis Kofods veensētu rašanās laikā, kurus stipri eespaidoja latvju saimneecības.

1) А. К о ф о д — „Крестьянские хутора“, 1905 г., стр. 16.

2) Turpat.

1) Deenvidus Kaunas rajons uz Kurzemes robežas. Viņā eeset seši pagasti no Šauļu, seši Ponevežas un Novoaleksandrovas apriņķem. Pirmā pāreja sākās 1884. gadā. Te vairumā latvju un lietaveešu eedzīvotāji. Zemes īpašums pa sētām (подворное). Līdz 1904. gadam 51 sādža ar 11.952 deset. leelu zemes platību pārgāja uz veensētām¹⁾.

2) 4 Ludzes apriņķa pagasti, kuri atrodas starp Vidzemes un Pleskavas guberņām. Te pāreja sākās 1884. gadā. Eedzīvotāji — latgaleeši. Zemes īpašums pa sētām (подворное). Līdz 1904. gadam 128 sādžas ar 20.000 deset. zemes platību pārgāja uz veensētām.

3) 4 Rezeknes apriņķa deenvidreētumu daļas pagasti. Eedzīvotāji — latgaleeši. Pirmā pāreja 1888. gadā. Līdz 1904. gada vasarai uz veensētām pārgāja 75 sādžas ar 11.149 deset. zemes platību²⁾.

4) Viss Veližas apriņķis un divi Smoļenskas guberņas Porečkas apriņķa pagasti. Pirmā pāreja 1880. gadā. Eedzīvotāji — baltkreevi. Līdz 1903. gada vasarai uz veensētām pārgāja 107 sādžas ar 11.074 deset. zemes platību; bez tam pārgāja uz veensētām 659 atsevišķi saimneeki, kuru zemes platība bija 9.570 desetinas.

5) Divi Vitebskas apriņķa pagasti un divi Mogiļevas gub. Oršas apriņķa blakus pagasti (Visočanu un Leznas). Pirmā pāreja notika 1880. gadā. Eedzīvotāji — baltkreevi. Pavisam līdz 1904. gada vasarai pārgāja uz veensētām 154 sādžas ar 14.690 deset. zemes platību.

6) Četri Smoļenskas guberņas Porečkas apriņķa pagasti. Pirmā pāreja uz veensētām notika 1894. gadā. Eedzīvotāji — baltkreevi un kreevi. Līdz 1903. g. vasarai uz veensētām pārgāja 18 sādžas ar 4.085 deset. zemes platību.

No minētiem fakteem mēs varam taisīt šekošu slēdzeenu: kapitalistisko ražošanas atteecību eevēšanās lauksaimniecībā pāātrinājās, kad teešee kapitalistisko tradīciju neseji — latvju eecelotāji — nokļuva tādā apkārtņē, kur kapitalisma attīstība bija sasneegusi zināmu pakāpi un strauji virzījās uz preekšu. Šajā apkārtņē latvju eecelotāji bija teeši kapitalistisko tradīciju potetāji sādžu eedzīvotajos, kuru pagātne bija saistīta ar „obščinas“ un sādžu eekārtu pa sētām (подворное). Būtu aplāmi, ja mēs apgalvotu, ka jaunās kapitalistiskās ražošanas atteecībām bij eespējams eepotēt zemniecībā ar atsevišķu cilvēku, šo tradīciju paudeju, palīdzību (šīni gadījumā ar latvju pārceļotāju palīdzību), kad kapitalistisko atteecību preekšnoteikumī vēl nav nobreeduši zināmā rajonā. Mūsu rīcībā ir daudz materialu, kas rāda, ka tee paši latvju kolonisti, ar tām pašām veensētu tradīcijām, 70—80-tos gados

¹⁾ А. Кофод. „Крестьянские хутора“ 1905 г., стр. 16.

²⁾ Турпат.

nokļuvuši tādos ģeografiskos rajonos (dažos bij. Simbirskas un citu gub. rajonos), kur vāji bija sagatavota zeme šo veensētu tradīciju realizēšanai, paši sāka dzīvot sādžās un peekopt tādu pat ekstensīvu saimniecību, kādu peekopa vee-tejee eedzīvotāji. Kas atteecas uz Baltkreeviju un blakus gubernām, tad te pēc 60-teem gadeem notika deezgan straujš kapitalisma attīstības process, kurā ira vecās feodalās muižas. Sākās muižneeku spekulācija ar zemi. Tika laupīti un izpārdoti atsevišķu muižu meži un pēc tam zeme neleeleem gabaleem pārdoata sīkāpašneekem-zemneekem.

Vaclavovas kolektīva „Celtne” pirmie organizatori, 1929. g.

Lūk, kā to raksturo Vitebskas gubernators savā „pazemi-gā ziņojumā” caram 1886. gadā:

„Apbraucot gubernu, man ar skumjām nācās konstatēt, ka meži ļoti nopostīti. Ne mazums zemes īpašumu ir pārgājuši Baltijas eedzīvotāju — vācešu — rokās, kureem peeder leeli kapitali un kuri šurp atbraukuši ar veenīgo nolūku — tirgotees ar muižām. Pirmais šo avanturistu solis ir — meža pārdošana līdz beidzamam celmam. Tādā kārtā tee eeņem izdoto naudu un pārejo pārdoad jau ar leelu peļņu“.

Raksturīgi, ka Smoļenskas gubernā Moščinskas muiža (19 verstis no Smoļenskas) 60-tos gados peederejusi grafam Zilbergam, kurš šo muižu pārdevis grafam Platerim par 7 rub. desetinā. Neilgi paturejis viņu. Platers pārdevis 8.000 desetinās par 20 rub. desetinā, bet 1895. gadā pārdevis 4.000 dese-

tinās veenam polu kompanijai par 65 rub. desetinā. Minētā polu kompanija pārdeva šo zemi neeleem gabaleem par 70—100 rub. desetinā. Veens tāds spekulants nopircis 260 desetinās meža par 23.000 rubļiem. Mežu pārdevis, viņš guva atpakaļ visus savus izdevumus un pēc tam pārdeva vēl zemi par 60—160 rub. desetinā.

Tādā kārtā, pēc 1860.—1863. g. g. mēs novērojam strauju muižneeku saimniecību sabrukumu. Baltkreevijā un citās kaimiņu guberņās eeradās dažādi spekulanti, zemes uzpirceji, kuri nodarbojās ar mežu un muižu uzpirkšanu, izmantoja tās un ar leelu peļņu atkal pārdeva.

Nākošā tabele raksturo vispārejo veensētu procesu deenvidu reetumu guberņās Stolipina zemes eerīces komisiju darbības laikā. Šajos apvidos jau no 60-teem gadeem latvji apmetušees vairak kompaktām masām un jau 40 gadus pirms šo komisiju darbības dzīvoja veensētās, kuras arī bija pirmo veensētu tradīciju paudejas šīnīs apvidos. Tabele rāda, ka bijušā Kreevijā visstraujaki veensētu rašanās process noriteja Vitebskas guberņā, kurā 5 gadu laikā ikgadus pārgāja uz veensētām 3,9% saimniecību; otro veetu eeņem Peterburgas guberņa — 3,5%; trešo — Latgales apriņķi — 3%; ceturto — Smolenskas guberņa — 2,4%; peekto — Mogiļevas guberņa — 1,8% u. t. t. (skat. tabeli 57. lpp.).

Muižu sabrukumu un straujo privatās zemes īpašumu (līdz 50 desetinai) nodibinašanās procesu tagadejās Baltkreevijas robežās rāda sekošā tabele¹⁾.

Zemes īpašumu kategorija	1887. g.		1917. g.		% pret 1877.g.	
	Desetīnu skaits tūkstošos	Visas ze- mes platī- bas %/o	Desetīnu skaits tūkstošos	Visas ze- mes platī- bas %/o	1877. g.	1917. g.
Zemneeku eedalījumu un pirktā zeme	3290,5	31,5	3922,3	34,4	100	119,2
Privatīpašumu zemes līdz 50 desetīnu.	207,5	7,9	2081,9	18,3	100	1002,3
Privatīpašumu zemes pāri 50 deset. apmēram. . .	5895,3	56,3	4640,8	40,7	100	78,7
Kroņa, baznīcas, pilsētu un citu zeme	1073,7	10,3	753,2	6,6	100	70,1

No šīs tabeles redzams, ka kroņa, baznīcu, pilsētu un citas zemes no 1887. g. līdz 1917. g. samazinājās par 30%, tādi privatīpašneeku zemes gabali, kuri bija leelaki par 50 dese-

¹⁾ Tabele ņemta no grāmatas „Белорусская Советская Социалистическая Республика“, Минск, 1927. г. стр. 119.

Vispārējais Stolipina reformas veensētu dibināšanas process latvju apdzīvotos apvidos¹⁾.

N	Gubernas jeb apriņķu grupu nosaukums	Zemneeku saimniec. daudzums	Saimniecību skaits, kuras pārgājušas veensētās				Videjais procents		
			1907./8. g.	1909. g.	1910. g.	1911. g. 1912. g. Kopā			
1	Vitebskas gub. (bez 4 latgaleešu apriņķiem)	102.265	4.434	3.775	4.183	3.366	4.159	19.917	
	⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	4,3 ⁰ / ₀	3,7 ⁰ / ₀	4,0 ⁰ / ₀	3,2 ⁰ / ₀	4,0 ⁰ / ₀	19,4 ⁰ / ₀	3,9 ⁰ / ₀
2	Peterburgas gub.	117.154	861	2.721	3.596	4.824	8.550	20.552	
	⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	0,73 ⁰ / ₀	2,3 ⁰ / ₀	3,1 ⁰ / ₀	4,1 ⁰ / ₀	7,3 ⁰ / ₀	17,5 ⁰ / ₀	3,5 ⁰ / ₀
3	Latgales apriņķi, Vitebskas gub. (Daugavpils, Rezeknes, Ludzas un Drīsas)	50 158	2.014	1.328	539	2.620	1.263	7.764	
	⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	4,0 ⁰ / ₀	2,6 ⁰ / ₀	1,0 ⁰ / ₀	5,2 ⁰ / ₀	2,5 ⁰ / ₀	15,4 ⁰ / ₀	3,0 ⁰ / ₀
4	Smolenskas gub. (6 deenvīdurectumu apr.)	116.117	2.078	3.117	2.155	3.739	2.313	13.402	
	⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	1,7 ⁰ / ₀	2,6 ⁰ / ₀	1,8 ⁰ / ₀	3,0 ⁰ / ₀	1,9 ⁰ / ₀	11,9 ⁰ / ₀	2,4 ⁰ / ₀
5	Mogļjevas gub.	218.111	3.607	4.938	4.696	2.850	3.415	19.506	
	⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	1,6 ⁰ / ₀	2,2 ⁰ / ₀	2,2 ⁰ / ₀	1,3 ⁰ / ₀	1,5 ⁰ / ₀	8,8 ⁰ / ₀	1,8 ⁰ / ₀
6	Pleskavas gub.	174 809	1.478	2.364	3.101	4.252	3.778	14.973	
	⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	0,9 ⁰ / ₀	1,3 ⁰ / ₀	1,7 ⁰ / ₀	2,4 ⁰ / ₀	2,1 ⁰ / ₀	8,4 ⁰ / ₀	1,7 ⁰ / ₀
7	Novgorodas gub. (5 rectum. apr.)	111.348	449	293	513	718	1.768	3.741	
	⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	0,40 ⁰ / ₀	0,26 ⁰ / ₀	0,46 ⁰ / ₀	0,64 ⁰ / ₀	1,5 ⁰ / ₀	3,3 ⁰ / ₀	0,7 ⁰ / ₀

1) Tabele sastādīta pēc A. Kofoda grāmatas "Русское землеустройство" skaitļu materiāla. S.-Peterburgā, 1914. g., 114.—121. lpp.

tinām, samazinājās par 21,3⁰%, bet kulaciskās fermeru tipa saimniecības, kurām bija mazāk par 50 desetinām, no 1887. g. līdz 1917. g. pavairojās līdz 102⁰%.

3. Trešās nodaļas noslēgums

Latvju veensētas uz eepirktās zemes Vitebskas gubernā 1887.—88. g. g. sastādīja tikai 25⁰% no visām latvju saimniecībām, bet pārējie 75⁰% bija rentneeku saimniecības. 1898. g. Mogiļevas gubernā uz eepirktās zemes dzīvoja tikai 15—20⁰% no visu latvju saimniecību skaita, pārējie 80—85⁰% bija rentneeki. Latvju zemes eepirceji bija izceļotāju turīgā daļa, kuri savā dzimtenē jau bija zemes rentneeki un bija uzkrājuši vajadzīgo naudu zemes eepirkšanai. Šī daļa sagrāba bijušo muižu centrus, bet trūcīgā apmetās muižu nomalēs un mežos. Ja eevērojam, ka tee kolonisti, kuri apmetās nomalēs, bija speesti apstrādāt sliktaku zemi un ar sliktaku inventaru, tad starpība starp šīm divām kategorijām bija leela. Latvju zemesīpašneeki Minskas gubernas Bobruiskas apriņķi, kur bija slihta smilts zeme, dzīvoja daudz sliktak, nekā tajā „hutoru“ rajonā ap Leznu, kuru mēs nupat attēlojām. Tur teeši sāka izdalītees kapitalistisko fermeru saimniecības uz agra-ko muižu centra izpirkteeem gabaleem. „Zemes eepirkšana privatīpašumā no zemniecības ir jau tīri buržujska parādība“, — saka Leņins¹⁾. N. Lutcs saka, ka „otrās grupas veensētneeki-latvji un baltkreevi Leznas apkārtņē, kuri nodibināja savas veensētas vēlāk (līdz 1900. g.) uz eepirktās muižneeku zemes, bija ļoti turīgi“²⁾... Tālaak Lutcs peezīmē: „See veensētneeki dzīvo kā mazi muižneeki, pārpilnībā, un visi viņus tura par turīgeem“³⁾. No Lutca raksturojumeem ikveenam ir saprotams, ka minētās saimniecības bija veetejās kulaku saimniecības.

Pirmās „kapitalistiski-fermeriskā“ tipa veensētas no latvjeem tika nodibinatas jau 1870. gadā uz Vidrejas muižas zemes. Zem viņu eespaida baltkreevu zemniecība 1880. g. arī sāka pāreet uz veensētām, un uz 1904. g. vasaru 154 sādžas ar 14.690 deset. zemes bija pārgājušas uz veensētām. No 1884. līdz 1888. gadam Ludzas un Rezeknes apriņķos arī latgaleeši sāka pāreet uz veensētām, un 1904. g. vasarā bija pārgājušas ap 203 sādžas ar 31.000 desetīnu zemes platību.

Šādā kapitalisma attīstības procesā un pārejā uz veensētām norit muižu zemes sasmalcināšana. Šajā laikmetā izvirzījās jauna īpatneja muižneeku-kapitalistu kategorija, kura prata peemērotees jauneem kapitalistiskās attīstības

1) Ленин, — Собр. соч., 2-ое изд. т. XII, стр. 242.

2) Н. Лютц — „Хуторской район“, стр. 5—6.

3) Турпат.

apstākļiem un nodarbojās ar muižu izpārdošanu zemniekiem un sikeem kapitalistiskiem fermereem. Kapitalisma attīstības gaita lauksaimniecībā veenu zemnieku daļu noveda galejā nabadzībā un otru — pie eedzīvošanās uz trūcīgo rēķina. Rezultatā izdalījās zemnieku mazakums (kulaki), un zemnieku vairums — trūcīgie, kalpi. Kapitalistiskās saimniecības eksploteja algotu darba spēku, bet zemniecības vairākumam radās jo leelaka nepececešamība meklet blakus peļņu jeb pilnīgi pārdotes uzņēmejiem, tā ka daļa no tiem tika proletarizēta un pārvērsta par rūpniecības un zemkopības algas strādniekiem. Siksaimniecību ekspropriācija norisinājās viscaur. It sevišķi krasi tā bija novērojama tajos rajonos, kur strauji attīstījās veensētas uz eepirktas zemes:

„Daudz veetās Rūdnas un Ļuboviču pagastos sīkās veensētas jau ir pārdotas“, — rakstīja N. Luts 1911. g. „un tee, kuri pārdeva veensētas, eepirka zemi citā veetā. Daudzi izceļo uz Sibīriju, un ir pārleecība, ka drīzā nākotnē visā šīnī apvidū 4, 3 jeb 2 deset. veensētu pavisam vairs nebūs; kā minimalā veensēta paleek ar 10 un retā gadījumā ar 8 desetīnām“¹⁾.

Tā spreeda un preecājās par zemnieku pauperizāciju Stolipina reformatori 1910.—1911. g. g., kuri bija aizgrābti no tam, ka „Kreevija pāreet uz veensētām, izmaina visas apkārtnes saheedrisko seju, izmaina savu gadusimteņu veco eekārtu, ceļ jaunu dzīvi, rodas jaunas atteecības starp zemes īpašniekiem: ar vārdū sakot — Kreevija atdzimst“²⁾. Šādu agrarā jautājuma „atrisinašanas“ formu Ļeņins nosauca par „Stolipinisku atrisinašanu no augšas caur muižniecības zemes īpašuma pasargāšanu un obščinas iznīdešanu“³⁾.

Nākošā nodaļā mēs rādisim kapitalistisko latvju saimniecību intensifikācijas procesu un viņa eespaaidu uz apkārtejo zemniecību.

1) Лютц — „Хуторской район“, стр. 16.

2) Турпат, 1. лрр.

3) Ленин — Собр. соч., 2-ое изд., т. XII, стр. 265.

IV NODAĻA

LATVJU FERMERU SAIMNEECIBAS PIRMS 1917. g. REVOLUCIJAS

1. Kapitalistiskās zemkopības kultūras pārņemšana no Baltijas

Pēc XIX g. s. 60-teem — 70-teem gadeem, ar kapitalisma uzplaukšanu, Baltijas pilsētās nodibinājās tirdznieciskie uzņēmumi, kuri nodarbojās ar lauksaimniecības mašīnu, mākslīgo mēsļu eevēšanu no ārzemēm preekš tām latvju saimniecībām, kuras jau bija zemi eeguvušas privatīpašumā — latvju „peleko baronu“ saimniecībām.

Mākslīgo mēsļu peeleeošanas ziņā Baltija sparīgi gāja pa Vakareiropas lauksaimniecības racionalizācijas ceļu. 1866. g. mineralmēsļu eevēdums Rīgā sneedzās līdz 197 centn., bet 1880. g. — 100.000 centneri. Kapitalisma attīstība ne tikai Baltijā, bet arī Kreevijā jau bija sasneegusi zinamu pakāpi, kad lauksaimniecības mašīnas un sarežģīti darba rīki tika peeleetoti jau deezgan plaši.

Beedrs Ļeņins savā grāmatā „Kapitalisma attīstība Kreevijā“ parāda, ka Kreevijā lauksaimniecības mašīnu leetošana 18 gadu laikā bija pavairojusēs vairak kā 3½ reizes, pee kam šis peeaugums notika galvenā kārtā uz Kreevijā izgatavojamo lauksaimniecības rīku rēķina. 1879. gadā Kreevijā izgatavots ap 14½ tūkstošu, bet 1894. gadā — 75½ tūkst. arklū gadā. Baltijas guberņās tirdzniecības sakari ar Vakareiropas tirgu bija daudz dzīvaki nekā Kreevijā.

Arī Baltkreevijā XIX g. s. 70-tos gados bija atsevišķi muižneeki, kuri peekopa intensīvu saimniecību. Par peemēru, muižneeks B. K. Voits Lepeles aprīņķī, aprakstīdams savu Zabolotjes muižu, saka, ka šīnī apvidū viņš pirmais savā saimniecībā esot sācis peeleetot dzelzs arklus. Par to viņš stāsta tā: „Sākumā neveens no 14 strādneekem, izņemot kādu latveeti, negribeja ne redzet aizjūras izdomu (dzelzs arklus — K. Š.). Kā arī es necentos viņus peerunāt, solidams par to samaksāt un mē-

ģinaju aizskārt pat viņu patmīlību, tomēr nekas nelidzeja¹⁾ Tikai tad, kad kāds veetējais mācītais bija nācis muižņeeam palīgā un eedevis strādneekeem dzeramnaudu, tad tik tee bija sākuši strādat ar jauneem arkleem.

80-tos un 90-tos gados latvju un igauņu kolonisti no Baltijas pasūtija dažadus lauksaimneecibas darba rikus. Tā Gorbovas muižas igauņu rentneeki (Oršas apr.) bija pirmee, kuri tajā apvidū atveda „Vāczemes“ dzelzs arklus. 90-to gadu beigās tos sāka leetot ari veetejee latvji. Tani pat laikā tee atveda

Meliorācijas darbi Vaclavovas latvju ceemapadomē, 1927. g.

un sāka leetot atsperecešas. Tad pat Kostjevas grupas latvju kolonisti (Kostjeva, Solovjova, Kiseleva) ari atveda dzelzs arklus koka arklū veetā, kas šini apvidū bija pirmais tolaiku jaunevedums. Dažus gadus vēlāk tee paši izcelotaji ceveda atsperecešas, rokas kuļmašinu, vēlāk zirgu un pēc tam tvaika kuļmašinu. Latvju kulaks Lūsa, kurš veens pats nopirka Žilīnščinā pusmuižu, stāsta, ka 1882. g. viņš pirmais šini rajonā uztaisījis rokas linu mašinu. Pēc viņa nostāsta, līdz tam laikam Žilīnščinā strādājuši 9—12 linu mīstitaji. Pēc linmašinas eevēšanas darba ražība pacēlusees. Ja agrak linu mīstitaju skaits zinamu linu daudzumu mīstījis visu deenu, tad ar mašinu divi cilvēki to pašu daudzumu veikuši pusdeenā. Šis mašinas meha-

¹⁾ В. К. В о й т — „История одного хозяйства“, С—П, 1880 г., стр. 10.

nisms sastāveja no trim robaineem bērza rulleem: leelakais augšā, divi mazaki — apakšā. Augšejam leelam rullim katrā galā bija pa rokturim, ar kuru palīdzību grozīja visus trīs rullus. Linus mašīnā laida veselām sauļām, kur robainees rulli viņus lauzīja. Pēc tādām mašīnām prasība bijusi leela, un tāpēc Lūsa atvēra darbnīcu, kura pa gadu izgatavoja 5 mašīnas preekš pārdošanas apkārtejiem zemneekiem.

1882. gadā Lūsa tajā rajonā eveda vērtīgu mašīnu un dēļu zāģi, kaut gan tas bijis vēl deezgan primitīvs; 90-tos gados tas bija eegādājis arī zirgu kuļmašīnu. Protams, visus šos darba rīkus viņš laida darbā, lai eksploatētu apkārtejos zemneekus un uz viņu rēķina eedzīvotos, bet, no otras puses, tas arī bija tolaiku ekonomisks progress. Pudiķu kolonijā, Surāžas rajonā, līdz 1919. gadam neveena latvju rentneeka saimniecība nekādus sarežģītus lauksaimniecības rīkus, izņemot dzelzs arklus, nav peeleetojusi. Tikai 1910. gadā kāds Spāģis, kurš tur bijis visbagātākais, nopircis atsperecešu, kas izsaucis leelu izbūri apkārtejos zemneekos.

Oficialees tolaiku izdevumi norāda, ka leelu eespaudu latvju izceļotāji darijuši arī uz veetejo mājrupniecību: „pateicotees viņiem (t. i. latviešiem. — K. Š.), veetejee zemneeki pamazām sāk aust deezgan labu vadmalu, audeklu, eegādājas vērpjamos ratiņus, tāsa labakus vāģus u. t. t.“¹⁾

Ap 1890. g. Vitebskā veetejee muižneeki, pa daļai preekš sevis, kā arī preekš zemneeku kulaciskās daļas, organizēja zemkopības kursus, kuri ilga 30 deenas. Šos kursus apmekleja arī 2 latvju kulaki — Zombergs un Kreeviņš — no Zaolšas apvidus. Šinis kursos arī muižneeki paši pirmo reizi sāka eepazītees ar separatoreem. Šim nolūkam no zemkopības ministrijas bijis atsūtīts instruktors. Pēc kursu beigšanas latvju fermers Zombergs nopircis separatoru. Toreiz par separatoru spreduši visādi. Zemneeki izturejās pret viņu skeptiski, teikdami, ka viņš teem nederīgs: peenu pataisot zilu, sveestam rodotees eļļas garša u. t. t. Kursu dalībneeki tika eepazīstināti arī ar dārzkopības pamatjautajumeem.

Dārzkopība Baltkreevijā bija attīstīta vāji, lai gan klaūšu laikos gandrīz pee katras muižas bija augļu un sakņu dārzi. Pēc dzimtbūšanas atceļšanas, ar muižu saimniecību sabrukšanu, muižu dārzkopība izputeja. Zemneeki sāka eerīkot dārzus tikai uz eepirktās zemes. 90-tos gados baltkreevu zemneeki izrakstīja augļu koku stādus no Čerņigovas guberņas par 25—30 kap. gabalā. Šo apstākli izmantojot, arī latvju kulaks Zombergs atvēra dārzniecību, kurā kultiveja augļkokus stādus un pārdeva apkārtejiem zemneekiem.

1) Витебская губерния. Историко-географический и статистический обзор. Витебск, 1890 г., стр. 333.

2. Daudzlauku sējgriezņa sākums Baltkreevijā

Atteecībā uz sējgriezni, zemes apstrādašanas paņēmēneem, naturalo un mākslīgo mēslu leetošanu u. t. t., 1907. g. lauksaimnieciskā reģistrācija sneedz ļoti neecīgas, saraustītas, veetām neskaīdras, ziņas. Ļoti beeži reģistrācijas atzīmes runā par „nepareizu“ sējgriezni. Peemēram, Drīsas aprīņķī veen 429 tādas atzīmes, bet citās veetās atzīmets „pareīzs“ sējgrieznis, bet kāds, — tas nav zinams. Salīdzīnot šīs atzīmes ar citeem materialeem, varam nākt pee slē-

Auzu lauks melīoretā purvā, Vaclavovas kolonijā, 1927. g.

dzeena, ka Vītebskas guberņas lauksaimneecībā pārsvarā viscaur bija trīslauku sējgrieznis; daudzlauku (no 4—7 lauku) sējgrieznis zemneeku saīmneecībā bija sastopams ļoti reti, kaut gan atzīmēs par to ir minets katrā aprīņķī. Daugavpīls aprīņķī ir pat atzīmetas atsevišķas saīmneecības, kur sējas platība sadalīta 8, 9 un 10 laukos. Atzīmes par sējgriezni parasti bija taisītas sakarā ar zālbarības sēšanu; pēdeajā atzīmeta Vītebskas aprīņķī 69 saīmneecībās, Veližas — 615, Gorodokas — 33, Daugavpīls — 836, Drīsas — 20, Lepeles — 14, Lūdzes — 103, Neveles — 7, Polockas — 16, Rezeknes — 111, Sebežas — 10 saīmneecībās. No zālaugeem pa leelakai daļai sēja āboliņu (veetām kopā ar timotiņu) un retakī vīķus (kopā ar auzām); citu zālbarības kulturu, peem., timotiņa, sēšana sastopama kā izņēmums. Āboliņu veetām sēj rudenī, bet vis-

beežak zem vasarajeem: auzām un meežeem; sēj arī zem lineem, lai gan tāda zālbarības sēšana ļoti nepraktiska: pee līnu plūksšanas bojājas āboliņa saknes, bet timotiņu pavisam izrauj¹⁾).

Šis ziņas pa daļai apgaismo zemneeku pārejas procesu no trīslauku uz daudzlauku sējgriezni Vitebskas guberņā. Lielākais daudzums atzīmju par zālbarības sēju ir taisītas Latgales apriņķos (Daugavpils — 836, Ludzes — 103, Rezeknes — 111 saimniecībās), viņiem sekoja Vitebskas apriņķis (69 saimniecībās), Gorodokas apriņķis (33 saimniecībās), Drīsas (20 saimniecībās), Polockas (16 saimniecībās) u. t. t. Visu šo apriņķu zemneeku saimniecībās zālbarības sēšanā latvji eejēja pirmo veetu. Tā, par peemēru, Krinku un Vidrejas apkaimē 1900. g. latvju saimniecību skaits ar daudzlauku sējgriezni bija ne vairak kā 20, bet 1905. g. tajā pat rajonā daudzlauku sējgrieznis bija jau ap 50% no visām latvju saimniecībām.

Atzimejot Vitebskas guberņas latvju saimniecību intensīvo raksturu, kategoriski jānoraida nepareizee slēdzeeni, itkā latvju zemneeks pēc savas dabas ir kulturels saimneeks. Tādi spreedumi ved pee slēdzeena, ka kulturelas saimneekošanas veids latvjos ir „eedzimts“. Tā spreedeleja daudzi, kuri bija pazīstami ar latvju fermu kapitalistisko raksturu tajos rajonos, kur viņas savā vairakumā pēc tehniskās attīstības stāveja augstak, nekā apkārtejo zemneeku saimniecības. Pateesi tas tā nav. Latvju kolonijās varejām sastapt dažādas zemneeku slāņus, un katrs no viņem radees īpatņos ekonomiskos apstākļos. Par peem., 60-to gadu latvju izcelotāji bija mazak pazīstami ar lauksaimniecības kultureleem paņēmeeneem, nekā 80-to gadu izcelotāji. Visi viņi savās jaunās dzīves veetās uzsāka saimniecības kā īstermiņu rentneeki, kāpēc arī teem nebija eespējas peeleetot kulturelus saimneekošanas paņēmeenus, kā mēs jau attēlojām 2. nodaļā. Tomēr saimneekošanas ziņā viņi arī toreiz stāveja augstak, nekā apkārtejee veetejee eedzīvotāji. Šo kolonistu nākošā paaudze, kurai vairs nebija sakaru ar Baltiju, zināja tikai savu tēvu, t. i. kolonijas vecās paaudzes, praktiku. Tapēc viņi tāļak par eepreekšējās paaudzes empiriskem peedzīvojumeem nebija spējīgi eet, un pilnīgi dabiski, ka tajās kolonijās, kur dzīvoja rentneeki pirms imperialistiskā kara, visu laiku tee saimneekoja ekstensīvi. Bez tam, ja ņemam 80-to — 90-to gadu latvju izcelotājus, tad viņi bija daudz vairak atpalikuši, nekā tee, kuri bija peedalijušeos 1905. g. revolucijā Baltijā, kuri soda ekspedīcijas neželību speesti izceļoja uz Kreeviju visgrūtākos (1906.—1909. g. g.) reakcijas gados. Zemneecība, kura dzīvoja

¹⁾ Хозяйственное положение и промыслы сельского населения Витебской губ. Опыт исследования. Витебск, 1910 г., стр. 92 — 93.

uz veenas veetas, tālaku par savu sētu neredzeja. Viņas redzes aploks bija šaurs. Katrs jauns izceļotāju vilnis ceņesa svaigu strāvu. Bet arī ceļotāji tāpat pamazām pakļuva zem apkārtejo apstākļu eespaīda un ar laiku salējās ar to apkārtni, kurā tee bija nokļuvuši. Šos latvju kolonistu atseviškos slāņus, kuri radās dažādos vēsturiskos apstākļos, mēs varam novērot Sibīrijā, Baškīrijā, Baltkreevijā un citās veetas.

Latvju kolonisti ne visur veenadi peeleeetoja kulturelos paņēmeenus zemkopībā. Bija pat veselas kolonijas Sibīrijā, Simbirskas gubernā un Deenvidkaukazā, kur latvju koloniști, tāpat kā veetejee eedzīvotāji, saimneekoja ekstensīvi. Šis saimneekošanas paņēmeens bija pilnīgi atkarīgs no veetejās ekonomiskās attīstības. Kulturelos paņēmeenus zemkopībā sāka peeleeetot tikai tur, kur preekš tam bija sagatavoti vispārejās attīstības objektīvee apstākļi. Intensīva, kapitalistiska rakstura zemneeku saimneecība Baltkreevijā vareja rastees tikai tad, kad nodibinājās patstāvīga zemneeku saimneecība uz eepirktas zemes, bet ne uz īsu laiku rentetas muižneeku zemes. Kaut arī leelās muižās daudzos gadījumos tika peekopta intensīva saimneekošana, tomēr viņas bija tālu no racionālas saimneecības tipa vārda pilnā nozīmē. „Zem intensīvas saimneecības kulturas ekonomiskā nozīmē mēs saprotam nēko citu, kā kapitāla koncentrāciju uz veena un ta pašā zemes gabala, bet ne kapitāla sadalīšanu starp blakus esošēem zemes gabaleem¹⁾”. Intensīvitātes jēdzeens ir relatīvs. Saimneecības intensīvitāti mēs varam noskāršt tikai caur salīdzināšanu ar ekstensīvu saimneecību. Tapēc arī latvju kolonistu saimneecības, salīdzinot ar veetejo zemneeku saimneecībām, bija intensīvas. Pee tam tas, ko 50 gadus atpakaļ vareja uzskatīt par intensīvu, tagad var būt ekstensīvs. Tikai peeējot ar tādu mēraukļu, mēs varam runāt par latvju kolonistu saimneecības intensīvitāti vaj ekstensīvitāti.

Svarīgs faktors Baltkreevijā, kas zemneekus speeda pārēet uz zālbarības sēju, bija ganību un plavu trūkums. Kā otrs faktors bija agrarā pārakapdzīvotība.

Lauksaimneecības intensīfikācijas proces Baltkreevijā pastāveja lopkopības novirzeena pastīprinašanā un laukkopības zīstemas izmaiņā, trīslauku-papuves (трехпольно-паровое) sējgreežņa novirzeenā, un tālak, no trīslauku-papuvju sējgreežņa uz uzlabotu trīslauku sējgreežni ar zālbarības peeleeetošanu un pāreju līdz ar to no patēretāju graudkopības uz rūpneeciski-tehniska tipa saimneekošanu²⁾.

Eceļošanas pīrmsākumā latvju kolonisti pa leelakai daļai uzsāka savas saimneecības ar līdumsaimneecību. Veens no pīrmeem Kostjevas latkolonijas izceļotājeem (Vitebskas gub.)

1) К. Маркс — „Капитал”, т. III, ч. II, стр. 214, изд. 1923 г.

2) Пятилетний план БССР, 1929 г., стр. 4.

savās atcerēs raksta, ka sākumā viņi eegājuši meža, sākuši līst līdumu tādeem papēmeeneem, ka to pēc tam tūlīn varejuši ar arklū uzart. Apkārtejos baltkreevu zemneekos tas izsaucis leelu izbrīnešanos. Lai apstrādātu savus neleelos zemes gabaliņus meža līdumā, tee zemi uzirdinaja ar kapli. Tādi pat gadijumi bija arī citās latvju kolonijās šīnī rajonā.

94 gadus vecs latvju izceļotajs Baltkreevijā ar savu pirmo egļu zaru ecešu. Fotografija no 1930. g.

Tas bija tāds rajons, kur latvju kolonisti pa leelakai daļai apmetās uz eepīrktās zemes.

Citads stāvoklis bija Mogīlevas un Minskas guberņu kolonijās, kur izceļotaji sāka saimneekot uz rentetas zemes. 1892. g. veens veetejais „Latveešu Avizes“ korespondents pirmā numurā rakstīja, ka Kurzemē zemneeki pee līduma lišanas parasti izcērtot kokus ar saknēm, bet te baltkreevu zem-

neeki to nedarot. Un tāļak tas bažijās, ka latvji te mineto kurzemneeku paņēmeenu nepeekopjot, bet darot pakal baltkreeveem. Proti, „gāžam kokus no celma tad, kad kokeem vēl ir lapas. Nākošā gadā, pēc lapu izžūšanas, aizdedzinam, un tā koki sadeg. Pagales pēc tam atkal sasveežam uz ugunskura, un tā ari tās sadeg. Pēc sadedzināšanas zeme ar cirvjiem un kapļeem teek uzrušinata, jo saknes vēl nelauj art. Tādu līdumu pēc gada var jau art“.

Smolenskas guberņas Rudņas un citos kaimiņu pagastos, kur latvji eebūvejās kā rentneeki, stāvoklis bija apmēram tāds: kolonisti sāka eebūvetees mežos, kur muižneeki būvkokus jau bija izcirtuši un pārdevuši. Te kolonisti sāka izcirst sīkos krūmus, kurus sadedzināja turpat uz veetas. Pēc tam viņi ar kapļeem un lāpstām, veetām ar arķlu, līdumu uzara un saceēja ar ecešām, taisītām no egļu zareem.

Turīgākās latvju saimniecības Vitebskas guberņā jau 80-tos un 90-tos gados uzreiz eeveda daudzlauku sējgreetni, kurš latvju saimniecībās plašaki sāka attīstītees tikai pēc 1905. gada. Te norādīsim uz dažeem statistiskeem dateem par daudzlauku sējgreetņa eevešanas latvju saimniecībās tajā rajonā, kur latvju kolonisti apmetās uz eepirtās zemes un kur visagrak tika peeleetoti kapitalistiskee saimneekošanas paņēmeeni.

Daudzlauku sējgreetnis Vidrejas kolonijā¹⁾.

Kāds sējgreetnis	Saimniecību skaits			
	1913. g.	1917. g.	1921. g.	1926. g.
3-lauku	2	2	2	2
4-lauku	2	3	6	6
5-lauku	3	3	3	3
6-lauku	2	2	5	6
7-lauku	17	18	16	14
8-lauku	—	—	—	1
9-lauku	3	3	3	3
11-lauku	—	—	1	1
Kopā	29	31	36	36

Tādā kārtā 1913. g. Vidreajā no 29 latvju saimniecībām — 27 saimniecības, 1917. g. no 31 saimniecības — 29, 1921. g. un 1926. g. no 36 saimniecībām 34 pastāveja daudzlauku sēj-

¹⁾ Pēc 1926. g. ceļojošās politiskolas vadītāja b. Bērziņa savāktām anketu zinām.

greekznis, bet tanī pat kolonijā ap 1905. g. daudzlauku sējgreekznis bija tikai 50% latvju saimniecībās. Netālu no tu-reenes, Novoklišinas ceemā, 1913. g. daudzlauku sējgreekznis bija 12 saimniecībās, t. i. 90% no visām latvju saimniecībām šinī kolonijā.

Pēc 1927. g. Reetumtautu kom. univerzitates studentu b. b. Leepiņa un Sprukta savāktām ziņām, daudzlauku sējgreekznis bijis eekārtots jau pirms 1917. gada revolucijas sekošās Vitebskas gubernas latvju kolonijās:

Sējgreekznis	Koloniju nosaukums			
	Zabolotje	Ramšina	Lašņeva	Žiljinščina
3-lauku	2	1	1	—
4-lauku	3	1	1	—
5-lauku	—	—	—	—
6-lauku	3	4	2	1
7-lauku	5	3	4	—
8-lauku	—	3	3	5
Kopā	13	12	11	6
% atteeciba pret kopejo saimn. skaitu	85%	91%	90%	100%

Šee skaitli norāda, ka sikās latvju nometnēs, kuras bija kā salīņas pa baltkreevu sādžām, pastāveja daudzlauku sējgreekznis, kas eespaidoja apkārtejos zemneekus. Jaatzīmē, ka ne tikai latvju kolonisti veen izplatija daudzlauku sējgreekzna ideju Baltkreevijā. Bez latvju, igauņu un citeem izcelotajeeem bija atsevišķas muižu saimniecības, kuras ari peekopa daudz-lauku sējgreekzni. Lepeles aprinķa muižneeks Voits jau 1870. g. eeveda 9-lauku sējgreekzni. Par to viņš pats raksta:

„Kad 1869. g. te eeguvu muižu, es atradu, ka laukus patvarīgi ir apsejuši zemneeki. Kaut ari ar grūtībām, tomēr man izdevās zemneekus pārleecināt atļaut man pavasarī uz viņu labības laukeem eesēt āboliņu; zemneeki bija tajā pārleecībā, ka vaj nu āboliņš iznīcinās labi-bu jeb labība āboliņu. Par mani smējās ne tikai zemneeki, bet ari citi¹⁾).

Tādu kapitalistisku fermeru kā Voits 1870. g. Baltkreevijā nebija vēl daudz, bet XIX g. s. 80-tos gados tādu fermeru tipa saimniecību, kuras saimneekoja intensīvi, bija jau eevē-rojams daudzums.

1) В. К. Войт — „История одного хозяйства. с—II, 1880 г., стр. 9—10.

3. Lašņevas lauksaimniecības beedriba Baltkreevijā

3. jūlijā 1906. g. Lašņevas beedribu nodibināja tee latvju veensētneeki, kuri dzīvoja Lašņevā un viņas apkārtnē. Lašņeva atrodas 6—7 kilometru attālumā no Krinku dzelzceļa stacijas Ļeznas rajonā, Baltkreevijā. No oficiālem beedribas darbības gada pārskateem redzams, ka beedru skaits viņā bija sekošs:

1910. g.	32 beedri
1911. „	45 „
1912. „	38 „
1913.—15. g.	34 „
1916. g.	20 „

Beedribas beedrs bijis arī Krinku muižas īpašnieks Moess.

1911. gadā Lašņevas lauksaimniecības beedriba eestājās Rīgas lauksaimniecības centralbeedribā „Patēretajs“, kura tajā pat gadā Lašņevas beedribai par brīvu deva mākslīgos mēsļus parauglauku eerīkošanai. Tanī pat gadā Lašņevas beedriba uzsāka izmēģinājumus zeemaju mēsļošanā, zeemas vīķu un plavu kultivešanā. 1911. gadā beedriba no saveem līdzekļeem asigneja 50 rubļus lauksaimniecības augu izmēģināšanai. Izmēģināšanai no Ņikitskas sēķļu saimniecības (Rjazanaš gub.) daži beedribas beedri atveda dažadas kartupeļu šķirnes. 12 eepreekšejo gadu kartupeļu šķirneem 1910. g. viņi peeveenoja vēl 10 jaunas, un izmēģinājumus izdaria ar 22 kartupeļu šķirneem. Mēģinājumi tika izdarīti arī ar burkanu, auzu, meežu un āboliņa kulturām, ar nolūķu pacelt viņu ražu, uzzinat, kādus mineralmēsļus peeleetot.

1915. g. Lašņevas beedribas gada pārskatā teek konstatets, ka 1905. g. Krinkas un Ļeznas rajonos „burkanus sēja tikai turigas un videjas saimniecības sakņu dārzā pašu vajadzībām, bet tagad (t. i. 1915. g. — K. Š.) reta veensēta, kura nesēģ sakņaugus. Daudzās saimniecībās burkaneeem eerādita atteecīga veeta vispāreģā daudzlauku sēģgreeznī“.

Lai eepazīstinatu fermerus ar jaunām lauksaimniecības mašīnām un rīķeeem un dotu viņeeem eespēķu plaši tās izmantot, — beedriba noorganizeja lauksaimniecības mašīnu un rīķu kopejas izmantošanas stacijas¹⁾, kur vēģijamās un graudu šķirojamās mašīnas bija strādājušas visu 1911. gadu. Tāģā nolūķā bija noorganizeti divi graudu vēģišanas un šķirošanas punkti atsevišķu beedribas beedru māģās²⁾.

¹⁾ 1911. g. Lašņevas beedribas atskaits.

²⁾ Turpat.

Pēc gadu pārskateem ir redzams, ka beedribā ir bijušas sekošas lauksaimniecības mašīnas:

Nē	Lauksaimniecības rīki	1911. g.	1912. g.	1914. g.	1915. g.	1916. g.
1	Sēklu šķirotajs „Triumfs“	2	2	2	2	2
2	Radeuska plavu eceša . .	1	1	1	1	1
3	Aurosa	1	1	1	1	1
4	Manteifeja ciņu greezejs .	1	1	1	1	1
5	Āboliņa rokas sējmašīna .	1	1	1	1	1
6	Filvarta un Dadana II-rindu sējmašīna	—	—	—	1	1
7	Sējmašīna „Planets“ . . .	—	—	—	—	1
8	Rušinatajs „Ezis“	—	—	—	—	1

Par mašīnu leetošanu beedriba ņēma maksu 15 kap. deenā, bet par sēklu šķirošanu $\frac{1}{3}$ kap. no katra šķirotā labības puda¹⁾. Visi Lašņevas beedribas locekļi sēja tīritu sēklu. Lašņevas mašīnu leetošanas stacijā tika iztīrits sekošs sēklu daudzums (pudos):

Labības kulturas	1911. g.	1912. g.	1913. g.	1914. g.	1915. g.	1916. g.
Auzu	2068	1276	1825	1250	1470	645
Meežu	377	306	510	480	274	150
Rudzu	172	325	355	230	535	—
Zirņu un vīķu	64	17	120	130	65	—
Kveešu	4	14	18	10	3	—

1911. g. bija noorganizēti lauksaimniecības kursi, kuros pēc Rīgas lauksaimniecības centralās beedribas programmas tika pasniegti preekšmeti par zemkopību un peensaimniecību. 1911. g. Lašņevas beedribas gada pārskatā par šo kursu darbību ir teikts, ka tur lasītas lekcijas par zemkopību un blakus teoretiskam darbam bijusi arī praktika: peena apstrādašana, dažāda veida krejuma, sveesta un seeru pagatavošana bez sevišķām specialām eericēm, tāpat arī konzervu un dažādu dzēreenu izgatavošana, un demonstrētas lauksaimniecības mašīnas²⁾.

¹⁾ Lašņevas beedribas 1912. g. atskaits, 11. lpp.

²⁾ Muižnieks Surins bija devis preekš kurseem telpas savā „Hotimlas“ muižā.

Pastāvīgi kursantu bija 43, un tādu, kuri kursus apmekleja atsevišķās deenās — 28.

1912. g. no 13. februāra līdz 16. martam bija mājturības, dārzkopības, lauksaimniecības un peensaimniecības kursi. Šinīsursos 2 specialisti no Rīgas centralbeedribas pasnēdza mājturību, Mogiļevas zemstes instruktors — dārzkopību, agronomš no Oršas — lauksaimniecību u. t. t. Kursus apmekleja 168 cilvēki, vīreeši un seeveetes, latveeši, un arī baltkreevi. Kursi tikuši rīkoti Krinku muižneeka Moesa muižā. Zemstes departaments asignejis 200 rubļus. Ari biškopības kursi bija 1912. gada jūnijā Rīgas centralbeedribas specialista vadībā. Šos kursus apmekleja 115 cilvēku, no teem 44 apmekleja kursus visu laiku un saņēma atteecīgas apleecības. Beedribā bija arī 2 vaislas punkti — veens preekš cūkām, otrs preekš leellopeem. Vaislas punktā bijis angļu-somu sugas vaislas bullis. Nomaksa par apaugļošanu bijusi 20 kapeikas no beedribas locekļa govs un 25 kap. no pārejo, par cūku apaugļošanu — 1 rub. no beedreem un 1 rub. 25 kap. no nebeedreem.

1912. g. beedribas locekļi, kureem kopskaitā bija 199 slaucamas govīs, griebeja noorganizet lopu kontroles punktu. Caurmērā katram no šeem beedribas locekļeem peedereja 11 slaucamas govīs, neeeskaitot sīkos lopus. Pēc aprēķina izrādījās, ka „lopu kontrolei asistenta uzturešana izmaksā par gadu 600 rub.; sadalot šo zumu uz slaucamām govīm, iznāca ap 3 rub. no katras govīs. Ar tādu zumu aplikt katru savu slaucamo govī īpašneeki nebija ar meeru, un beedriba greezās pee zemkopības departamenta un veetejām eestādēm pēc palīdzības“. (No 1912. gada pārskata). 1913. g. beedribas pārskatā minets, ka no 1. maija 1914. gada beedriba nodomajusi eevest savu beedru produktīvo lopu kontroli.

1914. g. sāka strādat peeņemtais lopu kontrolasistents par 35 rub. mēnesī. Bija apsoluta palīdzība no valdības. Lopu kontrole bija eesākta no ta paša gada maija mēneša un tika izdarita 16 beedru saimniecībās, no kurām katrā bija vairak par 8 slaucamām govīm. Sakarā ar kara apstākļeem, valdība atteicās izsneegt palīdzību, un, tā ka īpašneeki nebija meerā saveem līdzekļeem izdarit lopu kontroli, tad to 1. novembrī pārtrauca.

Peederumus peena analizei un svēršanai deva Rīgas lauksaimniecības centralbeedriba. Šī beedriba apsoliya arī atsūtīt savu kontroleeri nokārtot atteecīgu sugas lopu eerakstīšanu ciltsgrāmātā.

Tajā laikā latveešu nacionalai buržuazijai Rīgā bija sava kapitālistiska veida apveenība — „Latveešu ekonomiskā lauksaimniecības beedriba“, kura vairakās pilsētās, tanī skaitā arī Vitebskā, atvēra savas nodaļas. Baltkreevijas latvju ko-

lonisti ceeši bija saistīti ar šo Rīgas beedribas nodaļu, kur tee nodeva savu lauksaimniecības produkciju.

Izejot tādu lauksaimniecības skolu, daudzi beedribas locekļi palika par īsteem kapitalistiski kultureleem saimneekem un bija spējīgi savās saimniecībās nostādīt peensaimniecību pēc jaunākās zinātnes prasībām. Šo rindu autors bija visai pārsteigts, kad 1929. gadā Baltkreevijas Zinatņu akadēmijas latsektora zinātniskās ekspedīcijas laikā latvju veensētneeka Boksberga mājās viņš atrada ļoti akurati vestas grāmatas, sākot no 1909. gada. Pēc tam Boksbergs šo darbu veica nepārtraukti un akurati pa visu imperialistiskā un pilsoņu kara laiku, kad notika vispārejs lauksaimniecības sabrukums.

Lūk tabele par viņa govju eenesīgumu (mārciņās):

Gadi	Cik govju	Visaugstākais izslaukums	Kopejs peena daudzums	Izslaukums no 1 gov	Sveesta daudzums	Sveesta daudzums no 1 gov's gadā
1909.	7	5.220	28.194	4.000	710	101
1910.	7	5.807	30.698	4.300	947	135
1911.	7	7.887	41.734	6.000	1.255	179
1912.	7	5.170	34.535	5.000	952	136
1913.	7	7.004	37.652	5.300	880	123
1914.	8	7.127	53.213	6.600	1.320	152
1915.	8	—	63.200	7.900	1.399	175
1916.	6	7.514	37.333	6.200	—	—
1917.	5	7.200	28.680	5.700	—	—
1918.	5	6.597	24.714	5.658	348	70
1919.	3 ^{1/2}	9.096	24.578	7.570	—	—
1920.	3	7.314	21.179	7.708	—	—
1921.	4	7.100	23.705	6.473	—	—
1922.	4	10.435	32.712	9.066	810	202
1923.	5	9.488	34.159	6.831	757	—
1924.	6	10.841	49.820	—	1.194	—
1925.	6	9.483	45.040	—	—	—
1926.	7	11.240	56.733	8.959	—	—
1927.	5	10.075	49.149	8.981	—	—
1928.	5	—	39.292	8.447	—	—

Lašnevas lauksaimniecības beedriba bija tipiska kapitalistisko fermeru apveenība. Runājot par Vāciju, b. Leņins saka: „Sikzemneeki peedalas lauksaimnieciskās beedribās pa-

visam necīgs mazākums — 3—5%, t. i. tāda daļa, kura leekas daudz mazaka par kapitalistisko saimniecību skaitu zemākās grupās. Gluži otrādi, kapitalistiskās leelsaimniecības beedribās ņem dalību trīs-septiņ reiz leelaks procenta, nekā videjās zemneku saimniecības. Bet latifundijas (muižas) ņem dalību beedribās visvairāk¹⁾.

Tas ir pareizi arī preekš Lašņevas lauksaimniecības beedribas, kura apveenoja šī rajona bagatakās latvju saimniecības, kas eksploteja algotu darba spēku. Zemkopības arte-

Univerzalveikals Uģas ceemapadomē, 1934. g., Ļežas rajonā, Baltkreevijā.

lu un kooperācijas, agronomisko skolu, lauksaimniecības kursu organizācija un palīdzība no valdības puses „ir, bez šaubām, progresīva parādība, bet progresīva tikai zemes īpašneku interesēs“²⁾, „tas viss kapitalistisks progress“. — tā 1905. g. rakstīja b. Ļeņins, kritizejot Polijas Zocialistiskās partijas (PPS) agraro programmu. Šee fakti leecina, ka dzimtsbūtneekisko laiku atleeku likvidācijas process Vitebskas guberņā riteja strauji. Tapēc arī strauji attīstījās kapitalistisko fermeru tipa saimniecības. Kapitalistiskās atteebības visplašāk bija attīstījušās tajā veensētu rajonā (Visočanu, Ļežas, Dobromišļas un citos blakus apriņķos), kur darbojās Lašņevas lauksaimniecības beedriba.

1) Ленин — т. IV, 2-е изд., стр. 269.

2) Ленин — т. VIII, 2-е изд., стр. 259.

Ši rajona latvju fermeru saimniecībās toreiz bija augsts organiskais kapitāla sastāvs.

Kā zināms, pamatkapitālam lauksaimniecībā, kā arī rūpniecībā, piemīt stāv apgrozības kapitāls. Lauksaimniecības uzņēmuma pamatkapitāls sastāv no mašīnām, darba rīkiem un ēkām (nekustamais īpašums). Pēc apgrozības kapitāla piešķaitami apgrozībā esošās naudas zemas, labības krājumi, mēsli, kurinamais materiāls un citi. Apgrozības kapitāls va-

Bērnu dārzs kolektīvā „Jaunais ceļš” 1930. g., Osvejas rajonā, Baltkrievijā.

jadzīgs preekš darba algas nomaksas, lopbarības un mākslīgu mēsļu eegādašanas, ēku, mašīnu, darba rīku u. c. amortizācijas, un tanī pat laikā viņam jābūt noteiktā procentuālā atteceībā pret pamatkapitālu. Jo augstaka pamatkapitāla daļa atteceībā pret apgrozības kapitāla daļu, jo augstaks organiskais kapitāla sastāvs.

Pirms 1917. gada Vācijā par pilnīgi normalu lauksaimniecības uzņēmumu uzskatīja tādu, kura apgrozības kapitāls sastādīja 40% no pamatkapitāla. Mūsu rīcībā atrodas 19 Vidrejas un Lašņevas (Visočanu ceemapadomē) latvju veensētu īpašumu sīki saraksti un novērtējumi naudā, kas dod mums eespēju spreest par šī rajona latvju kapitalistisko saimniecību eeguldītā kapitāla organisko sastāvu. Minetos sarakstus sastādījuši šo 19 saimniecību saimneeki kara laikā 1915. gadā. Viņos nav uzrādītas naudas zemas saimniecības apgrozības vajadzībām, tomēr apmēram to ir eespējams noteikt, un tad rodas eespēja spreest par kapitāla organisko sastāvu šāīs saimniecībās.

Lūk izvilkums no mineteem saraksteem.

№№	Latvju veensētu saimneeku uzvārdi	Visassaim- neeci- bas vē- rtīgums (rubļos)	Pamatka- pitals (rubļos)	Apgrozi- bas ka- pitals (rubļos)	Apgrozības kapitāla attecība pret pamatkapi- tālu %%%
1	Buša Peters	4.041	3.241	800	24
2	Millers Peters	13.460	10.687	2.773	25
3	Blum Minna	10.480	8.264	2.216	26
4	Auzans Romans	19.640	15.210	4.430	29
5	Preiss Viļums	8.885	6.877	2.008	29
6	Ozols Mārtiņš	12.991	9.498	2.793	29
7	Preiss Krišjānis	15.839	11.504	4.335	31
8	Donsters Andrejs	11.780	8.760	3.620	34
9	Rode Marija	5.502	3.997	1.565	35
10	Alsmiks	11.674	8.561	3.113	36
11	Petersons Jānis	8.080	5.731	2.349	41
12	Kevešan Līza un Vepran Eeva	10.575	7.399	3.176	43
13	Meezits Mārtiņš	8.033	5.616	2.417	43
14	Isiņ Anna	6.639	3.700	1.939	52
15	Leimans Jurijs	8.681	5.693	2.988	52
16	Upmans Jānis	6.201	3.946	2.255	57
17	Lindbergs Jānis	4.951	2.951	2.000	67
18	Skrituls Jānis	7.437	4.472	3.065	68
19	Purviņu Marija	1.208	195	1.013	517
		176.197	126.702	49.055	39%

No tabeles redzams, ka Purviņu Marijas saimniecība ir atpakaļpalikusi — apgrozības kapitāls sastāda 517% attecībā pret pamatkapitālu. Visbagatakās ar augstu organisko kapitāla sastāvu ir Buša, Millera, Bluma saimniecības — apgrozības kapitāls viņās sastāda 24—26% attecībā pret pamatkapitālu. Visās 19 saimniecībās videjais apgrozības kapitāla procents attecībā pret pamatkapitālu līdzinās 39%, kas ir par veenu procentu augstāks par to procentu (40%), kurš pirms imperialistiskā kara Vācijā bija atzīts par pilnīgi normalu preekš kapitalistiskās lauksaimniecības uzņēmumeem. Jaatzīmē, ka šo peemēru mēs ņemam no tā rajona, kuru III nodaļā raksturojām kā lauksaimniecības ziņā kapitalistiski augsti attīstītu. Pārejos Baltkreevijas rajonu latvju ceemos kā Surazas, Mogiļevas, Bobruiskas, Minskas un Polockas, stāvoklis

bija citads: tur tādus skaitļus mēs neatrodam, jo pats šo latvju ceemu vēsturiskās attīstības process (sk. III nodaļā) radīja tādus šo ceemu attīstības apstākļus, kuros pirms revolūcijas tamliedzīgs kapitāla organiskais sastāvs nevarēja būt.

Šī un arī eepreekšējā nodaļas rāda, ka latvju eecelotāju saimniecības, kuras nodibinājās uz pirtkās zemes Vidreajā, Lašņevā, Ramšīnā, Leznas apkārtņē u. t. t., bija tipiskas kapitalistiskās saimniecības. Viņas plauka caur algas strādneeku un apkārtejo zemneeku eksploataciju. Stolipina reformas laikā višas šīs bagatakās latvju saimniecības no Stolipina eeredņeem tika pasludinatas par stolipinisko „hutoru“ preekšzimīgu rajonu. Uz šo rajonu viņi eeteica rikot individualas ekskursijas un eepazītees ar „raksturīgākām veensētām“. Oficiāli ekskursanteem tika eeteikts sekošs maršruts:

„No Leznas jabrauc uz Zubku sādžu (tur preekšzimīga veensēta), tālak caur Gorbļi sādžu uz „Vidreju“; pa ceļam būs sekošas eevēribas ceenīgas veensētas: Auzīņa (25 deset.), Anžana (50 deset.), kurā ir nostādīta lopkopība un 7-lauku sējgreeznis, Nahaenka veensēta (6 deset.); Vidreajā eevērojamākās veensētas: Ozolam, Blumam, Donsteram (23 deset.), Alsmīkam (60 deset.), Sidorenkam, Milleram (28 deset.); no Millera veensētas jabrauc uz Pogostiščas sādžu. Pa ceļam būs Zomberga veensēta, kura ir tīra mājiņa ar leelū dārzu un ābolu vīna darinatavu... Netāļu no tās: Birkenfelda laba saimniecība un Karļa Lūsas 8-lauku saimniecība Žīlīnščīna, bet drusku tālak Zabolotjē — leela un sevišķi labi nostādīta Talmaņa biškopība. Šīnī vidū vēl eevēribas vērts Kaķīša (Kaķīšam sevišķi labi nostādīta lopkopība), Preisa, Birkenfelda, Baloža veensētas, (pēdeajā ķeeģeļu cepļis“¹⁾).

Viss šis maršruts sastādīts gandrīz veenīgi pa latvju veensētām. Visu nosaukto veensētu ipašneeki, ar mazu izņēmumu, bija Lašņevas lauksaimniecības beedribas beedri. Daudzeem no viņeem peedereja ne tikai labi nostādītas fermas, bet arī rūpniecības uzņēmumi (Birkenfeldam — ķeeģeļu cepļis, Zombergam — ābolu vīna darinatava divās ēkās, Kaķīšam — vēja dzirnavas u. t. t.).

Tālak maršruts tika nosprausts no Pogostiščas uz Leznu caur Dubrovas sādžu un Uņas latvju koloniju veensētām. No Leznas uz Marcjutkovu un Matuševas kolonijām (Rama, Auzīņa, Paukšena un Bluķa latvju fermām).

Tālak mēs rādīsim, kā šee kapitalistiskee fermeri uzņēma Oktobra revolūciju un kā viņi bija zocialistiskās celtneecības visaktīvakee pretneeki, kuri paši aktīvi peedalījās banditismā un cīnījās par vecās Kreevijas restaurāciju.

¹⁾ Н. Л ю т и — „Хуторской район“, 1911 г., стр. 17—18.

V. NODAĻA

LATVJU KAPITALISTISKO FERMERU KONTRREVOLUCIONARĀ LOMA PADOMJU VALDĪBAS LAIKĀ

1. Latvju kulaki cīņā pret Oktobra revolūciju

Oktobra revolūcija, vadīta no leņiniskās leļineeku partijas, likvideja muižniecību un nodeva zemniecības rīcībā muižniecības zemi. Latvju kolonistu leļakā daļa, kura līdz Oktobra revolūcijai bija muižneeku rentneeki, caur Oktobra revolūcijas eekarojumeem atbrīvojās no leļām rentes nomakšām muižneekem un eeguva savā rīcībā zemi. Revolūcija šīm saimniecībām deva eespēju vairak nostiprinātees, radīja veselu rindu jaunu saimniecību, pēdejo daudzums 1917. g. Baltkreevijā bija 56.166, kuras līdz 1925. gadam pavairojās līdz 698.588¹⁾. Kaut gan eevērojams trūcīgo zemneeku vairums Baltkreevijā dabuja zemi, tomēr muižneeku zemes nepeetika visu bezzemneeku un trūcīgo apmeerinašanai. Tapēc trūcīgo komitejas uz laukeem ķērās pee kulacisko saimniecību zemes apgreešanas, atņemot teem to zemes platību, kura viņem bija virs noteiktās normas. Latvju kolonistu rīcībā bija vairak zemes, nekā kreevu un baltkreevu sādžu zemneekem. Uz šī pamata bija daudz konfliktu starp kulacisko kolonistu daļu un trūcīgeem. Beeži kulaciskā kolonistu daļa kūdīja visus latveešus pret trūcīgeem kreevu un baltkreevu zemneekem tapēc, ka tee mēģināja atņemt viņem leeko zemi. Kulaki centās šķīru cīņai peešķirt nacionālu noskaņu, itkā norisinātos cīņā starp tautībām (latvjeem, baltkreeveem, kreeveem). Mūsu rīcībā atrodas Pudiķu latkolonijas (Surāžas rajonā) kolonistu lūgumraksts, kurš bija eesneegts Veļižas zemes nodaļai 1918. gadā.

1) „Белорусск. Совет. Соц. Республика”, Минск, 1927 г., стр. 123.

Šajā lūgumrakstā, starp citu, ir teikts, ka „apkārtejee sādžu zemneeki cenšas savā labā izskaidrot „brīvību“ kā nu kurš, ar to nolūku, lai atņemtu mūsu apstrādato zemi. Vispirms, viņi grib ņemt no mums to vislabāko zemi, t. i. to, kurā visvairāk eelikt mūsu darba spēks, un bez kādas izšķirības un plāna: ir gadījumi, kur vēetejee zemneeki nāk mājā eekšā un grib atņemt sakņudārzus un labaki mēslotus zemes gabalus. Viņi saka, ka mums tee atstāšot tikai pa 2 deset. uz cilveka, un tanī veetā, kur viņeem eepatiksees. Šinī leetā viņi atsaucaas uz Usvjates zemes nodaļas rikojumeem... Uz tām divām desetinām uz cilveka, kuras mums zemneeki patvarīgi eerādis — bez jebkāda plāna — saimneekot nevarēs. Ar to ari mums būs jaizputina viss, kaš eegūts vairaku desmitgadu laikā. Caur tādām nekārtībām zeme paliks pavisam neuzarta un neapsēta. Eeezdama 2 desetinu zemes normu, Usvjates zemes nodaļa droši veen grib panākt, lai pēc eespējas mazak mums atstātu. Pateesībā tāda norma ne ar ko nav attaisnojama. Mūsu apvidū, kaš viseem zinams, nav tik augsta kultura ne ari tik auglīga zeme, lai no divām desetinām pārtiktu veens cilveks. Usvjates zemes nodaļā droši veen ir pārsvarā tādas personas, kuras ir eeinteresetas, lai no mums atņemtu zemi, un tapēc viņi noteikuši preekš mums šo 2 desetinu normu“.

Tājak minetee zemneeki lūdza: atstāt viņu rīcībā to zemi, kuru līdz šim tee apstrādāja, vaj paleelinat viņeem zemes normu līdz 5 desetinām uz cilveka un pee zemes eecirkņu sadališanas peeaicinat agronomu un zemes mērneeku, pee kam nepeeecešami vaditees no tam, lai latvju zemneeku saimneecibām tiktu atstāti tee lauki, kurus tee esot vairak apstrādājuši, t. i. labak apstrādātee, un tikai pēc tam zemes pārpalikumu atgreet apkārtejo zemneeku vajadzībām¹⁾. Pēc zemneeku nostāsteem, mineto līgumu sastādija luterāņu mācītajs, kontrrevolucionars Švalbe, kurš, izsakot šis kolonijas kulaciškās daļas domu, itkā „visas latveešu tautas interešu“ aizstāvešanas labā, kūdija latvju trūcigos zemneekus aizstāvet kulaku interesees. Kur meklejamas šis cīņas dziļakas saknes?

Agrarā kustiba Baltkreevijā, kura sākās 1917. gadā, izpaudās tādejādi, ka zemneeki sāka izcirst kroņa un muižneeku mežus, dedzināt muižas u. t. t. Sākumā šī kustiba bija stihiska, bet jau aprīlī agrarās kustibas preekšgalā nostājās zocialistu-revolucionaru (eseru) pagastu izpildu komitejas un viņu sādžu organizācijas, kuras centās virzīt zemneeku kustību tā, lai ta neaizskārtu muižneeku zemi. Tāda eseru or-

¹⁾ Lūgumraksts bija eesneegts 8. maijā 1918. g. un parakstīts no A. Spāga (veetejā luterāņu draudzes pērmindera) un bez ta vēl kādeem 40 Pudiķu kolonijas latvju saimneekeem.

ganizaciju politika vispār saskaneja ar Kerenska pagaidvaldības politiku, bet viņa neapmeerināja zemniecību. Zemniekiem zeme bija vajadzīga tūlīt 1917. gada pavasarī, bet eseri zemes nodošanu zemniekiem kaveja un solīja zemes jautājumu izlemt Satversmes sapulcē. Tomēr zemnieku agrārā kustība ar to nebija atturama, leelineku lozungi nonāca līdz zemniecībai, un tad cīņā pret zemnieku revolucionārām prasībām uzstājās kontrrevolucionārā Zemes īpašnieku apveinība, kura verveja peekritejus no muižnieku, kulaku un eseru vidus.

Kas ta bija par Zemes īpašnieku apveinību? No Vitebskas gubernatora 1885. g. darbības pārskata un citeem ta laika dokumenteem mēs zinām, ka tamlīdzīga „lauksaimnieku beedriba“ pastāveja jau XIX g. s. otrā pusē, kuras locekļi bija galvenā kārtā muižnieki. 1885. g. šajā beedribā no 192 locekļiem 60 bija kreevi, bet pārējie poļu muižnieki. Pēc Februāra revolūcijas, Kerenska laikā, šī kontrrevolucionārā zemes īpašnieku beedriba plaši attīstīja savu darbību. 1917. g. maijā notika šo zemes īpašnieku kongress, kurā piedalījās ap 300 zemes īpašnieku no 31 guberņas. Kongress nolēma organizēt Viskreevijas zemes īpašnieku saveenību cīņā pret leelineku agraro revolūciju. Bija pat noorganizēta zemes īpašnieku padome, kura uzstādīja kā galveno mērķi cīnīties pret socialistu mācībām. Pēc kongresa sāka organizēties šīs kontrrevolucionārās apveinības veetejās nodaļas. Šī saveenība sevišķi plaši attīstīja savu darbību Baltkreevijā, kurā aktīvu dalību ņēma latveešu kulaku saimniecības. Veenā no saveem raksteem V. Knoriņš pēc arhīva materialeem min sekošas ziņas:

„Graf Čapskis, kā Minskas guberņas preekštāvis, Zemes īpašnieku apveinības galvenās padomes jūlija plenumā ziņoja, ka Minskas guberņā saorganizēti 300 zemes īpašnieki... Viļņas guberņas preekštāvis, muižnieks Vorovskis, ziņoja, ka Apveinībā eeeet vairakums siko īpašnieku. Mogilevas guberņas preekštāvis ziņoja, ka Apveinībā vairakums esot zemes īpašnieki latveeši-veensētneeki. Veens no galveneem Apveinības uzdevumeem esot par beedreem eevilkt sikiāšniekus, apveinojot blokā muižniekus ar veensētneekiem un Stolipina tipa fermereem — kula-keem, lai nepeelautu agrarās revolūcijas tājako attīstību“¹⁾.

Zem socialistu-revolucionaru eespaida Vitebskas guberņā, Veližas apriņķī, nodibinājās Kazakovas pagasta lauksaimnieku saveenība, kura izpleta „savu darbību pa Kazakovas pa-

1) В. Г. Кнорын — Нататкі аб аграрнай рэвалюцыі на Беларусі. „Большавік Беларусі“, № 10, 1927 г., стр. 11—12.

gastu un apkārtejiem rajoneem". Par šīs saveenības beedreem eestājās Pudiķu kolonijas turigakā latvju kolonistu daļa. Pēc peņemteem statuteem ir redzams, ka Kazakovas lauksaimneeku saveenība sprauž sev par mērķi „visu lauksaimneeku apveenošanu savu šķirisko (?), ekonomisko un profesionālo interešu aizstāvešanai un kulturelo vajadzību apmeerinašanai“. Otrs statuta paragrafs saka, ka „beedriba stājas ceošos sakaros ar citām lauksaimneeku apveenībām, strādneeciskām, politiskām un kultur-izglitības organizacijām, atbalstot strādneeku un zemneeku deputātu padomju un zemneeku saveenības centrālo biroju darbību“.

Aizrādisim vēl uz diveem raksturigeem statutu punkteem:

„Savu beedru palīdzības organizešanas nolūkos saveenība dibina vaj nu atsevišķi jeb kopā ar citām zemneeku organizacijām pašpalīdzības kasi, streiku (?) un neražas gadijeenu fondus“...

„Ja ārpus Kazakovas pagasta robežām radisees 5 beedribas locekļi, viņem tiks dota eespēja dibinat patstāvīgu organizāciju, pee kam viņas darbības aploku nospraudīs saveenības valde“.

Balstotees uz zemes īpašneeku saveenību, socialisti-revolucionari un lauku kulāciskā daļa cīnijās pret trūcīgo komitejām un leelineecisko padomju valdību sādžā. Viņu nolūks bija nodibinat „streiku fondus“ un tādā kārtā rīkot „kulaku streikus“ pret Padomju valdību. Berezovas latvju kolonijā. Novgorodas apvidū, vēl 1928. g. kulaki draudeja ceema padomei, ka, ja ta viņem atņems balstssteesības, tee peeteiks „bada streiku“, t. i. atteiksees no ēšanas. Un tikai tad viņi sāka saprast savu prasību mulķīgumu, kad ceemapadomē visi par to smējās.

Vitebskā Zadunova eelā atradās „Vitebskas guberņas zemes īpašneeku beedribas“ valde, kura 1917. gada vasarā izlaida kreevu valodā brošuru zem nosaukuma „Apdomajatees, kamēr vēl nav par vēlu (zemes jautājuma pareiza izskaidrošana, lai novērstu neizbēgamo badu)“, un šī „izskaidrojuma“ 8. lappusē mēs lasam:

„Lozungs — „visa zeme visai tautai“ praktiski nav izvedams dzīvē; viņš veenīgi ir radijīs nedzirdetu ne-taisnību, anarķiju un badu. Leetas kodols jau nav zemes trūkumā, bet gan kultūras trūkumā. Kapēc tāda lozunga nav kulturelās (t. i. kapitalistiskās — K. Š.) valstīs, kapēc tur videja leeluma saimneecība dzīvo labi uz 3 desetinām zemes. Zemes zocializācija zemneekem nekādus zemes peegreezumus nedos. Ta dos tikai apmeerinajumu anarķisteem un leelimeekem pret neizbēgamu valsts bankrotu un badu“.

Kā redzams, ta bija kontrrevolucionāra programma pret leelineeķeem un muižneķu zemju konfiskāciju un nodošanu zemneķeķeem.

Bijušais „pastāvīgais“ (непременный) Maskāvas apriņķa zemes eķricības komisijas loceķlis, Konstantins Ivanoviķs Kazakovs, būdams šīs kontrrevolucionārās organizācijas lidērs, ari 14. jūnijā 1917. gadā valdības vārdā izlaida uzsaūkumu: „Pilsoņi veensētneķi un būdeļneķi Maskāvas apriņķi“. Viņš rakstija: „Es redzu veenigi mūsu tēvijas labķlāķības garantiju privatipašumā uz zemī... tapēķ ari es nesaudzigi cinišos par šīm teesībām“... un beigās tas uzaicina zemneķus eestātees „zemes īpašneķu beedribā“ un lūdź vajadzības gadījumā greeztees vaj nu pēķ apriņķa beedribām, vaj guberņas zemes īpašneķu saveenības Vitebskā, Zadunova eelā Nr. 3. No ta redzams, ka šīs saveenības centrs bija Vitebskā. K. I. Kazakova uzsaūkums tika plaši izplatīts Vitebskas guberņas kulaku aprindās.

Vēlak, pēķ Oktobra revolucijas, Baltķreevijās reetumu daļā, kuru okupeja vāceēši un poļi, padomju valdība paspēja tikai muižneķu saimneķības ekspropriet. Lūk, ko raksta veens Vaclavovas latķolonijas pētneķs (Baltķreevijā, Ušaķu rajonā)¹:

„Oktobra agrarā revolucija Vaclavovas latveešus nemaz neaizskāra. Lai lēķķ zeme nebūtu ļaatdod trūciķai zemneķībai, kulaki sadāļija viņu starp šāvām ģimenēm un radeem, bet daži patureja visu sev. Tikai 500 desetiņu purva, viņa attāluma dēļ, atdeva trūciķai zemneķībai“.

Otrs pētneķs par Polockas apriņķa Ušaķu rajonu, kur atrodas minētā Vaclavovas kolonija, raksta tā²):

„Ušaķu revkomam ar trūciķo un videķo zemneķu aktīvu līdźdalību izdevās likvidēt tikai muižneķu īpašumus, bet muižneķu zemi sadalīt starp zemneķeķeem neizdevās tamdēļ, ka vāceēši sāķa okupēt šo teritoriju un bargi izrēķinājās ar katru, kas bija peesavināķees muižneķa zemi. Pēķ vāceēšu aizēēšanas un revkoma eēnāķšanas sāķās trūciķās un videķās zemneķības ēnerģiska darbība ķā muižneķa inventara dališanā, tā ari zemes sadališanā, bet ari šīs darbs tika pārtraukts no poļu okupācijas. Ģalīga muižas zemes sadališana sāķās tikai no 1922.—23. gada“.

Pēķ Oktobra revolucijas zemesīpašneķu saveenība palika par Ģalveno kontrrevolucijas centru. Teeši Kazakovas

¹) Reetumtāntu kom, un-tes studenta Lilinsona praktiskā un pētišanas darba atskāite, 11. augustā, 1927.

²) Polockas apvidus VK(I)P Centr. Kom. āģitpropķrupas loceķlis b. Griķis, 1927. g.

pagasta lauksaimneeku saveenības veetejā nodala bija tā, kura 1918. g. novembrī uzsāka pirmo plašāko kulacības sacelšanos Veļižas apriņķī, Vitebskas guberņā. Sacelšanās sākās ar to, ka baltgvardi sagrāba varu savās rokās. Galvenie padomju varas preekštāvji — komunisti, trūcīgā zemniecība — no baltgvardeem tika nežēlīgi iznīcināti. Sākoties no Veļižas apriņķa, īsā laikā kontrrevolucionārā sacelšanās pārsveedās uz citeem pagasteem un aptvēra visu Vitebskas guberņu. Baltgvardu sacelšanās sākās organizēti. Baltgvardu daļas bija apgērbtas veenados puskažociņos ar baltām len-

Mēslu vedejas, Galičmizas kolektīvā „Zvezda Belorusiji“, Kļimoviču rajonā, 1934. g.

tām ap roku. Šo daļu komandēri bija baltee oficeeri. Pēc tam noskaidrojās, ka šī sacelšanās bija ceeši saistita ar Denjkiņa „Zeemelu armiju“. Šīs Vitebskas guberņas kulaku sacelšanās galvenie lozungi bija „Nost padomju varu!“, „Nost Kara komisariatu!“ Tajā plašos apmēros peedalijās latvju kapitalistiskee fermeri Vitebskas guberņā. Šo kulaku kontrrevolucionāro kustību vadīja bijušie monarkisti, kontrrevolucionāri. Lai organizētu kulakus pret padomju valdību pēc Oktobra revolūcijas, veenā no Zaļšas apkārtnes vasarnicām apmetās monarkists inženeers Smoleņikovs. Vēlak, pēc Sarkanās armijas noorganizēšanas, šī monarkista dēls, atrodotees Sarkanarmijas rindās, caur blēdībām guva eeročus, kuras kastēs sūtīja savam tēvam. Kad uz to greeza vērību dzelzscēla strādneeki, kuri dzīvoja netālu no Smoleņikova vasarnicas, tad pēdejaais, baididamees no kratišanas un viņa leetas atklāšanas, peelaida uguni savai vasarnicai. Ugunsgrēka laikā no-

tika vasarnicā noglabato granatu sprādzeeni, kuri bija tāļu sadzirdami.

1918. un 1919. g. g. Zaoļšas apkārtņē sāka operēt kulaci-skās bruņotās bandas, kurās nēma dalību visi Zaoļšas, Poddubjes, Šumšinas un citu sādžu kulaki. Kontrrevolucijas ziņā arī Matuševas kolonija neatpalika. Pēc veetejo eedzīvotaju nostāsteem, Matuševā dzīvoja trīs galvenee bandu organizatori — Tanclavs, Meezajs (bijušais skolotajs) un Frolenko. 1919. gada rudenī banditi sāka darboteses aktivaki. Bija gadijums, ka netāļu no Šumšinas sādžās vini nosita divus ebrejus, kuri apkārtejās sādžās eepirka lauksaimneecības produktus. Viņu liķi bija atrasti šausmīgi izkropļoti. Kad no Vitebskas uz notikuma veetu izsūtija sarkanarmeešus leetu izmeklet, viņus banditi sagaidija pee ta paša meža, kur bija nosisti ebreji, un nemanot uzbruka. Pēc tam uz tureenī aizbrauca — matroži. Banditi peelaida viņus sev visai tuvu un tad atklāja ložmeteju uguni. Daudzi matroži tika nogalinati, daļa paspēja izbēgt. Pēc tam nošauto liķi bija atrasti necilveciski izkropļoti: sadurstiti štiķeem, sacirsti zobeneem, bez galvām. Lai apslēptu savu zvēru darbu, banditi matrožu liķus bija aprakuši. Visus atrastos liķus pēc tam pārveda uz Vitebsku un svinīgi paglabaja.

Pēc matrožu nodaļas iznīcinašanas banditi eepņēma Zaoļšas staciju, kuru teem izdevās noturet savās rokās tikai nedaudz stundas. Kad uz tureenī nosūtija trešo nodaļu (ap 100 cilveku), tikai tad banditi sāka izklist.

Netāļu no Zaoļšas, Dobromišļas rajonā, Gorbovas latkolonijas kulaks Krūmiņš (sudmalu īpašneeks) un daži viņa palīgi noorganizeja bandu, kura 1918. gada vasarā uzbruka Dobromišļas ceema padomei, izpostija viņu un māju nodezinaja.

Šī banda terorizeja veetejos eedzīvotajus un izplatija visnejedzīgākās baumas par Sarkanu armiju, kura itkā visur postot zemneeku laukus.

Daudzi latvju kulaki-banditi pilsoņkarā laikā bija arī Hrapovičos un Manulkos, kuras atrodas netāļu no Vitebskas. Suražās rajonā, Zapoljes un Pudiķu ceema padomes robežās, pilsoņu kara gados bija banditu peeturas veeta.

Atzīmejoj latvju kulaku kontrrevolucionaro aktivitati, ja aizrāda, ka tanī pat laikā latvju darbļaudis organizejās Pirmā Vitebskas latvju kavaleristu pulkā, kurā, izņemot saimneecības daļu, bija 1.400 cilveku. Šis pulks ciniņās pret veetejeem kulakeem-banditeem un bija arī Rīgas un Vrangela frontēs, bet aprakstit viņa darbību nav šī apcerejuma uzdevums.

2. Padomju valdības zemeseerice un latvju kulaki

1925.—26. gadā pirmo reizi tika pacelts jautājums par zemes eericības nepeceesamību Vaclavovas ceema padomē. Ap šo jautājumu toreiz izcēlās asi strīdi starp kulacisko un trūcīgo zemniecību. Šo cīņu veens „Latvešu Zemneeka“ korespondents aprakstīja¹⁾, ka ap 1925. g. maiju eesākās zemes mērišanas darbi. Zeptembrī mērneeki vispārejā sapulcē paziņoja, kādā veidā zemi sadalīs, cik daudz un kāda labuma zemi zemneeki dabūs. Vispārejā sapulce bija ar to apmeerinata. Bet pēc dažām deenām turigako zemneeku grupa atmodās kā no meega un sāka sūrotees, ka viņeem par

Vaclavovas latvju skola 1931. g., Baltkreevijā, Ušaču rajonā.

daudz zemes atpēmšot, tā ka pēc apgreesanas no 20 desetinām nākšotees pāreēt uz 8—9 desetinu zemes gabalu. Tee sāka šo jautājumu nelegali apspreest un uzsāka aktīvu aģitacīju, lai peerunatu videjo un trūcīgo zemniecību uzstātees pret zemes normu sadališanu.

Zemes mērneeks, dabudams dzirdet, ka eedzīvotāji ir neapmeerinati ar normām, sasauca sapulci, uz kuru eeradās apm. 68 saimneeki. Kulaki bija stipri saagītejuši videjos zemneekus. No savas puses sapulcē tee izvīrzīja savus leelakos kleeedzejus, kā Deiču un Markeviču, kuri nēmās protestet pret tādām normām. Bet tā ka sapulce nebija pilnteesīga, to atcēla.

Nākamā sapulcē eeradās daudz vairak, nekā pirmo reizi. Kulakeem bija izdevees vēl vairak saagītet pārejo zemneeci-

¹⁾ „Latvešu Zemneeks“, Nr. 46, 1928. g.

bu. Sapulce nolēma greeztees pee RIK'a (Rajona izpildkomitejas), lai normas pazeminājums tiktu atcelts un lai dotu viseem pilnīgi veenadu normu.

Zemes mērneeks, redzedams tik daudz strīdu un traucējumu darbā, aizbrauca uz Polockas apvida centru, kur apvida izpildkomitejas zemes komisija nolēma zemi sadalit sekoši: tām saimneecibām, kurām zeme teek samazinata, dot maksimalo normu, pārejeem atstāt to zemi, kas atrodas faktiskā leetošanā, bet pārpalikušo zemi izdalit teem, kam zemes mazak par minimalo normu.

Tāds Polockas apvida izpildkomitejas Zemes nodaļas lēmums faktiski bija peekāpšanās kulaku preekšā un no proletariata šķiras veedokļa ne ar ko nebija attaisnojams. Tas bija Priščepova kulaciskās politikas rezultats. Kulaki aģiteja par veenlidzīgu zemes normu viseem, bet kad zemes mērneeks lika preekšā parakstītees zem lēmuma par veenlidzīgu zemes sadališanu, tad neveens no teem, uz kureem krita maksimalā zemes norma, nebija ar meeru parakstītees. 1928. gadā Vaclavovas ceema padomē zemi apgreeza 28. saimneecibām un peegreeza 10 saimneecibām. Tās saimneecības, kurām apgreeza zemi, dabuja maksimalo zemes normu, bet visas pārējās palika pee vecās zemes normas, kura svārstījās starp maksimalo un minimalo zemes normām. Zemes eerīcības laikā tika atklāta vēl 261 desetina zemes, kuras bija apslēpuši kulaki. Ja pirms zemes eerīcības Vaclavovas ceema padomē zemneeku rīcībā skaitījās 988,4 desetinās aramzemes un plavu, tad pēc zemes eerīcības izrādījās, ka Vaclavovā ir vēl 261 desetina leekas zemes, no kuras 157 deset. peešķira meliorācijas fondam, bet pārējās 104 deset. sadalija starp zemneeku saimneecibām.

Tādas kulaku atteecības pret zemes eerīcību bija arī citos Baltkreevijas rajonos. 1927. gadā Grudinovkas latkolonijā veetejee darbīneeki par zemes eerīcību rakstīja¹⁾, ka 1928. gadā pavasarī notikšot zemes apgreešana, no kuras ļoti baidotees tee pilsoņi, no kuru saimneecibām paredzams atgreet veenu-otru zemes gabaliņu. Gaidot zemes apgreešanu, viņi mērot un paši novērtējot atsevišķus zemes gabalus, kurus vajadzētu atdot apgreešanai. Tajos zemes gabalos, kuri nolemti atgreešanai, tee izcērtot pēdejo krūmiņu, lai nākošam saimneekam-bezzemneekam neka nepaliktu. Kulaki, kuru saimneecibām zeme 2 gadi atpakaļ tika atgreeta, bija ar to nemeerā un mekleja advokatus, kuri līdzētu viņem atdabūt atņemto zemi. Pēdejā laikā viņi mazleek aprimuši tapēc, ka par zemi viņem iamaksā mazaki nodokļi, kā pirms apgreešanas. Neraugotees uz zemes apgreezumu, lopu daudzums tomēr nav samazinajees. Saimneeki ir speesti intensivaki saimneekot.

¹⁾ Konkursa materiali uz labako nac. ceemapadomi, 1927.—28. g.

sēt vairak āboliņa, sakņaugu, izmantot pūdejumu. Apgreezto saimniecību ekonomiskais stāvoklis nebūt nepasliktinājās, bet gandrīz otrādi — uzlabojās. 1928. g. Grudinovkā vēl bija bezzemneeku ģimenes, kurām pirmām bija jādod zeme.

Galīcmizas latvju nacionālā ceema padomē (Kļimoviču rajonā) zemes eerīcības rezultāti bija sekoši:¹⁾

„Zemes eerīcība izvesta 1924.—25. g.: 44 pirmsrevolūcijas saimniecību veetā, ar 15—170 desetinām zemes, tagad ir 101 saimniecība ar 4½—27½ desetinām. Zemes fonds sadalīts starp bezzemneekiem un sīkzemneekiem. Ar zemi teek apgādāti visi, kas vēlas to apstrādāt: kalpi-latveeši un daļa baltkreevu no apkārtejam sādžām, bet jaatzīmē, ka zemeseerīcība tika slikti izvesta no tehniskā redzes veedokļa. Zem kulaku eespaida turīgām saimniecībām atstātas maksimālās zemes normas (31 saimniecībā); apgreešanai atstāti sliktakee zemes gabali (garas strēmeles, slihta purvainā zeme); veceem saimneekiem atstāta labakā zeme. Zemes izmērīšana bija nepareiza (uz eedzīvotāju ziņojumu pamata ceema padomee ar saveem spēkeem izdarīja zemes mērīšanu un dažos gadījumos atrada virs normas vairak desetinu). Tapēc padarīto darbu nevar uzskatīt kā zemes eerīcību, bet gan kā dažu saimniecību apgreešanu“.

Tāds pats stāvoklis bija arī Vitebskas apvidū, kur 1926. un 1927. gados sacēlās vesels protesta veesulis pret zemes apgreešanu turīgām saimniecībām. Latvju kulaciskā daļa arveem aktīvi uzstājās pret padomju valdības revolucionareem pasākumeem.

3. Latvju kulaku eksploatacijas paņēmeeni

Bez atklātas uzstāšanās pret padomju valdību, kulaki nodarbojās arī ar apslēptu kaitniecību, padomju valdības krāpšanu. Kā veena no tādām kaitniecības formām bija „samogona“ izgatavošana un pārdošana. Kara komunisma laikā, neraugotees uz aizleegumeem un valdības sodeem, „samogona“ brūvešana izvērtās par ļoti plašu parādību. Latvju kolonijās, kreevu un baltkreevu sādžās „samogonu“ dzina ne tikai kulaki, bet arī trūcigee zemneeki. Tomēr trūcigee visbeežak to darija kulaku vajadzībām, kuri nodarbojās ar „samogona“ pārdošanu plašos apmēros. Leelakā eenākumu daļa no „samogona“ nāca par labu teeši kulakeem, kuri paši, baididamees risket, „samogona“ dzišanu nodeva trūcīgo rokās, apgādajot tos ar labību. „Samogons“ arveem tika dzīts no labības, kas bija dārgakā lauksaimniecības produkta izšķērdešana tanī laikā, kad viscaur bija sajūtams labības trūkums.

¹⁾ No Baltkreevijas CIK nackomisijas akta, kuru sastādījis b. Dūms un Kļimoviču CIK'a preekšsēdetajs b. Berenjevs l. c. 27.—30.—XI, 1928. gadā.

Gluskas rajonā, Perkales latvju ceemapadomē, latvju eedzīvotāji stāstīja veselas leģendas par „samogona” dzišanu kara komunisma laikā. Katrā saimneeka sētā toreiz bijis no dēļem sataisīts namiņš, kurā atradusees visa nepeceesāmā primitīvā eerice „samogona” dzišanai. Gandrīz katru deenu kūpejušas šīs būdiņas. Tas pats notika arī citur. 1924. gadā Baltkreevijas Izglītības tautkomisariāta latvju izglītības inspektors A. Baltiņš savā pārskatā konstateja, ka no 43 Lupalovas rajona Latbirzes kolonijas saimneecibām 7 regulāri nodarbojas ar alus brūvešanu tirgum. Viņš rakstīja: „Šī alus brūvešana ne tikai neuzlabo saimneecibu stāvokli, bet, gluži otrādi — vairak tās izposta. Zemneeks Koks gada laikā izdzina 900 puđu meežu”.

Veetejee kolonisti stāsta, ka Latbirzes latveešu alus bijis plaši pazīstams viseem Mogiļevas dzērajiem. Viņi beeži veen automobilos braukuši uz Latbirzi eedzert. Sakarā ar tamlīdzigeem izbraukumeem, radās arī atteecigas kuplejas par latveešu alu¹⁾.

Revolucijas pirmos gados padomju sādžas kulaki bija atsevišķās preču saimneecībās, kuras, izvīrzijušās no zemneecības vidus, eksploateja algotu darba spēku un, izrentejoj zemī un citā ceļā, tee koncentreja savās rokās tādus zemes gabalus, kuri pārsneedza parasto zemes normu. Pee tam mehanizācija un intensifikācija viņu saimneecībās arī pee parastās zemes normas bij augstaka, nekā trūcīgo zemneeku saimneecībās. Šādas saimneecības ļoti veegli vareja izvērstees par labības, lopu, izejveelu un citu lauksaimneecības produktu uzpīrcejām, no ta tikai veens solis līdz pilsētas vaj sādžas tirgotājiem.

Latvju kulaki centās visādi peemērotees padomju valdības apstākļeem, un tas viņeem beeži veen arī izdevās. Vi-sočanu un Leznas rajonos jau pirmskara laikā bija stipri attīstītas kapitalistiski-fermeriskā tipa saimneecības. Pēc revolucijas šajos rajonos noorganizējās vesela rinda latvju viltus artelu („Arājs” un „Zeeds” — Lašnevā, kūdras arte-lis — Krinkos, vairaki peena arteli u. t. t.).

Pēc 1924. g. citos rajonos arī notika dažādu peena artelu organizēšana. Viscaur bija nomanāma kulaku teeksme izmantot šīs organizācijas savā labā. Dažās veetās tas viņeem

¹⁾ Ilustrācijai minam veenu no tādām kuplejām:

Вот это поразительно, признаться от души:
Нигде, наверно, в округе, как наши латыши,
Не могут пиво своё, ячменное варить.
Не пиво, а шампанское, чего тут говорить,
Какхватишь одну рюмочку... как будто перегон;
И дешево обходится — облейся за „лимон”,²⁾
И благо не преследует за пиво наш закон,
Хоть хлеб на него тратится, одно что самогон.

²⁾ „Limons” — tolaiku miljons, nauda, ar pastāvīgi kritošo kursu.

izdevās, bet pa lelakai daļai, kur kulaki nespēja eespaidot darbību, šis organizācijas strādāja padomju valsts labā.

Algota darba spēka eksploatacija pastāveja ikveenā turīgā latvju kolonista saimniecībā. Latvju kolonijā Žilīnščinā 1927. g. sešās saimniecībās strādāja 12 algoti strādneeki (3 kalpi, 5 kalpones un 4 gani), no viņiem 2 latveeši, 10 baltkreevi. Bez tam, divās saimniecībās bija pa veenam „audžu bērnam“-bārenim, kuri gan skaitījās kā ģimenes locekļi, tomēr tee zistematiski tika eksploateti¹⁾. Mazā Vidrejā 1914. gadā 20 latvju saimniecībās bija 19 algoti strādneeki (3 peeauguši kalpi, 3 kalpones, 13 mazgadīgi gani); pēc tautības: 4 latveeši, 14 baltkreevi, 1 polis.

Pēc citām ziņām, Vidrejā 35 saimniecībās 1913. g. bija 38 algoti strādneeki, 1917. g. — 34, 1926. g. — 26²⁾. Ramšīnā 1927. g. 12 latveešu saimniecībās bija 8 algoti strādneeki: 2 vīreeši, 2 seeveetes, 4 mazgadīgi gani. 9 Lašņevas latvju saimniecībās 1927. g. strādāja 17 algoti strādneeki (6 vīreeši, 3 seeveetes un 8 gani); no teem 4 latveeši un 13 cittauteeši. Ceemapadomē bija reģistreti tikai 10 līgumi ar kalpeem, pārejee nekur nebij reģistreti. Šee skaitļi runā par to, ka algots darba spēks šīnīs kolonijās tika peeleetots plašos apmēros, kas ir raksturīgi preekš kapitalistiskā tipa saimniecībām. Pee ta vēl jāpeeziņē, ka minetais algotu strādneeku skaits atteecas uz tām saimniecībām, kuras tos līga uz ilgaku laiku, sezonas deenas strādneekus un strādneeces nebija eespēja uzskaitit. Pee padomju eekārtas, lai apsiēptu algota darba spēka eksploataciju, kulaki ķērās pee slepenām eksploatacijas formām. Kā veena no tādām formām bija 3—4 „audžu bērnu“ peeņemšana. Šos „audžu bērnus“ viņi peeņēma tikai ar tādu nolūku, lai iztikt bez algota darba spēka un laukstrādneeku arodbeedribas kontroles gadījumā varetu teikt, ka viņi „labdari“, „nemaz neleeto algotu darba spēku un pilnīgi izteek ar pašu ģimenes locekļu darba rokām. Lūk, ko rakstija par to veens veetejais Smoļenskas latveešu darbineeks 1928. g.:

„Par visenerģiskako eksploatacijas formu patreizejā momentā var uzskatit audžu bērnu peeņemšanu. Dažās saimniecībās šo audžu bērnu ir 4—5. Viņi dod saimneekam eespēju iztikt bez gana, kalpa un kalpones vasaras laikā un samazinat lauksaimniecības nodokli. Un galvenais — audžu bērnus visizdevīgāk eksploatet — viņus nav kam aizstāvet... Šādi bērni, peeņemti kulaku ģimenē, jau 6—7 gadu vecumā teek izmantoti kā cūku un zosu gani. Pusdeenas laikā viņiem nav atpūtas, kā peeaugušeem, — šīnī laikā viņus parasti

¹⁾ No 1927. g. konkursa materialeem uz labako nac. ceemapadomi.

²⁾ No b. Bērziņa anketes jautajumeem 1927. g.

sūta kaut kur vaj leek dārzus ravet. Tāpat ari zemā preekš viņem arveen atrodas darbs. Bērni 9 gadu vecumā jau gana govīs, bet pusdeenas laikā, kad peeaugušie atpūšas — žāvē un grābj seenu. Reti kāds sūta savus audžu bērnus skolā, bet pavisam aizleedz teem saistītees ar komjauneešu organizacijām¹⁾.

Vitebskas rajona ceemapadomē, kā to ziņo veens lauku korespondents, 1929. g. no 100 kalpeem $\frac{1}{3}$ bija mazgadīgi gani²⁾. Daļa no viņem, bez šaubām, bija „audžu bērni“. Grudinovkas latvju kolonijā (Bihovas rajonā) daudzi zemneeki algota darba spēka peeletošānu maskoja ar to, ka peeņēma bērnus „audzinašanai“ pat no Izglītības nodaļas³⁾.

☞ Kartupeļu novākšana latvju kolektīvā „Cīņa“, Mogiļevas rajonā, 1934. g.

Tādā kārtā Grudinovkas latkolonijas turigakee saimneeki peeņēem sev audžu bērnus un uzleek viņem savu kalpu peenākumus, uz skolu viņus nelaiž, slikti ēdina un apgērbj, bet pēc eespējas peespeež tos vairak strādat. Šinī leetā eejaucās seeveetes-delegates, kuras noskaidroja, kā kurš no šeem „audžu tēveem“ „apgādā“ un „audzina“ savus „audžu bērnus“. Šo noskaidrojumu rezultātā no dažeem tādeem „tēveem“ tika atņēmti viņu „audžu bērni“, un par mazgadīgo bērnu eksploataciju tee tika saukti pee atbildības.

Trisvjates kolonijā (Smolenskas apvidū) kulaks Bičevskis jau kara laikā peeņēma divus kara bēgļu bērnus, un visu

¹⁾ „Kreevijas Cīņa“, Nr. 95, 1928. g.

²⁾ „Latveešu Zemneeks“, Nr. 22, 1929. g.

³⁾ Latinspektora b. Baltiņa atziņojums par latkoloniju stāvokli Mogiļevas guberņā, 1924. g.

laiku tos eksploateja, par ko viņam bija atņemtas balstecības. 1928. g., kad peņemtee „dēli“ bija jau peeauguši un peepراسija savu likumīgo saimniecības daļu, Bičevskis i no šī stāvokļa atrada izeju. Caur saveem pazīstameem, ceemapadomes locekļeem, viņš no ceemapadomes dabuja atļauju savas saimniecības dališanai. Viņš starp sevi un „dēleem“ izdaliņa tikai zemi, pēc kam peerunaja „dēlus“ pa vecam dzīvot kopā veenā mājā un ēst pee veenā galda, bet strādāt „kolektivi“. Tādā kārtā viņš ar fiktīvo dališanu tik peekrāpa padomju valdību. Veenas leelas saimniecības veetā formeli iznāca divas jeb trīs neecīgas nepastāvošas saimniecības, kuras viņš, kā trūcīgās saimniecības, centās atsvabināt no lauksaimniecības nodokļa. Bet savu, tā saucamo, dēlu eksploataciju viņš turpinaja pa vecam.

Tādu faktu ir ļoti daudz. Šis eksploatacijas veids plaši pazīstams ne tikai latvju kolonijās, bet arī kreevu, baltkreevu un citās sādžās. Šim gadījumā mēs rikojamees ar materialeem, kuri ņemti no latvju kolonijām, kas nebūt nenozīmē, ka tas ir tikai latvju kulaku paņēmeens. Ta ir krasi izpausta šķiriska parādība. Ta ir darba spēka eksploatacijas slēpta forma padomju valdības apstākļos, kur eksploatacija aizleegta no padomju valdības likumeem. Šo eksploatacijas veidu labi peesavinājušees visi kulaki dažādās Padomju saveenības nacionalās republikās, un sevišķi to izmantoja latvju kulaki.

Jau XIX g. s. sākumā Leņins pareizi atzīmeja, ka „Leeluzņēmeja veenkāršs komercionals aprēķins speež atteiktees no sīkeem spaideem, kuri ņāv izdevīgi un konfliktu gadījumā draud atnest leelus zaudejumus...“¹⁾ „Un otrādi, sīksaimneeks nerēķinas ne ar ko. „Zemneeki-veensētneeki un vācu kolonisti izvēlas sev strādneekus „pēc izlases“, ...maksā... 15—20% augstaku maksu, kādā pastāv muižās, bet arī darba daudzums, kuru šee saimneeki „izspeež“ no strādneekeem, par 50% augstaks“. „Tādu saimneeku kalpones, kā viņas pašas izsakas, ir speestas strādāt deenu un nakti“. Kolonisti, algojot plāvejus, noleek savus dēlus pēdejos rindā, kuri, izdzenot strādneekus, veens pēc otra ar svaigeem spēkeem mainas reizes trīs deenā. „Tamdēļ pēc novārgušā izskata veen ļoti veegli ir atšķirt vācu kolonistu strādneekus“. „Vispār zemneeki-veensētneeki un vācu kolonisti izvairas no to strādneeku peenemšanas, kuri senak kalpojuši muižās. „Jūs pee mums neiztureseet“, veenkārši viņi pasaka“²⁾. Gandrīz tāds pat stāvoklis bija arī Baltkreevijas latvju kolonijās. Latvešu avizes atzīmeja, ka Baltkreevijas gubernās var dabūt daudz lētākus kalpus, nekā Baltijas gubernās, tikai peebil-

1) Ленин — т. III, 2-е изд., стр. 182.

2) Ленин — т. III, 2-е изд., стр. 182—183.

da, ka krecvu kalpi ne labprāt grib līgt pee latvjeem, jo viņi nav peeraduši pee tik strauja darba tempa, kāds pastāv latvju saimniecībā. Scena un rudzu plaujas laikā saimnieks pats rāda peemēru, un kalpeem jaseko viņam viscaur. Vairakums to nevar izturet.

Tāds stāvoklis bija vispārējā kapitalistiskās attīstības parādība pirms 1917. g. revolūcijas, un tas kulaku saimniecībā turpinājās arī pēc Oktobra revolūcijas, neraugoties uz to, ka padomju likumi to aizleedza.

Zemes un citu apleekamo objektu slēpšana no kulaku puses bija parasta leeta. Kā peemērs, 1921. g. beigās latvju zemneeku grupa greezās pee Vitebskas guberņas latveešu apakšnodaļas ar sekošu lūgumu:

„Mēs, Lašņevas pilsoņi, kārtīgi maksajam nodokļus par aramzemes platību, kura peeder mums: Peteram Preisam 12 deset., Martiņam Zombergam 10 deset., Elizabetei Zomberg 8 deset., Matvejam Antonekam 3 deset., Martiņam Balodim 22 deset., Jānim Birkenfeldam 16 deset., Stanislavam Kotovicam 12 deset., Jānim Briģeneekam 7½ deset. Neskatoties uz to, Vitebskas apriņķa komitejas preekštāvis pēdejā laikā apvaino mūs aramzemes slēpšanā: Peteri Preisu — 1 deset., M. Antoneko — 2 deset., M. Zombergu — 3 deset., A. Zombergu — 3 deset., S. Kotovicu — 2 deset., J. Briģeneeku — 2½ deset., un peedzen no mums par itkā slēpto zemi nodokli. Mēs kategoriski paziņojam, ka mums slēptas zemes nav“, u. t. t.

27./XII 1921. g. tāda pat satura lūgumu eesneedza Matuševas kolonijas pilsonis Meezajs, kurš protestēja pret to, ka no viņa peeprasot nodokli par 10 desetinām tanī laikā, kad viņa rīcībā esot tikai 7 desetas. Meezajam arī izdevās peekrāpt padomju valdības organus. Viņš vairakus gadus ne maksāja nodokli par 9 apslēptām desetinām aramzemes. Tikai 1927.—28. g. g., pēc zemes pārmērišanas, mērneeks atrada šīs 9 desetas, kuras tad arī viņam atnēma.

Pēc Oktobra revolūcijas, latvju kulaki centās noturet savas saimniecības pirmskara kapitalistisko sasneegumu augstumus, pasludināt sevi par „kultureleem“ saimneekiem, un turpināja peeleetot algota darba spēka eksploataciju visdažadākos maskotos veidos. Kā „kulturneeki“ viņi centās eeklūt veetejos vadošos padomju organos un kulturelās eestādēs. Galičmizas ceemapadome ilgu laiku tika eespaidota no kulakeem, kaut gan paši aktivakee kulaki tajā neeeģāja. Veens no šīs kolonijas turigakeem saimneekiem — Jānis Bilders — pirms kara bija muižneeku pilnvarotais. Eksploatacijas un krāpšanas ceļā viņš eedzīvojās leelā saimniecībā un briģeem tureja pat 8—10 kalpus. Kara komunisma laikā tas tīrģojās ar „samogonu“. Vēl 1924. g., ar ceemapadomes

atļauju, Bilders tirgojās ar zemi, uz ko tam nebija ne mazāko teesību. Par to 1924. g. bija sastādīts sekoša satūra akts:

„Es, Bilders, pārdodu Jēkabam Burbsam 4 desetinas aramzemes mūžīgā (!) leetošanā. Zeme atrodas Bilderu lauku tuvumā. Es, Burbs, par pārdoto zemi apsolos maksāt lauksaimniecības nodokli“. Akts apstiprināts Galičmizas ceemapadomē.

1924. g. ta pati ceemapadome izdod Jānim Friča dēlam Bilderam apleecību, ka „1923. g. rudenī Jānis Bilders apvilcis robežas savai pļavai...“ „un, par cik viņam peeder vaivlas lopī (divi zirgi un četras govīs) un kulturela saimniecība, tad, atņemot viņam 5½ desetinas pļavu, var izputināt ta saimniecību“. (Apleecību parakstījuši: ceemapadomes preekšsēdetājs Jamburgs, sekretars Kruzmeijers, pašpalīdzības komitejas preekšsēdetājs Jumiks).

1924. g. oktobrī Minskā notika latvju partijneeku apspriede. Galičmizas ceemapadomes kopejā sapulcē arī tika apspriests šis jautājums. Ceema padomes protokolos par to atrodam sekošu atzīmi: „Delegātu vēlēšanas uz partijneeku apspriedi Minskā... Nolēma: izvēlet Rozenšteinu, Anceviču un Bilderi“. Viseem izvēleteem, protams, neka kopeja ar komunistisko partiju nebija, bet viņi bija leelakee šī rajona kulaki. Pirmskara laikā Rozenšteīnam bija ap 100 deset, zemes, Ancevičam ap 150 deset., Bilderam ap 200 deset. (pēc ceemapadomes preekšsēdetāja Krēslīņa ziņām). Pēc tam bezpartejisku preekštāvju izvēlēšana uz partijneeku apspriedi norāda uz šīs ceemapadomes politisko seju. Tādā kārtā kulaki centās ne tikai eespaidot veetejos padomju darbīneekus, eelist veetejās kultureestādēs, bet arī mēģināja peesmēretees centrālām partijas organizacijām.

Laika sprīdī no 1924.—27. gadēem daudzi latvju kulaki saņēma no nacionaldemokrata Priščepova vadītām eestādēm uzslavas rakstus par lauksaimniecības ekspanatu izstādišanu rajonu un apgabalu izstādēs. Matuševas kolonijas kulaka Meezaja saimniecībai (1919. g. Meezajs bija bruņotas pretpadomiskās sacelšanās aktīvs dalībneeks) tika izsneegtas premijas vairakas reizes, un tas saņēma uzslavas rakstus par „preekšzīmīgu“ saimneekošanu tanī laikā, kad viņš zīstematiski krāpa padomju valdību, slēpjot nodokļa apleekamos objektus, tanī skaitā 9 desetinas aramzemes. Kādreiz Meezaja rokās at-radās visa Matuševas kolonijas kulturelā dzīve, kas redzams no viņa paša lūgumraksta, kurš eesneegts 1927. g. decembrī Sutokas ceemapadomes vēlēšanu komisijai, lai atdabutu zaudētās balssteesības. Viņš raksta:

„Es nevaru iztikt bez algota darba spēka, es nekalpinu viņu bagatības eegūšanai, bet gan uzturas līdzekļu rašanai 5 darba nespējigeem ģīmenes locekļeem (kaut

gan darba nespējīgi bija tikai divi viņa mazi bērni). Bez tam es esmu aizņemts saheedriskā darbā, proti: 1) Matuševas sarkanā stūriša valdes loceklis, 2) lauksaimniecības pulciņa vaditājs, 3) kora pulciņa vaditājs, 4) seenas avizes redkoleģijas loceklis, 5) drampulciņa loceklis, 6) Vitebskas apvidus statistiskā biroja korespondents, 7) Matuševas mežu saheedribas mežsaimniecības komisijas loceklis, 8) kontroles apveenības valdes preekšēdetājs, 9) Matuševas skolas remonta komisijas loceklis, 10) patreizejā momentā vairāk kā mēnesi trīs reizes nedēļā lasu lekcijas par lauksaimniecību ceļojošā skolā”.

Kamēr Meezājs vadīja Matuševas kulturelo dzīvi, tikmēr viss aktīvs bija veenīgi no turīgās zemniecības. Kalpi un trūcige bija galīgi atbīdīti no kulturelā darbā. Un līdz ko Meezājam un citeem tika atņemtas balssteesības un viņi tika nosveesti no eevēleteem posteneem, ceemapadomē turīgākās saimniecības sāka sabotēt un rīdīt jaunus darbineekus. Balsssteesības zaudejušee visadu blēdību ceļā centās atgūt tās atpakaļ. Viņi apstaigāja visas veetejās, rajona un apvidus padomju eestādes, un brauca žēlotees uz Minsku un Maskavu, nostādīdami leetu tādā gaismā, itkā viņi pilnīgi veenprātis ar kompartijas un centralo padomju organu lēmumeem, tikai veetejee darbineeki partijas lēmumus pārprotot un nepareizi rīkojotees. Viņi vispār esot par padomju valdību, tikai pret veetejeem darbineekeem un komunisteem, kuri, pēc viņu domām, neizprotot centralo partijas organu un padomju valdības direktīves. Daži tādi kulaku paņēmeeni veetām peeņēma pavisam humoristisku raksturu. Lūk, dokuments, kurš ļoti raksturīgi atspoguļo veena tāda kulaka mēģinājumu peekrāpt padomju organus:

„Gimenes sēdes protokols no 28. februāra 1929. gada. Peedaldas tēvs, Jānis Friča dēls Ruja, 65 g. vecs, māte, Anna Andreja meita, 52 g. veca, dēls, Arnolds Jāņa dēls, 18 g. vecs, meitas: Amalija 13 gadi, Emīlija 12 gadi.

Apspreeda tēva Jāņa Friča dēla paziņojumu, kurā tas lūdz viņu atsvabināt no mājsaimneeka peenākumeem, eevērojot viņa vājo veselību un leelo vecumu. Savstarpeji aprunājotees, atrada par nepececešamu atbalstīt viņa lūgumu, eevērodami slimīgumu un leelo vecumu. Nolēma: Jāni Friča dēlu Rujū atsvabināt no mājsaimneeka peenākumeem un viņā veetā eecelt dēlu Arnoldu Rujū. Šo protokolu nosūtīt pēc peederības apstiprinašanai, par ko visi parakstamees.

Paraksti: J. Ruja, Arnolds Ruja, Anna Ruja”.

Ruja bij Novgorodas rajona Berezovas latkolonijas kulaks, bijušais Berezovas luterāņu baznīcas mācītājs. 1918. g. tas peedaliņās kulaku organizetos nemeeros pret padomju valdību.

Viņš ir algota darba spēka ekspluatators. Visai viņa ģimenei atņemtas balssteesības. Protokols tika nosūtīts ceļamapdomei kā dokuments, uz kura pamata tas pacēla jautājumu, lai atdabutu balssteesības.

„Kulaku viltība ir daudzpusīga, — raksta b. A. Angarovs¹⁾. — Zemneeku peedzirdinašana un draudi, trūcīgo sapulču jaukšana, aktivistu noraidīšana vēlešanu sapulcēs, spekulēšana uz saimnieciskām grūtībām un mēģinājumi izjaukt vēlešanu sapulces, atsevišķu tautību nesaskaņu vēl vairak sakurinašana, padomju sapulcēs ar secvešu palīdzību esneegt neizpildamus preekšlikumus, rīdīšana pret padomju eekārtu ar proklamāciju palīdzību, savu trūcīgo zemneeku atlaišana un atteikšana malt kulaku dzirnavās, divkosīga izturešanās, itkā tee būtu trūcīgās zemneecības „aizstāvji“, zemgrīdes sapulču organizēšana. Visi šee kulaku paņēmeeni ir sastopami viscaur, un viņeem ir zinamā mērā masu raksturs.

Tomēr tas vēl nav viss. Pee šim „metodēm“ japeerindo kulaku apveenošanās vēlešanu laikā, dažādu tumšu tenku izplatišana un sava ekonomiskā pārsvara izmantošana, aģitācija par sējas platības samazinašanu, uzsaukumi par boikotu padomju pārvēlešanās, savas personīgās „platformas“ uzstādīšana, antisemitisms, uzstāšanās pret valsts ārejo tirdzniecības monopolu, aģitācija par eserisku „zemneeku saveenību“, uzstāšanās pret kolektivizāciju, ultimātuma uzstādīšana — „padomes bez komunisteem“ u. t. t. Grūti uzskaitīt visas kulaku viltības“¹⁾.

Visi šee kreevu sādžu kulaku paņēmeeni bija sastopami arī latveešu kolonijās. Kulaki visdažādekeem paņēmeeneem aizstāv savas šķiras intereses un vēršas pret strādneecību, trūcīgo un videjo zemneecību, padomju valdības likumeem un komunistisko partiju. Pēc Oktobra revolūcijas tā tas vilkā vairak kā desmit gadus. Kad 1917.—19. gados neizdevās padomju varu gāzt ar bruņotu bandu palīdzību, latvju kulaki no āreenes centās sevi parādīt itkā par padomju eekārtas peekriteeem. „kultureleem“ saimneekeem, bet slēpti pastāvīgi mēģināja tai kaitet. Viņi bija eeintereseti, lai Padomju saveenības lauksaimneecība virzitos ne pa zocialistisku, bet kapitalistisku ceļu. Līdz ar kapitalistisko elementu likvidāciju uz veenlaidus kolektivizācijas pamata, nācās šis beidzamās kapitalisma atleekas — kulakas — kā šķiru likvidet, bet par to būs ruma tālak. Vēl jāaizrāda, ka latvju kulaku ekspluatācijas paņēmeeni, kādi šajā nodaļā parāditi, vareja plašos apmēros zelt Baltkreevijā sakarā ar Priščepova agrarās politikas teešu un neteešu atbalstu.

¹⁾ А. Ангаров — „Классовая борьба в советской деревне“. Комакадемия. 1929 г., стр. 24.

VI NODAĻA

LATVJU SAIMNEECIBU UZPLAUKUMS UN ZEMNEECIBAS DIFERENCIACIJA

1. Latvju saimniecību uzplaukums revolūcijas gados

Latvju saimniecības Baltkrievijā pa revolūcijas gadeem pārdzīvoja neredzētu uzplaukumu. Pirmskara apmēri lauksaimniecībā tika pārsniegti visos Baltkrievijas rajonos. Lūk, ļoti raksturīgi skaitļi no Vaclavovas latvju ceemapadomes, Ušaču rajonā¹⁾.

	Apsēto lauku un lopu peeaugums procentos				
	1913. g.	1920. g.	1926. g.	1927. g.	1928. g.
Apsēti lauki	100	60	105	108	133
Govis	100	40	102	131	115
Zirgi	100	40	105	115	122
Cūkas	100	10	100	158	340
Aitas	100	20	200	119	65

No šīs tabeles ir redzams, ka Vaclavovas latvju saimniecības kara laikā ekonomiski bija stipri ceetušas, bet, atžirgušas no vispārējās ekonomiskās krīzes, viņas pēc tam sāka eet strauji uz preekšu. Sējas platība 1928. gadā bij pārsniegusi pirmskara apmērus par 15⁰%. Zirgu daudzums 1928. g. bija pārsneedzis pirmskara apmērus par 22⁰%.

¹⁾ Skaitļus eevācis un nodevis Baltkrievijas Zinatņu akademijas latsektoram Vaclavovas ceemapadomes sekretars b. Demidovs.

Zājbarības sēšana Vaclavovā pa šiem gadeem pavairojušies par 110%, mineralo mēsļu pēleetošana pēeaugusi par 50%, āboliņa sējas platība — 50%, ko raksturo sekoša tabele:

	1913. g.	1926. g.	1927. g.	1928. g.
Āboliņa sējas platība	100%	150%	150%	150%
Zājbarība.	100%	150%	200%	210%
Mīneralee mēsli.	100%	125%	125%	150%

Vaclavovas latvju nacionalās ceemapadomes rajons, salīdzinot ar Ušaču rajonu, bija bagatāks ar govīm, kur uz veenu saimniecību 1927. g. bija caurmērā 2,04 govīs, tanī laikā, kad caurmērā pa visu Ušaču rajonu uz veenu saimniecību bija tikai 1,49 govīs; Vaclavovas ceemapadomē uz 100 eedzīvotajiem bija 45,70 govju, bet uz visa rajona 100 eedzīvotajiem — tikai 29,10. Tas ir pilnīgi saprotams, ja ņem vērā, ka Vaclavovas ceemapadomē visās latvju saimniecībās bija daudzlauku eekārta, kur sējgreetnī bija āboliņa un rušinamo augu lauki.

Kas atteecas uz daudzlauku sējgreetni, tad Vaclavovas ceemapadomē 1913. g. daudzlauku sējgreetnis bija tikai 25% latvju saimniecībās (Ušaču rajonā baltkreetvu sādžas daudzlauku sējgreetņa vēl nebija). Pēc tam daudzlauku sējgreetnis arveem vairak sāka eevceestes zemneeku saimniecībās. 1920. g. jau 35% latvju saimniecībās bija daudzlauku sējgreetnis, 1926. g. — 75%, bet 1927. g. jau visas latvju saimniecības pārgāja uz daudzlauku sējgreetni. Tajā pat laikā, sākot no 1924.—25. gada, arī Ušaču rajonā baltkreetvu sādžas sāk pāreet uz daudzlauku sējgreetni.

Sākot no 1925. g., Ušaču rajonā uz daudzlauku eekārtu pārgāja 712 deset., 1926. g. — 832 deset., 1927. g. — 1095 deset., 1928. g. — ap 3000 deset.¹⁾ Kāda bija tehnisko kulturu sējas platība pirms kara, noskaidrot nebija eespējams, bet līnu sēja pēdejos gados Vaclavovas ceemapadomē bija šāda²⁾:

Ceemi	Līneem apsētu desetīnu daudzums			
	1927.—28 g.	1928.—29 g.	1929.—30 g.	% atteecība pret 1927. g.
Vaclavova . . .	29,79	47,00	58,8	1,9
Simeņuga . . .	4,80	4,40	14,4	3,0
Podborje . . .	5,18	5,00	6,9	1,3
	39,77	56,40	80,1	2,0

¹⁾ No b. Griķa materialeem.

²⁾ No 1929. g. Vaclavovas ceemapadomes atskaita. (Simeņuga un Podborje Vaclavovas ceema padomē sastāvošās baltkreetvu sādžas).

Visočānu rajona Vidrejas latvju saimniecībās zemes platība un lopu daudzums, salīdzinot ar pirmskara laiku, bija sekošs¹⁾:

Gadi	Saimniecību daudzums, kurās vāktas ziņas	Zemes daudzums hektaros		Zemes daudzums uz 1 saimn. hekt.	Leellopu daudzums	Videjs govju daudzums uz 1 saimniecību	Govju daudzums uz 100 deset. zemes
		Pavisam	No tās plaju				
1913.	29	883	258	30,60	832	8	26,12
1917.	30	911	236	30,37	152	5,6	16,56
1921.	34	639	215	18,60	142	4,2	22,22
1926.	34	538	196	15,82	169	4,9	31,41

Pa revolūcijas gadeem, kā redzams, Vidrejas kolonijā zemes platība samazinājusees uz pusi. Ja 1913. g. uz veenu saimniecību iznāca 30,60 deset., tad 1926. g. tikai 15,82 deset. Bet produktīvo lopu pēaugums devis pavisam pretejus rezultātus: neraugoties uz zemes platības samazināšanu, govju daudzums, salīdzinot ar pirmskara laiku, pavairojies. 1913. g. uz 100 deset. zemes šajā latvju saimniecību grupā bija 26,12 govīs, bet 1926. g. — 31,41 govīs. Tas peerāda, ka pēc revolūcijas latvju saimniecības sāka intensīvi izmantot zemes platību, nekā pirms kara. Pēc pirmās Baltkreevijas Zinatņu akadēmijas latsektora zinātniskās ekspedīcijas ziņām 1929. g., redzams, ka Vidrejas latvju saimniecību grupas ekonomiskais stāvoklis kreetni uzlabojies, ko raksturo sekošā tabele:

Gadi	Saimniecību daudzums	Arauzemes daudzums (hektaros)	Arauzemes platība uz 1 saimniec.	Zirgu daudzums	Govju daudzums	Govju daudzums uz 1 saimniec.
1924.—25.	49	420	8,5	53	171	3,5
1925.—26.	49	335	6,8	56	164	3,3
1926.—27.	46	309	6,5	57	165	3,5
1927.—28.	47	335	7,2	64	162	3,4
1928.—29.	46	330	7,1	58	172	3,7

Eepreekšējā tabele sastādīta pēc b. Bērziņa ziņām, un pēdeajā pēc Baltkreevijas Zinatņu akadēmijas ekspedīcijas zi-

¹⁾ Skaitļi ņemti no politiskolas vadītāja b. Bērziņa eevāktām anketu ziņām 1927. g.

nām. Pēc pirmās tabeles, 1926. g. uz veenu saimniecību bija caurmērā 4,9 govīs, pēc otrās — 3,5. Bet šī starpība nav leela un izskaidrojama ar to, ka pirmās tabeles skaitļi attecas uz turīgākām saimniecībām, bet otras tabeles ziņas kā uz turīgām, tā arī uz trūcīgām saimniecībām. Tomēr vispārēja peeauguma aina preekš mums paleek skaidra. Pee tam no abām tabelēm redzam, ka pa revolucijas gadeem ir noticis zinams atkulakošanas process. Pirms kara uz veenu saimniecību caurmērā iznāca 8 govīs, bet 1929. g. — 3,7 govīs.

Ne tik turīgi, kā Vidrejas kolonijā, dzīvoja Kļimoviču rajona latvju kolonisti. Lūk, dažas ziņas par Gaļičmizas koloniju:

G a d i	Saimniecību daudzums	Zemes daudzums (hektaros)	Zemes daudzums uz 1 saimniecību (hektaros)	Leellopu daudzums	Videjs govju daudzums uz 1 saimniecību	Govju daudzums uz 100 deset. zemes
1924.	89	912,62	10,25	240	2,69	26,34
1927.	99	908,77	9,08	263	2,65	28,93
1928.	101	982,94	9,73	216	2,13	21,96

Ja Vidrejas kolonijā 1926.—27. g. g. uz latvju saimniecību caurmērā bija 15,82 ha un 4,9 govīs, tad tajā pat gadā uz veenu Gaļičmizas latvju saimniecību iznāca 9,08 ha zemes un 2,65 govīs. 1926.—27. g. g. Vidrejas ceemapadomē uz 100 deset. zemes govju daudzums bija 31, 41, bet Kļimoviču rajona Gaļičmizas kolonijā — 28,93. Pee kam jaatzīmē, ka zemes apgřešanas laikā Gaļičmizas kolonijas saimniecības palika pee vecās zemes normas, zeme tika apgreezta tikai tajās saimniecībās, kuras bija kulaciskas jau pirms revolucijas. Viss tas leecina, ka Vidrejas kolonija, kura pirms revolucijas bija veena no bagatakām latvju kolonijām, arī pēc revolucijas tāda palika. Tomēr šee videjee skaitļi, kuri norāda uz visas kolonijas peeaugumu, nespēj raksturot dažadu ekonomisko grupu stāvokli. Tadēļ nepeeceešami apskatīt šos atsevišķos sabeedriskos slāņus pēc tām nepilnām ziņām, kuras atrodas mūsu rīcībā.

2. Latvju saimniecību diferenciacija

Padomju saveenības sasneegumi statistikas laukā ir eevērojami, tomēr statistika vēļ neaptver tādas neleelas tautības, kā latvjus, leetaveešus un citas. Ari tas skaitliskais materials, kuru eevākuši par latvju saimniecībām atsevišķi pētneeki, ir ļoti nepeeeteekošs. Tāpat arī tas materials, kuru

eevākušas Baltkreevijas Zinatņu akademijas latsektora ekspedīcijas, nevar tikt uzskatīts par pilnīgi peeteekošu. Zinatniskās ekspedīcijas, pee neleela dalībneeku skaita, nodarbojās ar materialu vākšanu pa vairakām nozarēm, un latvju saimniecību diferenciacijai vareja zeedot tikai daļu no sava laika. Tapēc latvju saimniecību diferenciaciju mums ir eespējams apgaismot veenīgi ta materiala robežās, kurš atrodas mūsu rīcībā. Preekš tam, lai pilnīgi noskaidrotu šo saimniecību diferenciaciju, mums nāktos izdarīt daudz komplicetakas statistiskas operācijas. Mums bija eespēja savākt un apstrādat tās skaitliskās ziņas, kādas bija veetejās ceemapadomēs. Un, balstotees uz šeem skaitļeem, mēs varam spreest par latvju saimniecību zocīalo stāvokli. Tas materials, kurš ņemts no ceemapadomēm, leecina par sējas platības leelum, darba un produktīvo lopu daudzumu, lauksaimniecības nodokļu leelumu u. t. t. Bet daži no šeem skaitļeem, kā sagraupejums pēc sējas platības, ir novecojuši, jo padomju valdība kulaku saimniecībām atņēma leeko zemi, kura pārsneedza darba normu, un izdaliija to bezzemneekeem. Pirmsrevolucijas laikā, kad bija saimniecības ar 15, 25, 50 un 100 deset., bija nozīme tās grupet pēc zemes platības, bet pēc revolucijas, kad mums palika tikai atsevišķas saimniecības ar 15 un vairak desetinām zemes, grupešana pēc sējas platības nevar vairs raksturot saimniecību zocīalo būtību. To mēs varam ilustret ar peemēreem no latvju kolonijām, kurās pirms kara bija leelaka zemes platība. Pirms revolucijas veenā latvju kolonista saimniecībā bija caurmērā 30 desetinas, un bija fermas, kurās bija 100 un vairak desetīnu zemes, un blakus tām bija pavīsam trūcīgi zemneeki un bezzemneeki. Pa revolucijas gadeem notika krasa zemes platības samazīnašanās latvju saimniecībās, un, vispār, leekā zemes platība kulakeem tika atņemta un izdalīta bezzemneekeem. Lūk, kā tas notika Baltkreevijas Honovas latvju kolonijā Čečevicas rajonā:

G a d i	Saimniecības ar 1—6 ha zemes	Saimniecības ar 6—15 ha zemes	Saimniecības ar 15—30 ha zemes	Saimniecības ar 30—130 ha zemes	Pavīsam saimniecību
1913.	5	4	13	2	24
1920.	6	6	12	—	24
1924.	7	8	9	—	24
1927.	4	13	7	—	24
1929.	—	25	1	—	26

No peevestās tabelis redzam, ka pēc revolucijas atsevišķu saimniecību zemes platība ir eevērojami samazīnājusees. Ja

1913. g. ar 15—30 ha zemes bija 13 saimniecību, tad 1929. g. tādā saimniecību, kurām zemes platība leelaka par 15 ha, bija palikusi tikai veena. Parasta saimniecība šinī kolonijā ir ar 6—13 ha zemes. Pēc tam pavisam iznīcinātas tādas saimniecības, kurās bija līdz 130 ha zemes. Bijušā Visočānu rajonā, kur saimniecību vairākums turīgas, stāvoklis drusku citāds. Te sneedzam ziņas par 3 ceemapadomēm: Vidrejas, Krinkas un Kostjevas.

Saimniecību kategorijas	Atsevišķu saimniecību grupu procents atiecībā pret vispārejo latvju saimniecību daudzumu					Videjs procents
	1924.—25. g.	1925.—26. g.	1926.—27. g.	1927.—28. g.	1928.—29. g.	
Bez sējas plāt.	1,2	2,9	1,4	1,4	2,2	1,82
ar 1—2 deset.	9,6	12,5	10,4	10,3	10,4	10,64
„ 3—4 „	20,4	20,6	26,0	24,2	21,9	22,60
„ 5—6 „	30,2	25,0	25,2	24,2	26,8	26,28
„ 7—10 „	19,3	25,0		29,6	26,1	24,88
„ 10 un vairak deset..	19,3	14,0	24,4	10,3	12,6	13,76

Šī tabele rāda, ka trūcīgo latvju saimniecību skaits bijušā Visočānu rajonā pa revolūcijas laiku bij pēaudzis. Saimniecību bez sējas platības 1924.—25. g. te bija 1,2%, bet 1928.—29. g. — 2,2%; saimniecību ar 1—2 deset. sējas platību 1924.—25. g. bija 9,6%, bet 1928.—29. g. 10,4%. Tas bija kontrrevolucionārā Baltkrievijas zemkopības tautkomisara Priščepova politikas rezultāts, kurš zemnieku saimniecības centās virzīt pa kapitalistisko ceļu. Šī rajona latvju saimniecību vairums ekonomiski bija attīstīti jau pirms revolūcijas. Pēc Oktobra revolūcijas šis rajons bija bagāts ar viltus kolektīviem, totes istu kolektīvu, kuri apkalpotu trūcīgo masu intereses un vadītu zemnieku saimniecības pa socialistisku ceļu, līdz 1929. g. pavisam nebija. Tapēc šī rajona latvju saimniecībās bija novērojams trūcīgo saimniecību pēaugums. Vēl gaišāk šis process ir novērojams Perekales latvju ceemapadomē (Glūskas rajonā), ko leecina tabele, eevētotā nākamā, t. i. 101. lapas pusē.

Perekales latvju ceemapadomes trūcīgo saimniecību skaits, kuru rīcībā nebija āramzemes, visu laiku pēauga: 1926.—27. gadā šādu saimniecību bija 14,7%, bet 1928.—29. g. jau 19,9%, un tikai 1929. g. beigās, kad trūcīgās saimniecības sāka eēplūst kolektīvos, viņu skaits samazinājās no 19,9% līdz 14,6%; saimniecību daudzums ar zemes platību no 1 līdz

Saimniecību kategorijas	Atsevišķu saimniecību grupu procents atteecībā pret vispārejo latvju saimniecību daudzumu				Videjais procents
	1926.—27. g.	1927.—28. g.	1928.—29. g.	1929.—30. g.	
Bez sējas plat. . .	14,7	19,2	19,9	14,6	16,18
ar 1—2 deset. . .	9,8	10,1	9,9	7,8	9,40
„ 3—4 „ . .	32,4	30,6	30,0	32,0	31,25
„ 5—6 „ . .	29,4	27,5	27,6	29,1	28,37
„ 7—10 „ . .	10,8	10,1	9,9	13,7	11,27
„ 10 un vairak deset.	2,9	2,5	2,7	2,8	2,72

2 deset. samazinājās no 9,9% 1928. g. līdz 7,8% 1929. g. Tas norāda, ka trūcīgo saimniecību ekonomiskā stāvokļa uzlabošana ir iespējama tikai ar viņu apveenošanu lauksaimniecības kolektīvos.

Priščepova kulaciskās politikas dēļ veena kulaku daļa zemes eericības laikā guva iespēju dabūt maksimālo zemes normu, bet daļa trūcīgo un videjo zemneeku palika pie minimālās normas. Tāda zemes eericība izsauca protestu no trūcīgās zemniecības puses, kurā redzeja, ka kulaki, izmantotami šīs privilēģijas, eksploatē viņus tāpat, kā pirms revolūcijas. Tanī laikā latvju kulaku saimniecības praktizeja lauksaimniecības intensifikāciju, nereti izdeva uz renti trūcīgieem savu kustamo un nekustamo inventāru, izmantoja algotu darba spēku u. t. t. Bet, par nožēlošanu, mums nav daudz maz pilnīgu statistisku ziņu, kuras varetu dinamiski parādīt darba spēka eksploatāciju, kustamā un nekustamā inventāra izrentēšanu apkārtejiem zemneekiem.

Vispārejamais latvju saimniecības stāvoklis kā šinī (Krinku, Kostjevas, Vidrejas ceemapdomēs), tā Lezņas rajonā pa revolūcijas gadeem manāmi uzlabojās: bezzirgu saimniecību skaits no 15,7% 1924.—25. g. samazinājās līdz 10,4% 1928.—29. g.; veenzirgu saimniecību skaits pavairojās no 63,9% līdz 67,1%, t. i. par 3,2%; divzirgu saimniecību skaits pavairojās par 0,5%, bet trīszirgu saimniecības pavisam izzuda. Tomēr šinī latvju saimniecību grupā galveno lomu spēleja ne laukkopība, bet peensaimniecība, tapec arī produktīvo lopu daudzums pie saimniecības sagrupejuma eņņem galveno veetu. Šinī latvju saimniecību grupā trūcīgo zemneeku skaits tomēr peeaudzis: saimniecību, kurās nebija govju, 1924.—25. g. bija 1,2%, 1928.—29. g. — 3,1%, t. i. viņu skaits pavairojies par 2%; 3—4 govju saimniecību Visočānu ra-

jona latvju kolonijās 1928.—29. g. bija 34,4⁰/₀ no visām latvju saimniecībām. Saimniecību skaits ar veenu govī samazinājies no 13,4⁰/₀ līdz 12,6⁰/₀; saimniecību skaits ar 2—3 govīm 1924.—25. g. un 1928.—29. g. nebija izmainījies. 1928.—29. g. bezgovju saimniecības sastādīja 3,1⁰/₀ no visām latvju saimniecībām, ar 1—3 govīm — 62⁰/₀, ar 4 govīm — 14,9⁰/₀, bet ar 5 un vairāk — 19,4⁰/₀. Vairāk par 20⁰/₀ no visām saimniecībām bija tādu, kurās bija 2 zirgi un vairāk par četrām govīm; viņas, bez šaubām, var peerēķināt ekspluatatoru saimniecībām. Bet arī te, pee šo saimniecību sociālā rakstura noskaidrošanas pēc darba zirgu un produktīvo lopu grupējuma, rodas savi grūtumi. Pēc tāda grupējuma nav iespējams daudz maz noteikti aprēķināt kulaku saimniecību skaitu, jo kulaki beeži veen slēpjas aiz videjā zemneeka maskas: viņi netura vairāk lopu, kā videjais, bet peekopj ekspluatāciju dažados slēptos veidos. Tapēc mēs varam tikai apmēram noteikt, ka bijušā Vitebskas apvidū latvju kulaku saimniecību bija 3—4 reizes vairāk atteecībā pret kopejo latvju eedzīvotāju skaitu, nekā vispārejsais kulaku skaits atteecībā pret visa rajona eedzīvotāju skaitu. Atsevišķos latvju ceemos kulaku skaits sneedzās pee 15—20⁰/₀, ap 75⁰/₀ — videjā zemneecība, un pavīsam maz trūcigo.

Suražas rajona Pudiķu kolonijā līdz 1929. g. latvju saimniecību stāvoklis pēc darba un produktīvo lopu daudzuma bija sekošs. Bezzirgu saimniecību peeaugums bija tikai 0,2⁰/₀, veenzirgu saimniecību daudzums bija samazinājies par 23⁰/₀, un gandrīz par tādu pat procentu (22,8⁰/₀) peeaudzis 2-zirgu saimniecību skaits. Pudiķu ceemapadomē latvju bezgovju saimniecību nebija, nebija arī turīgās saimniecības ar 6—10 govīm, kādas bija augšminētās latvju saimniecību grupās. Visbagatakāš saimniecības te ir ar 4—5 govīm. Ja Visočānu rajonā latvju saimniecības ar 5 un vairāk govīm sastāda 19,4⁰/₀, tad Suražas rajona kolonijā saimniecības ar 4—5 govīm sastāda tikai 5⁰/₀. Vēl interesantaka parādība ir novērojama Perekales latvju ceemapadomē (Gluskas rajonā). Ja Visočānu rajonā bija 19,4⁰/₀ saimniecības ar 5 un vairāk govīm, tad Perekales latvju ceemapadomē līdz 1929. g. tādu nemaz nebija. Turpretīm te bija prāvs trūcigo zemneeku slānis, un videjā zemneecība — ap 75⁰/₀ no visa saimniecību skaita¹⁾.

Šīnī nodalā minētee skaitļi apgaismo latvju kolonijas pirms „leelā lūzuma gada“. Pēc šī lūzuma gada (1930. g.) latvju ko-

¹⁾ Nākas noteikti atmett apgalvojumus, ka latvju kolonijās centralā figura bija kulaks, kā to 1929. g. veens, otrs mēģinaia eegalvot. Līdz 1929. g. kolektivizacijai centralā figura arī latvju kolonijās bija videjais zemneeks. Bija neleelas latvju kulaku grupas starp baltkreevu saimniecībām, bet viņas, kā „latvju kolonijas“, no baltkreevu apkārtnes nebija atraujamās, turpretīm bija mēģinājumi šīs kulaku grupas pasludināt par latvju kolonijām.

lonijas pārveidojās pavisam: daudzās dibinājās kolektīvi un uz veenlaidus kolektīvizācijas pamata kulaki, kā šķira, tika likvidēti. No tā sākās jauns kolektīvsaimniecību laikmets. Šajā periodā, no revolūcijas pirmēem gadeem līdz 1929. g., teeši izveidojās visi objektīvee kolektīvizācijas preekšnoteikumi. Šo preekšnoteikumu izveidošanā sevišķa loma peekrīt Kōmpartijas komiteju latvju sekcijām, kuras latvju kolonijās neatlaidīgi propagandeja Ļeņina idejas un praktiski sagatavoja latvju trūcīgo un vīdejo zemniecību kolektīvizācijai. Kompartijas latvju sekcijas bija tās, kuras eepazīstināja zemniecību ar Ļeņina kooperācijas planu un palīdzeja uz veetām praktiski organizēt kooperatīvus pasākumus: mašīnu, meliorācijas, kredītu, peena apstrādašanas u. c. beedribas un artelus, lauksaimniecības kolektīvus, bet par to nākamā nodalā.

VII NODAĻA

KOLEKTIVIZACIJAS PROCESS BALTĶREVIJAS LATVJU ĶEEMOS

1. Latvju komunas un kulaciskee viltus arteļi līdz 1928. gadam

Baltķreevijas nacionaldemokratisķā Zemkopības tautkomi-sara Prišķepova veensētu politika Baltķreevijā visā visumā atbilda latvju kulaku teeksmēm. Baltķreevijas latvju kulaki, agrakā Stolipina laikmeta zeeds, caur algota darba spēka izmantošanu jau pirms imperialistiskā kara izveidoja savas kapitalistiski-fermeriskā tipa saimneecības. Oktobra revolucijā šee latvju kulaki organizeti uzstājās pret proletarisko agrarrevoluciju. Pēc Oktobra revolucijas uzvarām latvju kulaki centās peemērotees padomju varai. Vēlakos gados viņi, izleekotees par lojaleem padomju varas peekritejeem, centās noturetees pirmskara kapitalistisko sasneegumu augstumos. Tee savas saimneecības reklameja par istām kulturelām saimneecībām un turpināja algota darba spēka eksploataciju dažados slēptos veidos. Šādas latvju kulaku eksploatoriskās teeksmes nekādi nesaskaneja ar padomju valsts zocialo likumdevneecību, kura izeet uz cilveku eksploatacijas pilnīgu likvidešanu. Slēpdamees zem „kulturelo“ saimneeku maskas un gūdami Baltķreevijas zemkopības komisara Prišķepova atbalstu, daudzi latvju kulaki eeguva premijas un uzslavas rakstus par „preekšzīmīgu saimneekošanu“ tanī laikā, kad šī „preekšzīmība“ bija tikai pašu latvju kulaku viltīgi uzpūsta un dibinata uz padomju varas apkrāpšanu un algota darba spēka eksploataciju. Šis kulaciskais latvju kolonistu slānis centās ar visadeem līdzekleem peelāgotees padomju apstākļeem, organizedams veselu rindu kapitalistiska tipa kolektīvus zem padomju arteļu izķārtnes: 1918. gadā Lašņevas lauksaimneecības beedriba bija pārdevēta par lauksaimneecības beedribu „Arajs“; 1926. gadā tika noorganizets kūdras arteļis pee Krinkeem; Lašņevas latvju fermera Zomberga privatā augļu vīnu rūpnica tika nosaukta par

arteli „Zeeds“, kas faktiski pārvērtās par nedaudzu latvju kulaku „akcionaru“ beedribu. Tāpat tika organizēti kulaciski peena arteli, kuri atsacījās eeeet kooperatīvu sistēmā, lai nebūtu sava produkcija jāpārdod caur kooperatīvu, bet, palīdzdami ārpus kooperatīvu apveinības, pārdeva peenu un sveestu privātā tirgū par ļoti augstām cenām un nodarbojās ar kooperatīvās tirdzniecības dezorganizāciju. Šajos kulaku viltus artēļos trūcīgie zemnieki nekad netika peelaisti. Kulaki visadeem līdzekļem centās atturet trūcīgos un videjos zemniekus no kolektīvizācijas. Tapēc tur, kur radās šee viltus artēļi, tur īsti padomju artēļi ilgi nespēja noorganizētees.

Beidzot latvju kulaku pasākumi tika atmaskoti. Daudzdeem latvju kulakeem, par algota darba spēka peeletošanu, zemes

Galičmīzas latvju skola, Kļimoviču rajonā 1934. g.

un lopu daudzuma slēpšanu, politisku sabotažu un padomju valdības sistematisku apkrāpšanu tika atņemtas balstēesības. Cīnotees pret padomju varas politiku, latvju kulaki sāka aģitet, ka Baltkreevijas apstākļos „kolektīvus“ organizēt neesot eespējams. Šajā laikā agronoms Ozols Maskavā pacēla jautajumu par latvju komunas organizēšanu pee Melnās jūras Soču apkārtnē. Uz to dzīvi atsaucās Baltkreevijas latvju kulaki. Protams, šis Ozola pasākums nebija dzīvē izvedams, bet viņš eenesa jucekli zemnieku prātos un dezorganizēja kompartijas politikas izvešanu uz laukeem.

Priščepova politika Baltkreevijā stipri veen sekmeja šos latvju kulaku pasākumus. Priščepova laikā visos Baltkreevijas latvju ceemos tika izvesta zemes eerīcība tā, ka ar to zemniekeem bija laupītas visas kolektīvizācijas eespējāmības, jo trūcīgie zemnieki-jaunsaimnieki, kuri parasti vēleļās eet kolektīvos, tika nosēdināti uz kulaku saimniecībām atgreeteem zemes stūreem. Tādā kārtā trūcīgo saimniecību vidū arveen at-

radās kulaks, kurš visadi mēģināja jaukt kolektivizāciju. Šee latvju kulaki visi bija ar „apgreetu zemi“, bet viņu kulaciskā ideoloģija ar to netika iznīcināta. Tapēc latvju ceemos arveem noriteja asa šķiru cīņa. Trūcīgā un leelakā daļa no videjās zemneecibas peeslējās padomju zocialistiskeem pasākumeem, bet kulaciskee elementi viseem spēkeem centās tos dezorganizet, svārstigākos pārvilkā savā pusē un kūdit pret padomju varas nodokļu politiku uz laukeem. Neraugotees uz visu to, šajā asā šķiru cīņās atmosferā latvju lauksaimneecibas komunas un arteļi pastāveja jau no pilsoņkara laika.

Pēc pilsoņkara beigām demobilizetee latvju strēlneeki daudzās veetās sāka organizet lauksaimneecibas komunas un arteļus. Vitebskas Gorodoka rajonā kādas likvidetas padomju saimneecibas veetā bijuše latvju strēlneeki nodibināja lauksaimneecibas arteļi „Sarkanais arajs“, kuram vēlāk vēl peeveenoja bijušās „Malije staiki“ pusmuižas zemi. Netālu no Staikeem, bijušā Ostrovlenu muižas centrā, arī no latvju strēlneekem bija noorganizets lauksaimneecibas arteļis. Vēlak šee abi arteļi apveenojās veenā „Iljiča Leņina komunā“. Bez teem bijušā Vitebskas apvidū vēl nodibinājās latvju komunas „Internacionale“, „Latveešu zemneeks“, „Parizes komuna“. Polockas rajonā 1924. g. noorganizējās latvju komuna „Sarkanā zvaigzne“. Mogilevas rajonā šajos gados nodibinājās latvju komuna „Krasnij dvor“ u. t. t.

Kā redzams, šajā periodā latvju kolektīvu veicinātajī galvenām kārtām aizrāvās ar lauksaimneecibas komunu organizēšanu, kurām ne katreiz bija vajadzīgee panākumi. Šaīs komunās ar laiku eeplūda arī baltkreevu trūcīgee zemneeki, un viņās izvērtās par internacionālām komunām.

Beedrs Stalīns ne veenreiz veen ir norādījis, ka arteļis patreizejōs apstākļōs ir veenīgā pareizā kolektīvsaimneecību organizācijas forma... „Komunās līdz pēdejam laikam bija sabeedri-skoti nē tikai ražošanas līdzekļi, bet arī ikveena komunas locekļa dzīves apstākļi, t. i., atšķirībā no arteļa locekļeem, komunas locekļu personīgā īpašumā nebij mājputnu, siklopu, govīs, labības, pee mājas atrodošās zemes. Tas nozīmē, ka komunaru personīgās dzīves apstākļu intereses komunās ne tik daudz tika ņemtas vēā un kombinetas ar sabeedriskām interesēm. kā nomāktās no pēdejam sīkburžuiskās nolīdzinatības labā. Protāms, ka šīs apstākļīs ir komunu visvājākā puse. Ar to pateesībā arī ir izskairojāms, ka komunās nav plaši izplatījušās un ir sastopamas pa veenai un desmitām. Aiz šī paša ee-mešla izrādījās, ka komunas, lai uztūretu savu eksistenci un nesabruktu, bij spēestās atteiktees no dzīves apstākļu sabeedri-skošanas, ka viņās sāk strādāt pēc darba deenām, sāk dot labību uz mājām, ļauj turet personīgā īpašumā mājputnus, siklopus, govī u. t. t. Bet no tā izreet, ka komunas faktiski ir pārgājušās arteļu stāvoklī. Un te nav neka slikta, jo to prasa ko-

lektivsaimnieciskās masu kustības veselīgās attīstības intereses“.¹⁾

Tas ir absolūti pareizi atteicībā uz visām augšminētām latvju komunām, kurās notika minētās pārgrozības — pakāpeniska pāreja uz arteļa formu.

Tālak b. Staļins saka, ka, neraugoties uz visu to, komuna „ir kolektivsaimnieciskās kustības augstākā forma, tikai ne tagadējā komuna, kura radās neattīstītas tehnikas un produktu trūkuma apstākļos un kura pati pāriet arteļa stāvoklī, bet gan nākotnes komuna, kura radīsies attīstītas tehnikas un produktu pārpilnības apstākļos. Tagadējā lauksaimniecības komuna ir radusies vāji attīstītas tehnikas un produktu trūkuma apstākļos. Ar to, īstenībā, arī izskaidrojams tas, ka viņa praktizēja nolīdzināšanu un maz rēķinājās ar savu locekļu personīgām dzīves apstākļu interesēm, kāpēc viņa arī tagad ir speesta pāriet arteļa stāvoklī, kur saprātīgi tiek kombinētas kolektīvistu personīgās un sabiedriskās intereses. Nākotnes komuna izaugs no attīstīta un turīga arteļa. Nākotnes lauksaimnieciskā komuna radīsies tad, kad arteļa laukos un fermās būs pārpilnam labības, lopu, putnu, sakņu un visadu citādu produktu, kad arteļos radīsies mehanizētas veļas mazgatavas, modernās virtuves-ēdnīcas, maizes fabrikas u. t. t., kad kolektīvistus redzēs, ka viņam ir izdevīgāk saņemt gaļu un peenu no fermas, nekā eegādatees govī un siklopus, kad kolektīviste redzēs, ka viņai ir izdevīgāk pusdeņot ēdnīcā, ņemt maizi no maizes fabrikas un saņemt izmazgātu veļu no sabiedriskās veļas mazgatavas, nekā pašai ar to nodarboties. Nākotnes komuna radīsies uz attīstītas tehnikas un attīstīta arteļa pamateem, uz produktu pārpilnības pamateem. Kad tas būs? Protams, ne jau drīz. Bet tas būs“.²⁾

Šīs atsevišķās latvju komunas bija neelelas socialistisko pasākumu salīņas leelā veensētneeku individuālo saimniecību masā, ap kurām norīteja asa šķīru cīņa. Šee socialistiskee pasākumi arveen tika atbalstīti no komunistiskās partijas latvju sekcijām. Kompartijas latvju sekcijas veda leelu kolektīvizācijas propagandas darbu latvju zemniecības vidū, kur arveen kā paraugs kalpoja augšminētās latvju komunas. Viņām savā laikā bija leela politiska nozīme.

2. „Leelā lūzuma gads“

1928. gadā kompartijas Polockas apvidus komitejas latvju birojs savā darbības atziņojumā rakstīja: „Pēdeajā laikā mums ir leeli panākumi kolektīvizācijas laukā. Tagad nav tādu latvju koloniju, kur netīktu apskatīti kolektīvizācijas jautājumi,

¹⁾ Beedra Staļina ziņojums partijas XVII kongresam. „Komunaru Cīņa“, Nr. 26, 1. febr. 1934. g.

²⁾ Turpat.

un gandrīz katrā kolonijā ir trūcīgo un videjo saimniecību grupa, kurai teeksme organizēt lauksaimniecības kolektīvu. Līdz ar to ir novērojama kulaciskā slāņa aktīva darbība pret kolektīvizāciju (Vaclavova, Djumauščina, Vasiļki). Patreizejā momentā tīri latvešu lauksaimniecības arteļu un komunu Polockas apvidū nav, bet latvešu ģimenes atrodas jauktās komunās un arteļos (komunās „Sarkanā zvaigzne“, „Leņins“ u. t. t.), īpat arī jauktās rūpniecības apveinībās (peena, mašīnu, meliorācijas u. c.). Vaclavovas nacionālā ceemapadome kooperēta meliorācijas beedribā par 59%, t. i. kooperētas 76 saimniecības, no kurām 26 trūcīgās“.

Kolektīva „Zocialistiskā tēvija“ bērnu dārzs, Ļeņinas rajonā 1931. g.

Šai meliorācijas beedribai bija 174.66 ha purvu, kur divu gadu darbības laikā bija nosausināti ap 80 ha purva. Ar meliorācijas beedribas locekļu spēkiem 16,5 ha izplēsti celmi un nosausināts 366 darba deenās. Tādā kārtā, ar kolektīvu darbu metodu palīdzību, purvi teek pārvērsti par labu auglīgu melnzemi, kura dod bagātu ražu.

Kompartijas latvju sekcijas, nemitīgi strādājot, visos latvju ceemos veica plašu izskaidrošanas darbu, kura rezultātā noorganizējās trūcīgo un videjo saimniecību grupas, kas vēlāk kompartijas vadībā stājās pee lauksaimniecības kolektīvu organizēšanas.

Šāds jauns latvju kolonistu kolektīvizācijas vilnis sākās tee-

ši 1928. gadā. Netālu no Mogilevas noorganizējās latvju kolektīvs „Sarkanais zemnieks”. Radās iniciatoru grupas arī citos rajonos, kas lika pamatu jauniešu kolektīviem. Sakarā ar tādu trūcīgās un videjās zemniecības aktivitātes pieaugšanu, aktivizējās arī kulaku slānis, kurš visdiemē centās kaitēt kolektīvizācijas procesam. Galičmizas latvju kolonijā, zem luterāņu reliģisko sapulču izkārtnes, kulaki organizēja kontrrevolucionāru uzstāšanos pret ceļiniekiem un veetejiem kulturdarbinekiem; Latbirzē, Lupalovas rajonā, veetejā katoļu apustuļu zekle kulaku vadībā organizēja uzbrukumu latvešu skolotājam b. Linberg, kura noorganizēja tur jaunatnes šūniņu un 1929. gada pavasarī — latvju lauksaimniecības arteli. Savērestības pret skolotāju un citiem kulturdarbinekiem tika atklātas.

Nākās atzīmet, ka teeši šinī laikā norisinās noteikts pavēsums mūsu partijas politikā pret kapitalistiskiem elementiem, par ko b. Staļins agrarešu-marksistu konferencē 27. decembrī 1929. gadā sacīja:

„Mūsu pēdeajā gada darba raksturīgā pazīme ir tā, ka mēs, kā partija, kā padomju vara: a) uzsākuši uzbrukumu visā frontē pret lauku kapitalistiskiem elementiem, b) šis uzbrukums devis un turpina dot, kā zināms, ļoti pozitīvus rezultātus. Ko tas nozīmē? Tas nozīmē, ka no kulaku ekspluatatorisko tendenču ierobežošanas politikas mēs esam pārgājuši uz kulaku, kā šķiras, likvidācijas politiku“¹⁾

Kādus pozitīvus rezultātus deva uzbrukums kapitalistiskiem elementiem — kulakeem — latvju ceļiniekiem? Vispirms latvju kulaku kontrrevolucionāru, padomju varas pretinieku, veetejo padomju un kultūras darbineku terorizētu saimniecību tika likvidētas un nodotas kolektīvu rīcībā, un paši kontrrevolucionāri izoleti no veetejo eedzīvotāju vidus. Caur to kolektīvizācija vāreja vēl straujāki attīstīties. Agrāk tāda veida vispārejs uzbrukums lauku kapitalistiskiem elementiem nevarēja notikt tapēc, ka mums vēl nebija to peeturas punktu uz laukeem, padomju un kolektīvu saimniecību plašā tikla veidā, uz kureem vāretu balstīties, ejot izšķirošā uzbrukumā pret kulakeem. „Tapēc, ka mums tad vēl nebija iespējas atvērt kulaku kapitalistisko ražošanu ar sociālistisko ražošanu kolektīvo un padomju saimniecību veidā“²⁾.

Sakarā ar jaunā kolektīvizācijas viļņa uzplūdumu, Baltkreevijas centrālās izpildu komitejas nacionālā komisija 25.—26. novembrī 1929. gadā Minskā sasauca Baltkreevijas otro latvju strādnieku un zemnieku kongresu. Kongresā nē-

¹⁾ J. Staļins — Agrarās politikas jautājumi ZPRSveienībā, „Prometejs“, Maskavā, 1930. gadā, 23. lpp.

²⁾ Turpat, 24. lpp.

ma dalību preekštāvji no latvju kolektīviem, veensētām un Baltkreevijas pilsetu rūpniecām. Kongress norīteja ar leelu pacilatību zem lozunga par strādneecības un trūcīgās zemneecības masu apveenības pastiprinašanu un uzbrukumu kapitalistiskajiem elementiem. Kongress aicināja uz drizaku latvju saimneecību kolektīvīzēšanu.

Lūk, ko saka 2. Visbaltkreevijas latvju darblaužu kongress savā uzsaukumā vīseem Padomju saveenības latvjiem un latgaleešiem:

„Kongress ar gandarijumu atzīmē, ka pēdeajā laikā arī Baltkreevijas latvju kolonijās kolektīvīzācijas kustība sāk strauji attīstītees. Baltkreevijas latvju trūcīgā un vīdeajā zemneecība stājas pēe teeša zocialisma celtneecības darba.

Otrā Baltkreevijas latvju strādneeku un zemneeku kongresa dalībneeki dod solījumu padomju valdībai, ka latvju darblaudis neatpalīks, salīdzīnot ar citām tautībām, ka vīsas Baltkreevijas latvju kolonijas tiks kolektīvīzētas gada laikā“.

Kongress peelaida klūdu, dodot solījumu kolektīvīzēt latvju saimneecības gada laikā par 100⁰%, kas nebija dzīvē izve-dams tik īsā laikā sprīdī. Tomēr kongresam bija ārkārtīgi leela nozīme. Vīņš izdarīja arī leelu pozitīvu darbu.

Uz darba veetām pārbraukušee kongresa delegatī 1929. gada decembrī vīsos latvju ceemos organizēja sapulces, atskaitījās savu vēletāju preekšā par kongresa darbību un lēmumeem. Pēc delegatu ziņojumeem, vīsur tika peņemti lēmumi par lauksaimneecības kolektīvu organizēšanu, kas arī pēc tam tika realizēti.

Peemēram, varam mīnet, ka 1929. gada beigās latvju kolonijā „Paderī“ vairakums saimneecību eestājās jaunorganizētā kolektīvā „Jaunais ceļš“. 1929. gada 24. decembrī Vaclavovas kolonijas eedzīvotāju sapulce nolēma organizēt kolektīvu, un turpat uz veetas 35 saimneecības peerakstījās par beedreem. Tādā pašā gaitā norīteja sapulces arī citās veetās. Vairakās veetās tika nolēmts kulakus kolektīvā neeņemt.

Kulakī, to eeraudzījuši, pārmainīja taktīku un centās āreji izliktees, ka arī vīņi ir par kolektīvīzāciju. Bija gadījumi, kad atsevīšķī kulakī eesneedza lūgumus, lai vīņus eeņem kolektīvā. Lūk, pārs peemēru no Vaclavovas kolektīva „Celtne“. Kulaks Sīlīņš savā eesneegumā rakstīja: „Lūdzu mani un manu ģīmeni uzņemt par beedreem Vaclavovas ceemapadomes noorganizētā kolektīvā. Kaut gan esmu individualī aplīkts ar nodoklī, tomēr es ar savu darbību nekad neesmu bijis pret darblaudīm“. Tomēr vīseem bija zinams, ka tas patš Sīlīņš poļu okupācijas laikā bija veens no nodevejeem, kurš dau-

dzus revolucionari noskaņotus zemneekus un komunistus, no-
deva poleem nošaušanai.

Otrs kulaks A. Saulits raksta: „Es, apakšā parakstijees,
bijušās Vaclavovas evaņģelistu-luterāņu draudzes pērminders
A. Saulits, ar šo dodu solījumu, ka es nākotnē atsakos no
pērmindera amata izpildišanas un lūdzu mani uzņemt ko-
lektīvā“.

A. Saulits nebija tikai pērminders veen, bet arī kulaks,
darbjaužu ekspluatators. Latvju trūcīgo un videjo zemneeku
masas pareizi novērtēja šo kulaku nolūkus un kolektīvā tos
neuznēma. Bijušos Moģilevas un Polockas apvidos kulaki,
dažādu reliģisku zektu locekļi, organizeti izplatīja dažādas
baumas, ka „kolektivos visus, vaj jauns, vaj vecs, vaj slimš,
vaj vesels, kā „zaldatus“ pēc „stabules“ dzišot no rīta līdz
vēlam vakaram pee darba. Kas nespēšot strādat, teem
beigas. Kolektivos viss būšot kopejs, netikveen inventars,
lopi, bet arī seevas. No pilsētām atsūtišot un par kungeem
eecelšot kolektiva vaditajus, un vecu vecēe klaušu laiki būšot
atkal klāt. Kolektivistus štempelešot, kautkur attālāk balt-
kreevu kolektīvā jau saštempeleti, bet, kad eenākšot poļi, —
un tas būšot ne vēlāk kā pavasari, — vīseem štempeleteem —
karatavas. „Brāli“ pret „brāli“ rīdot, velnam kalpus gādajot.
„Baltkreevi“ (domati trūcīgeē) drīz laupišot „mūs latvee-
šus“ (domats — kulaks). „Pastara deena tuvojotees“, kura
katrā ziņā notikšot 1932. gadā¹⁾. Bija gadījumi, ka Moģilevas
rajonā kulaks pārģērba par ubageem savus peederigos un
sūtīja tos pa apkārteēm baltkreevu sādžām kā „peekrāptos“,
kolektivos „eevilinatos“ un tagad no kolektivizācijas izpo-
stītos „agrakos māju ipašneekūs“.²⁾

Rudņas ceema padomē, Rasonas rajonā, 1930. gada sāku-
mā bija noorganizeti četri kolektivi. Kulaku ārdošās darbības
rezultatā visi viņi izjuka, palika tikai veens Fabriciusa
vārdā nosauktais kolektivs Toporu ceemā, kur vairumā bij
latvju saimnecības. Ši kolektiva kolektivistu eestāšanās pa-
zinojumi uzrakstīti gandrīz veenadā redakcijā, itkā tos visus
būtu diktejis veens cilveks. Tajos daudzi lūdž „peeņemt ko-
lektīvā uz Ābolīna (kulaka) eeteikšanu“ jeb „pēc Ozolneeka
(ķestera) izskaidrošanas“. No ta var redzet, ka kulaku taktika
sākumā bija tāda, lai eestātos kolektīvā un grautu viņu no
eekšas.

Šajā asā šķiru cīnas laikā kolektīvā nomaskojušees kulaki
visadi centās izmantot veetejo darbīneeku klūdas, kolektivi-
stu pašu personīgās sīkās nesaskaņas un visur, kur tik veen
bija eespējams, tika kultivets nacionalais antagonisms starp

¹⁾ K. J o k u m s — No veensētām uz kolektiveem. „Prometejs“, 1933. g.,
82. lpp.

²⁾ Turpat, 82. lpp.

baltkreeveem un latvjeem. Svārstigakee kolektivistu no trūcīgās un videjās zemniecības no teem tika individuali apstrādāti un kūdīti pret kolektivizāciju. Neraugoties uz tādu kulacisko elementu ārhošo darbu, sasneegumi kolektivizācijā bija grandiozi. Samērā īsā laika sprīdī (1929. g. beigās un 1930. g. sākumā) vairums latvju ceemu Baltkreevijā bija kolektivizēti. Šee grandiozee sasneegumi bija visā Padomju saveenības apjomā, par ko b. Staļins norādīja, ka līdz 1930. g. „20. februārim kolektivizēti 50% zemneeku saimniecību Padomju saveenībā. Tas nozīmē, ka mēs līdz 20. februārim 1930. g. esam vairak kā divreiz pārsneeguši peecgades planu. Ari tas ir fakts, ka jau līdz 28. februārim kolektīvās saimniecības paspējušas sagādat vairak kā 36 miljoni centneru sēklas vasaraja sējai, t. i. vairak kā 90% no plana, t. i. ap 220 miljonu pudu sēklas“, kas bij „milzu sasneegums“¹⁾. Visu šo sasneegumu rezultāts bija sajūtams arī Baltkreevijas latvju ceemos. Sakarā ar šee sasneegumeem un šo sasneegumu nepareizu novērtēšanu, b. Staļins rakstīja, ka „šee sasneegumi beeži veen apreibina cilvēkus, pee kam cilvēkeem sāk „greetees rinķi“ galvas, viņi sāk zaudēt mēra sajūtu, zaudēt teešamības aptveres spējas, viņeem rodas teeksmes pārak augstu vērtēt savus un pārak zemu prefineeka spēkus, rodas avanturistiskas teeksmes mēģinat uz „veenu rāveenu“ atrisināt visus zocialisma celtniecības jautajumus“²⁾ Talab b. Staļins norādīja, ka kolektīvās saimniecības nevar dibinat ar varu, ka kolektivismā kustībai jādibinas uz zemniecības pamatmasu aktīvu atbalstu. Turpretim atsevišķās veetās šajā ziņā veetejee darbīneeki izkropļoja b. Staļina direktīves. Lūk, nedaudzi peemēri, ņēmti no Vaclavovas kolektīva „Celtne“ arķīva, kuri raksturo partijas direktīvu izkropļošanu un kolektīvu sasneegumu atplūdus. Mandriks raksta: „Lūdzu atdot manu zirgu, arķlu un ecešas, kurus es nodevu arķēli, jo mēs tikām peerakstīti spaidu kārtā. Mums teica: „kas neerakstītees kolektīvā, tos izsūtīs uz mēnesi“.

Jānis Kupše — „Lūdzu izslēgt mani no arķēļa, jo es peerakstījos pret savu grību, zem draudeem izsūtīt“.

J. Jaunais — „Es ar ģimeni izstājamees no arķēļa tapēc, ka mēs no bailēm peerakstījamees. Preekštāvji teica: „kas neerakstītees, to sūtīs turp, kur zāle neaug; uz mēnesi aizsūtīs; paliksīm rītenus zem ērbeģa un izritinasīm, te art neļausīm u. t. t.“

Te mēs peevedam tikai dažus raksturīgākos izrakstus. Bez teem ir sastopāmi vēl daudzi citi paziņojumi, kuros teikts: „eestājos ne brīvprātīgi“, „peerakstījos zem draudeem izsū-

¹⁾ J. Staļins — Reibonis no sasneegumeem. Agrarās politikas jautajumi, 40. lpp.

²⁾ Turpat, 41. lpp.

tit". Daži motivē savu izstāšanos ar to, itkā „ģimenes nav ar meeru“.

Krinku ceema padomē, Vitebskas apvidū, veetejee darbinēeki nosprauda 100% kolektivizešanas planu. Starp zemneekēm izplatijās baumas, ka tos, kuri necešot kolektivā, sēdinašot ceetumā, teem atņemšot mantu, vaj ari aplikšot indiividuali¹⁾). Baumu izplatitaji vairumā bij kulaki, kureem tas bija izdevīgi.

Šajā laikā bija daudzi mēģinājumi izlekt no arteļu rāmjeem un pāreēt teeši uz lauksaimneecibas komunu. „Artelis vēl nav

Kolektiva „Internacionale“ lopu kūts, Ļeznas rajonā, Sutokas ceemapadomē, 1934. g.

nopamatots, bet viņi jau „sabeedrisko“ dzīvojamās ēkas, sikos lopus, māju putnus, pee kam šī sabeedriskošana izvēršas par birokratisku dekretešanu uz papira, jo apstākļi, kuri padaritu tādu sabeedriskošanu nepeeceesamu, vēl nav nobreduši²⁾). Pee tam šis komunas tee centās organizēt gigantu apjomos.

Mazā Vidrejā, bijušā Visočānu rajonā, nodibinājās komuna „Zocialistiskā tēvija“. No sākuma komuna tika projekteta uz 200—300 ha, bet drusku vēlāk tika ņemts kurss „giganta“ organizēšanai, uz apm. 4.000 ha. Šajā gigantā eeskaitija Mazo Vidreju un vēl kādas 13 baltkreevu sādžas. „Gigantā“ pee rakstijās 173 saimneecibas, bet tad sākās atplūdi, un „gigants“

¹⁾ K. J o k u m s — No veensētām uz kolektiveem. „Prometejs“, 1933. g., 87. lpp.

²⁾ J. S t a l i n s — Reibonis no sasneegumeem, Agrarās politikas jautajumi. 45. lpp.

sadila par videja leeluma arteli, ar 755 ha leelu zemes platību. Bijušā Matušeļvā nodibinājās komuna „Internacionale”, kurai arī bija tādas pašas beigas.

Tajā laikā jau gandrīz visos kolektīvos bija novērojama vecās ģimenes sabrukšana: bij daudzi gadījumi, kad bērni eestājas kolektīvā, bet vecaki paleek dzīvot pa vecam. Vīrs eet kolektīvā — seeva ne. Vecu uzskatu seevetes karo par to, lai atkarotu vīrus no kolektīva preekš sevis. Kaut gan bija arī preteji gadījumi: seeva ir visaktivākā kolektīviste, vīrs pret kolektīvu. Seeva dzen vīru no mājām laukā un saka: „ja gribi ar mani dzīvot, eestājees kolektīvā, ja negribi eet kolektīvā — vācees laukā no mājas“. Notika arī tādas „traģedijas“: „Šodeen, 18. maijā 1930. g., tēvs un seeva man kategoriski pateica, ka viņi kolektīvā uz darbu neeešot. Viņi saka: „Eji veens un dzīvo tur veens“, un ja tā. vaj tad man caur kolektīva dzīvi jagrauj sava ģimene? Tapēc lūdzu eevērot manu grūto stāvokli. Veselu nedēļu karoju, izskaidrodams vecajam un seevai. Pārleecināt nav spēka. Lūdzu izslēgt“ (kolektīvs „Jaunais ceļš“, Paderos, Osvejas rajonā).

Lūk, kādu leelu lūzumu radīja kolektīvizācija cilveku savstarpejās atteecībās. Jaunās, zocialistiskās ražošanas atteecības rada arī jaunas savstarpejās atteecības starp cilvekeem. Likvidejamā lauku buržuazijas šķira — kulaciba — cenšas ne tikai noturetees, bet viseem spēkeem pretotees jaunās dzīves celtneecībai, jaunu kolektīvu formu un cilveku atteecību nodibīnāšanai. Viņa visadeem līdzekļeem cenšas rīdīt trūcīgo un videjo zemneecību pret kolektīveem un komunistisko partiju. Šāda kontrrevolucionāra mērķa sasneegšanai viņa izmāntc vecās patriarhalās ģimenes tradīcijas, zemneeku vecās ģimenes formas sabrukumu, reliģiju u. t. t. Beeži gadījumi, kur kulaciba leetoja draudus, atbaidot zemneekus no kolektīva, teīkdama, ka, „drīzi atnāks poļi un sakaus visus komunistus un kolektīvistus“. Kā jau minejām, bez tamlīdzīgeem aģitācijas paņēmeeneem, kulaciba organizēja teroristiskus aktus pret komunisteem, kolektīvisteem un cīteem sabeedriskeem darbineekeem un korespondenteem. Šāda šķīru cīņa norisinājās viscaur, kad nostājās jautājums „kurš kuru?“. Preekš latvju trūcīgeem un videjeem zemneekeem latvju kolonijās šī cīņa par kolektīvizāciju bija daudz grūtāka, nekā kreevu un baltkreevu sādžās, jo viņeem bija darišana ar daudz izglītota-keem un viltigakeem kulakeem. Pee kam jāņem vērā, ka ekonomiskā ziņā attīstītakās latvju kolonijās kulacīskais slānis bija daudz leelaks, nekā tas bija pa leelakai daļai baltkreevu un kreevu sādžās. Neraugotees uz visu to, latvju trūcīgās un videjās zemneeku masas uzvareja. Kolektīvizācijas process aptvēra visus Baltkreevijas latvju ceemus.

3. Kolektīvu organizatoriski-saimnieciskā nostiprināšanās

Kolektivizācijas vilnis vispirms skāra latvju ceemus Mogleivas, Kļimoviču, Gluskas, Ušaču, Rasonas un Osvejas rajonos, kuros jau 1929. g. sākās kolektivizācija. Tas ir izskaidrojams ar to, ka pirms Oktobra revolūcijas šajos rajonos latvju saimniecības vairumā bija rentneku saimniecības, atkarīgas no muižniekiem, kuriem tee maksāja leelās rentes maksas. Šīm saimniecībām Oktobra revolūcija deva zemi un atbrīvoja viņas no leelām rentes maksām. Tapēc šo saimniecību vairākums bija padomju varas pasākumu peekriteji un pirmās atsaucās uz kolektivizāciju. Citādi bija tajos rajonos, kur XIX g. s. 70. gados radās latvju „hutori“ uz pirktais zemes, kuri vēlaku izvērtās par Stolipina reformas galveno atbalstu. Teeši šajos rajonos — Vitebskas, Visočanu un Leznas — latvju ceemos plaši izplatījās kulaciskee viltus arteļi, un īstais kolektivizācijas process sākumā tika dezorganizēts no kulakeem. Kaut gan atsevišķi kolektīvi, kā „Bezdeevis“ (Unā), „Zocialistiskā tēvija“ (Vidrejā), „Na strah vragam“ (Lašņevā) u. c. organizējās 1930. g., tomēr šo rajonu latvju ceemos vairums kolektīvu radās vēlāk, 1931. gadā. Pee tam šajos kolektīvos no paša sākuma bija manams stiprs kulacības eespāids, tapēc kolektīvu organizatoriski-saimnieciskās nostiprināšanas process vilkā ilgāki kā citur. Šādas kulacības eespāida rezultātā ir kolektīvi, kur novērojama sistematiska kaitniecība atteecībā uz zemes apstrādašanu, tā ka novērojama sistematiska ražas krišana. Peemērām, kolektīvā „Iskra“, Leznas rajonā, Černicas ceemapadomē, rudzu raža no veena ha 1931. g. bija 3,2 centneri, 1932. g. — 2,8 centn., 1933. g. — 2,0; auzu raža no veena ha 1931. g. — 4,3 centn., 1932. g. — 4,2, 1933. g. — 3,3; meežu raža 1931. g. bija 8,0 centn., bet 1933. g. — tikai 2,8. Tādā pat samērā ir kritusēs raža no visām pārejām labības un tehniskām kulturām.

Tāds pats process ir novērojams kolektīvos „Jaunā dzīve“ un „Internacionale“, Leznas rajonā. Sutokas ceema padomē. Unas kolektīvā „Bezdeevis“, kurš noorganizējās daudz agrāk (1929. g.), pamatkulturu raža, sahidzinot ar 1931. gadu, 1933. gadā ir stipri cēlusēs, kaut arī vēl te nav panākts viss, kas būtu bijis eespējams panākt.

1929. g. kolektivizācijas process sākās ar leelu latvju trūcigo un videjo zemneeku entuziasmu Gluskas, Mogleivas, Ušaču un citos rajonos, bet arī te pāreja no veensētām uz kolektīveem bija ļoti grūta. Vairakeem kolektīveem sākumā bija nepareiza saimnieciskā linija, kuru atbalstīja kulaciskee elementi, jo tee bija eeintereseti kolektīvu graušanā no eekšas. Vairāki latvju kolektīvi, peemērām, „Cīņa“ (Mogleivas rajonā), „Sarkanais arajs“ (Gluskaš rajonā), sāka nēmt kre-

ditus no bankas, nerēķinoties ar realeem apstākļiem. Kolektīvs „Cīņa” 1930./31. gadā izņēma 37.000 rubļus cūku un lopu kūts celšanai, augludārza ierīkošanai, mašīnu iegādei. Daļa no šiem kredītiem tika iztērēta neietderīgi, kas vēlāk ļoti nelabvēlīgi atsaucās uz visu „Cīņas” saimniecību. No 37.000 rubļu kredīta 1934. gada jūnijā bija jāizmaksā 24.300 rubļu, 13.700 rubļu jāizmaksā līdz 1936. gadam. Kolektīvs „Sarkanais arajs” 1930. saimniecības gadā izņēma 51.626 rubļu kredīta saimnieciskiem mērķiem: cūkkūts, bērnu dārzs, silosa torņa būvē. Cūkkūti pilnīgi uzceltas netika, bet tas pats, kas tika uzbūvēts, tika izdarīts kaitnieciski, nederīgi, un vēlāk bija jānojauc. Bērnu dārzs un silosa torņi

Perekales latvju skola, Gluskas rajonā, 1934. g.

pavisam netika uzcelti. Savesto būvmateriālu preekš minētām būvēm kolektīvistī, ar preekšsēdētāja ziņu, izvazāja malkai. Kredītu nauda tīri kaitnieciski tika iztērēta par darba algu kolektīvistiem, kuru katru sestdeenu izmaksāja kolektīva kašiers visiem, vaj bija strādājis, vaj ne.

Ar kolektīva preekšsēdētāja ziņu, kolektīvs tika sistematiski apkrāpts, lopus kaitnieciski apkāva. Uz svētku dienām no kolektīva apcirkņiem tika izdots 10—20 pudu meežu alus brūvēšanai, no kūts tika izdoti treknakee teļi vaj govju kaušanai preekš uzkožameem u. t. t. Tā kulaciskie elementi, tikuši pē kolektīva vadības, organizēja dzīres un sistematiski kaiteja kolektīva saimniecībai. Šī kaitniecība tika pārtraukta tikai ar prokuratūras palīdzību. 1932. un 1933. gadā par kolektīva „Sarkanais arajs” apkrāpšanu, lopu iznīcināša-

nu, kaitneecību divi šī kolektīva preekšsēdetāji (Spunde un Tomsons), un tāpat arī veetejās Perekales latvju ceema padomes preekšsēdetājs (Zirnis) tika noteesati uz 10 gadeem. Kolektīvā „Cīņa“ (Mogīlevas rajonā) par kaitneecību un zādzību noteesati uz 10 gadeem 8 cilvēki, to skaitā 4 preekšsēdetāji (F. Zelle, O. Sūna, Dobriķis, Leelāmurs). Tamlīdzīgi gadījumi bija arī kolektīvā „Celtne“ un citās veetās.

Tirot kolektīvus un partijas organizāciju teešā vadībā kolektīvi sāk nostiprināties. Ja 1930. un 1931. gadā kolektīvos „Cīņa“ un „Sarkanais arajs“ isti treecneeki bija tikai atsevišķi cilvēki, tad 1933. un 1934. g. treecneecība eesaistīti jau vairak kā puse kolektīvistu. Kolektīvs „Cīņa“ sacentās ar baltkreevu kolektīvu „Pobeda“ un Grudinovkas latvju kolektīvu „Gaišma“. 1934. g. sējas kampaņā „Sarkanajā arajā“, „Gaišmā“ u. c. teek noslēgti sacensības līgumi starp brigādēm un atsevišķeem kolektīvisteem. Bez zocialistiskās sacensības attīstīšanas, jaunās kolektīvu valdes plaši praktizeja labako treecneeku premešanu. 1933. g. par sliktu darba disciplīnu, patvaļīgu neeešanu darbā kolektīvos „Cīņa“, „Sarkanais arajs“, „Gaišma“ u. c. vairaki kolektīvisti teek sabeedriski sodīti. „Gaišmā“ nosodīti 1933. g. 9. premeti — 15 cilvēki. Kā leels kolektīvistu eespaidošanas līdzeklis ir sarkanās un melnās tāpeles pastāvešana. Uz melnās tāpeles teek izlikti sliņķi, darba disciplīnas ārditāji, zocialistiskā ipašuma šķērdetāji, bet uz sarkanās — veiklakee strādneeki, preekšzīmīgakee kolektīvisti. Ne mazaku eespaaidu kolektīvistu izlabošanā un pārāudzīnašanā spēlē seenasavīze un beedru teesas. 1932.—1933. gadā „Cīņā“ beedru teesa notureja 5 sēdes, kurās peedalījās gandrīz visi kolektīvisti. Panākumi eevērojami. Ikveens no kolektīvisteem uzskata par leelu kaunu nonākt līdz beedru teesai. Tee, kuri ir reizi teesati, sargas, lai otrreiz nenoklūtu beedru teesā. Sakarā ar kaitneecības likvidešanu, darba disciplīnas uzlabošanu, zocialistisko sacensību — zemi sāka apstrādat labaki, rūpejās vairak par lopkopību. Raža sāka celtees, lopu skaits peeaugt, kolektīvistu materiela stāvoklis uzlabotees. Baltkreevijas latvju lauksaimneecības kolektīvos 1934. gads ir uzskatams šīnī ziņā par lūzuma gadu. 1934. gadā latvju kolektīvu vairums pārdzīvoja leelas grūtības pārorganizēšanās sākumā, tomēr organizatoriskisaimneeciski nostiprinās un stāvoklis uzlabojas visās saimneecības nozarēs.

Šo latvju kolektīvu pārorganizācijas procesu spilgti raksturo tabele par lopu skaita peeaugumu trijos kolektīvos („Sarkanais arajs“, „Cīņa“, „Zvezda Belorusijā“). Šis process, ir raksturīgs preekš latvju un internacionālu kolektīvu (ar latvju saimneecībām) vairuma Baltkreevijā. Lūk, šee skaitļi:

	1929. g.	1930. g.	1931. g.	1932. g.	1933. g.	1934. g.
Zirgi. . . .	8	141	157	151	145	173
Leellopi . .	45	252	324	277	271	382
Aitas. ! . .	9	104	85	76	62	108
Cūkas . . .	6	213	238	81	139	414

No tabeles ir skaidri redzams, ka šajā kolektīvu grupā 1929. g. ir kolektīvizēti tikai neieelā saimniecību daļa. 1930. un 1931. gados lopu skaits pēaugā uz jaunu saimniecību pēplūduma rēķina un likvidēto kulaku saimniecību lopu nodošanas kolektīvē. Pē tam šajos gados tika kolektīvizēti visi kolektīvistu lopi tā, ka kolektīvistu ģimenēm netika pat atstāts pa atsevišķai govij. Pēc b. Staļina norādījumiem — atdot atpakaļ ikvienai kolektīvista ģimenei govī, šis norādījums dzīvē teek izvests tikai 1931. un 1932. gados, kad teek laboti pēlaistēe izkropļojumi, kas atspoguļojas arī augšējā tabelē. 1932. un 1933. gadi ir beidzamee lopu skaita samazināšanās gadi. 1934. gadā, pēc augšā uzrādītās tabeles, jau ir manams eevērojams lopu skaita pēaugums.

Sakarā ar kolektīvu organizatoriski-saimniecisko nostiprināšanos, stipri uzlabojas kolektīvistu materiēlais stāvoklis. Tā kolektīva „Gaisma“ (Grudinovkā) Cinovska Andreja ģimene 1934. g. nostrādājusi 1200 darba deenas, par ko ta saņem 29 centneri, 56 kg. labības (valstij Cinovskis pārdeva 2,40 centn.), 84 centn. kartupeļu; Epštein Līnas ģimene, nostrādājusi 700 darba deenas, saņem 17,25 centn. labības (valstij pārdeva 1,40 centn.), kartupeļus — 49 centn.; bez mineēteem produkēem, kolektīvisti saņem arī vēl citus produktus, naudu, tura govīs, sīklopus, teem ir savs sakņu dārzs u. t. t.

Kolektīvs „Gaisma“ 1934. gadā valstij pārdevīs 11 tonnu labības, no kuras 7 tonnas pārdevusi kolektīva valde un 4 tonnas — paši kolektīvisti.

Kolektīvs „Gaisma“ arī lopkopības ziņā izpildījis 1934. g. plānu ar uzviju. Pēc plāna, 1935. g. pirmā janvarī leellopu skaitam vajadzēja būt 108, bet ir 117, zirgu — 66, bet ir 102 (zirgu skaits stipri pēaudzis uz jauneestājušos kolektīvistu rēķina).

Stāvoklis stipri uzlabojas arī citos kolektīvos. Tā „Celtēnes“ kolektīvisti Vaclavovā pa 1934. g. saņem par veenu darba deenu ap 3 kg. labības, bet 1933. g. tee saņēma tikai 0,19 kg. lāčauzainu rudzu. Saņemt 3 kg. par darba deenu —

nozīmē, ka kolektivista ģimene, kura izstrādājusi 700 darba deenu, saņem 21 centn. (ap 131 pudu) labības. Par tādu labības daudzumu trūcīgā zemneeku ģimene pirms revolūcijas laika un tagad kapitalistiskās valstīs nevar i sapnot. Tomēr jāsaprot, ka šie sasniegumi varen būt vēl leelaki. Baltkreevijā ir jau daudzi kolektīvi, kuri saņem ne mazāk par 6 kg. labības par darba deenu. Tā tad viņi saņem labības divreiz vairāk, nekā „Celtne” kolektīvistu, bet arī tas vēl nav peeteekoši. Turīgu kolektīvistu dzīvē jābūt produktu pārpilnībai.

Latvju kolektīva „Cīņa” centrs, Mogiļevas rajonā, 1934. g.

Tāda perspektīve ir arī visiem latvju kolektīvistiem. Tikai tas ir jāsasniedz godīgi strādājot, nemitīgā cīņā par socialistisku sabiedrību.

Latvju kolektīvi, pārvarejuši visgrūtāko saimniecības pārorganizācijas periodu, virzas uz kolektīvistu turīgu dzīvi. Pēc tam kolektīvos, kurus apkalpo mašīnu-traktoru stacijas, kolektīvistu darbs daudz veeglaks. Mašīna atveglo kolektīvistu stāvokli. Kolektīvie darba procesi rada jaunu, kolektīvu dzīves veidu. Agrākā zemneeku norobežotība tiek izdzīvota. Kolektīvistus veeno kolektīvs darbs. Tas viss ir ārkārtīgi leels socialistiskās celtniecības sasniegums.

4. Kolektīvu nacionālais sastāvs

Nevaram paeet garām to kolektīvu nacionālam sastāvam, kurus mēs 1934. gadā sīkāk izpētījām. Lūk, tabele, kura raksturo nacionālo sastāvu desmitos kolektīvos, kuros ir vaj nu

tīri latvisks sastāvs, vaj kuros latvju saimniecības spēlē eevērojamu lomu:

Kolektīvi:	1929. g.		1930. g.		1931. g.		1932. g.		1933. g.		1934. g.	
	latv.	baltkr.	latv.	baltkr.	latv.	baltkr.	latv.	baltkr.	latv.	baltkr.	latv.	baltkr.
1. „Voikova“, Vitebskas raj.	—	—	24	4	38	22	30	36	30	36	29	29
2. „Sarkanais arajs“, Gluskas rajonā.	—	—	32	8	50	17	50	19	43	19	49	15
3. „Čiņa“, Mogiļevas rajonā.	7	—	24	1	27	1	20	1	25	1	25	1
4. „Zvezda Belorusij“, Kļimoviču raj.	—	—	35	15	43	27	40	20	42	30	37	23
5. „Gaisma“, Biļovas rajonā.	—	—	—	—	14	1	26	4	24	16	30	19
6. „Oļhovka“, Biļovas rajonā.	—	—	—	—	6	7	6	5	6	10	6	15
7. „Prometejs“, Ļeznas rajonā.	—	—	—	—	34	53	36	74	36	109	31	100
8. „Bezbožņik“, Ļeznas rajonā.	26	74	26	74	25	72	24	70	18	75	18	82
9. „Iskra“, Ļeznas raj.	—	—	—	—	11	3	11	5	9	18	9	18
10. „Internacionale“, Ļeznas rajonā	—	—	—	—	—	—	—	—	13	47	11	31
Kopā	33	74	141	102	248	203	243	134	246	359	245	333
Kāds procents latvju un baltkreevu	30,8	69,2	58	42	55	45	64,4	35,6	40,6	59,4	42,3	57,7

No visiem desmit kolektīviem, kuri uzrādīti šajā tabeļē, divi sastāv gandrīz veenīgi no latvju saimniecībām. Tee ir „Čiņa“ Mogiļevas rajonā, Latbirzes ceemā un „Sarkanais arajs“ Gluskas rajonā, Perekales latvju ceemapadomē. Sākot no 1930. gada, kolektīvā „Čiņa“ strādā tikai veena baltkreevu ģimene, pārejās — latvju. „Sarkanā arajā“ baltkreevu saimniecību skaits gan ir peeaudzis no 8 saimniecībām 1930. gadā līdz 15 — 1934. gadā, bet baltkreevu kolektīvistu vairums, ilgus gadus dzīvojot kopā ar latvjiem, pilnīgi jau ceemācījees latvju valodu. Dažas baltkreevu ģimenes caur jautkām laulībām ir radneeciski saistitas ar latvju saimniecībām. Visu šo apstākļu dēļ kolektīvs nacionalā ziņā jūtas pilnīgi veengabalains. Dališanās pēc tautībām viņā nenoteek.

Ir kolektīvi, kur baltkreevu saimniecību skaits pastāvīgi peeaug, bet latvju saimniecību skaits vēl tomēr ir vairaku-

mā. „Zvezda Belarusiji“ (Kļimoviču rajonā, Gaļičmizas latvju ceemapadomē) 1930. gadā latvju saimniecību skaits bija 35, baltkreevu — 15, 1934. gadā latvju saimniecību skaits kolektīvā pēaudzis no 35 tikai līdz 37, kad baltkreevu saimniecību skaits šajā laikā pēaudzis no 15 līdz 23. Kolektīvā „Gaisma“ (Bihovas rajonā, Grudinovkas latvju ceemapadomē) organizēšanās sākumā (1931. g.) latvju saimniecību bija 14, baltkreevu — 1, 1934. g. — latvju saimniecību skaits pēaudzis līdz 30, baltkreevu — 19. Daudzos kolektīvos latvju saimniecību pēaugums ir aprobežots ar to, ka gandrīz vi-

Kolektīva „Prometejs“ rāvetājas, Œeznas rajonā, 1934. g.

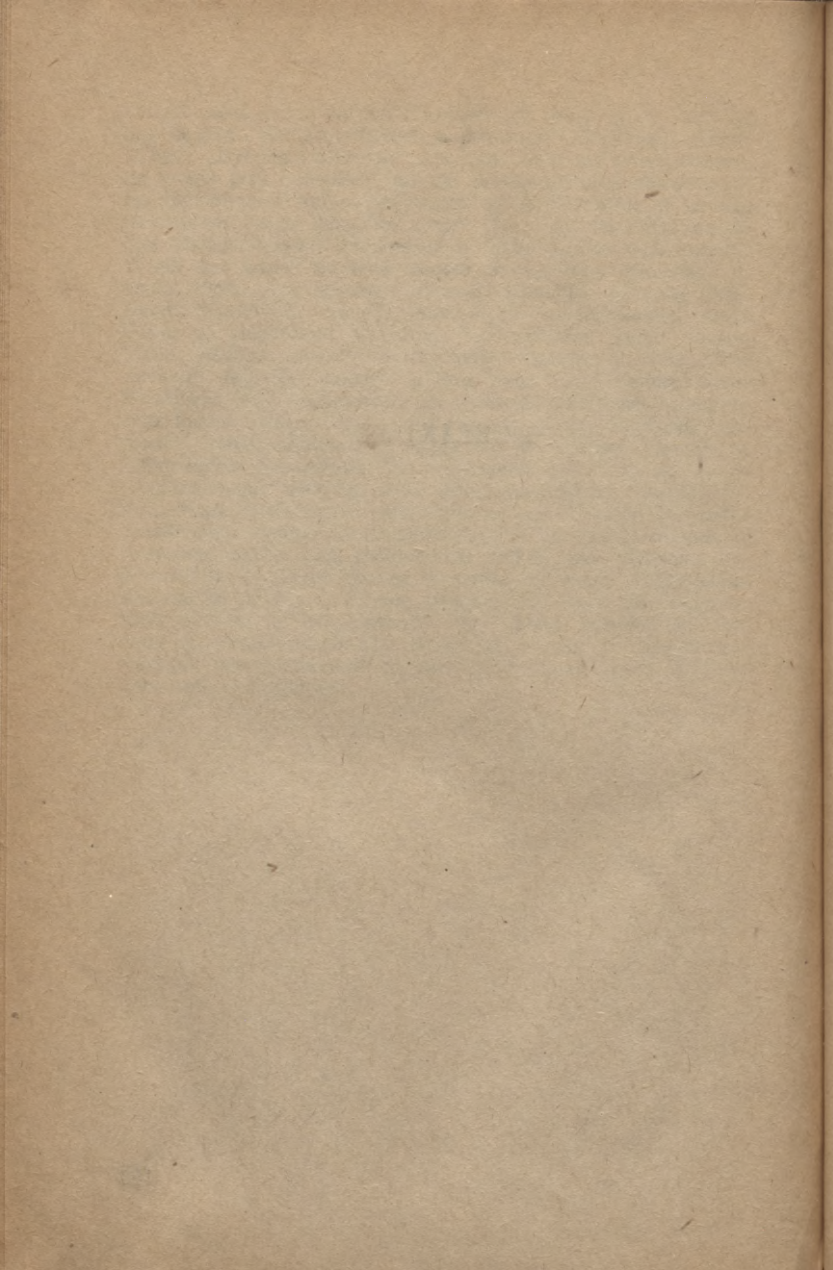
sas latvju saimniecības ir kolektīvizētas, un darba spēka trūkuma gadījumā kolektīvs var pēaugt tikai uz baltkreevu saimniecību rēķina.

Ir arī kolektīvi ar jauktu nacionālu sastāvu (latvji un baltkreevi), bet kuri pamazām pārveidojas par kolektīviem ar baltkreevu saimniecību vairākumu. („Oļhovka“, „Prometejs“, „Iskra“, „Internacionale“ u. c.). „Internacionale“ organizējas kā latvju komuna Œeznas rajonā, Matuševas ceemā, un pārgāja uz arteļa statuteem tikai 1933. g. Pa komunas laiku „Internacionales“ valde saimnekoja ļoti nolaidīgi, tā ka daudzas latvju saimniecības bija spēstas izstātees no komunas un pārceļtees uz citureeni. Pārejoj uz arteļa formu, latvju saimniecību bija palicis maz. Lai „Internacionale“ nepaliktu bez darba spēka, tad pilnīgi dabīgi viņā sāka ceplūst baltkreevu trūcīgo zemneku saimniecības, kuru skaits 1934. g. bija 31.

Tā ka latvju kolektīvi un kolektīvi ar jauktu tautību sastāvu veidojās asos šķiru cīņas apstākļos, tad dabīgi, ka viņos leelākā vaj mazākā mērā eespeedās šķiras eenaidneeka aģitācija. Šī aģitācija beeži veen tika pausta no šķiras

eenaidneeka, kurš vairakos kolektivos pārs gadu atpakaļ bija eēnēmis pat preekšsēdetaja posteņus („Sarkanajā arajā“, „Cīņā“, „Zvezda Belarusiji“ u. c.). Ar to ir arī izskaidrojams, ka veenā otrā kolektīvā šad tad sastopami nacionalšovinistiiski izpaudumi. Nacionalšovinisms kā no latveešu, tā arī no baltkreevu puses izpaužas arveen tur, kur visvājaki nostādits internacionalais audzinašanas darbs un kur paši kolektīvi vēl nav iztīrīti no kulaciskeem elementeem. Nacionalšovinisms 1934. gada pavasarī visasaki izpauās „Zvezda Belarusiji“ Kļimoviču rajonā, Gaļičmizas ceemapadomē, starp latvju un baltkreevu brigadēm. Tur vairakus gadus lasamājas vaditaja nekādu kulturdarbu neveica, un kulaciskee elementi līdz beidzamam laikam veda kaitneecibas darbu kolektīvā. Tika noskaidrots, ka galvenās nacionalā antagonisma kurinatajas ir tikai divas vaj trīs bijušās kulaciskās ģimenes, kuras centās ārdit kolektīvu no eekšas. Tomēr, ar kulturdarba nostādišanu, internacionalās audzinašanas darba pastiprinašanu, nemitīgu buržujiskās ideoloģijas eespaيدا atmaskošanu proletariskā ideoloģija arveen vairak eespeežas kolektīvistu apziņā. Un jasaka, ka otrās peecgades politiskais uzdevums arī te teek pakāpeniski veikts. Šis politiskais uzdevums ir — „kapitalistisko elementu un vispār šķīru galiga likvidacija, pilnīga to cēloņu iznīcinašana, kuri rada starpību starp šķīrām un eksploataciju, kapitalisma paleeku pārvarešana ekonomikā un cilveku apziņā, visas valsts darbļaužu pārvēršana par apzinigeem un aktiveem zocialistiskās bezšķīru sabeedribas cēlajem“.

PEELIKUMI

I.

LATVJU SKAITS BALTKREEVIJĀ

a) Pēc 1897. g. tautas skaitišanas materialeem latvju skaits bija:

1) Vitebskas guberņā (bez Latgales)	10.270	cilv.
2) Mogiļevas „	7.027	„
3) Minskas „	1.686	„
	<hr/>	
Kopā	18.983	„

b) Pēc 1926. g. tautas skaitišanas materialeem latvju skaits bija:

1) Minskas apvidū	461	cilv.
2) Bobruiskas „	751	„
3) Borisovas „	384	„
4) Vitebskas „	6798	„
5) Gomeļas „	359	„
6) Kaļiņina „	626	„
7) Mogiļevas „	1846	„
8) Oršas „	412	„
9) Polockas „	2001	„
10) Citos apvidos	423	„
	<hr/>	
Kopā	14.061	„

c) Pēc 1927. g. Vissaveenības kompartijas beedru uzskaita latvju kompartijas beedru un kandidātu Baltkreevijas organizācijā bija 546 cilv.

LATVJU NACIONALĀS CEEMAPADOMES BALTKREEVIJĀ¹⁾

1. Vaclavovas ceemapadome Ušaču rajonā noorganizeta 1926. g. februārī uz Polockas apvida izpildkomitejas lēmuma pamata²⁾. Viņa atrodas 15 klm. no rajona centra Ušači, 18 klm. no dzelzceļa stacijas Lepele, 45 klm. no Polockas.

Ceemapadomē 6 apdzīvoti punkti: Vaclavova, Pušča, Siņņugi, Podborje, Staroje Selo, kolektīvs „Celtne“. Visā ceemapadomē veensētu eekārta. Veensētas izklaidetas 1—2 klm. veena no otras. Padomes teritorija apmēram 7—8 klm. diametrā, ar 1.780 ha (1934. g.), aramzemes 720 ha, pļavu 463 ha, pārejās — 463 ha.

Ceemapadomes teritorijā 1934. g. bija 181 saimniecība, no kurām latvju — 74 (40%), baltkreevu — 105 (60%); 1931. g. latvju saimniecību skaits bija 99, baltkreevu — 80.

Eedzīvotāju skaits — 729 cilv., to skaitā latvju — 308 cilv. jeb 42,3%, baltkreevu — 410 jeb 65,6%, citu — 11 cilv. jeb 1,5%; bērnu skolas gados 106, pirmsskolas gados — 178.

Padomes robežās ir lauksaimniecības kolektīvi „Celtne“, nodibinats 1930. g. sākumā un „Čirvonij luč“ — 1934. g. oktobrī; 2 divkomplektu skolas — latvju un baltkreevu, 4 skolotāji (2 latv., 2 baltkreevu); uzcelts jauns socialistiskās kultūras nams, darbojas skaļrunis, telefons. Padomi apkalpo mašīnu-traktoru stacija.

2. Perekales latvju ceemapadome. Gluskas rajonā, noorganizeta 1925. g. uz Bobruiskas apvida izpildkomitejas lēmuma (protokols Nr. 46) un Baltkreevijas CIK'a sekretara Černuševiča telegramas pamata, no 20. novembra 1925. g.³⁾

Ceemapadome atrodas 28 klm. no rajona centra Gluska, 10 klm. no Ratmiroviču stacijas un 1 klm. no Zaļesje pēstātnes, Bobruiskas-Židkoviču dzelzceļa.

Padomē 8 apdzīvoti punkti: Perekale (centrs), Kovbika, Zaļesje, Bilkova, Vjatera, Peravesna, Osovica-Volčica, Volžeda — ar 1.041 ha zemes, 507 ha aramzemes, 534 ha pļavu. Vairums punktu ir neleeli ceemati no 8—20 saimn., kuri atrodas 1—4 klm. attālumā veens no otra.

Saimniecību skaits 1934. g. — 123, no tām latvju — 82, baltkreevu — 36, poļu — 5. No šīm saimniecībām līdz 1934. g.

¹⁾ Statistiskais materiāls par nacionalām ceemapadomēm ņemts no Baltkreevijas CIK'a nacionalās nodaļas instruktora b. Mīkelsona materiāleem.

²⁾ Архив НКВС, за 1926 г., справа № 43, стар. 23.

³⁾ Архив НКВС, за 1926 г., справа № 43, стар. 48.

kollektivizetas 66 jeb 54%. Eedzīvotāju skaits 1934. g. 503 cilv., bērnu skolas gados 83, pirmsskolas gados — 69.

Padomes robežās ir kooperatīvs, divkomplektu latvju skola ar diveem skolotājiem, socialistiskās kulturas nams, kolektīvs „Sarkanais arajs“, noorganizets 1930. g. janvarī, radio. Padomi apkalpo mašīnu-traktoru stacija.

3. Otrās Grudinovkas ceemapadome, Bihovas rajonā, radās 1918. g. kā organizācija repartīcijas nodokļa eevākšanai. Kā nacionāla ceemapadome, ta galīgi noformējās 1924. g. uz Mogiļevas apvīda izpildkomitejas lēmuma pamata¹⁾. Ceemapadome atrodas 19 klm. no dzelzsceļa stācijas Bihova un 18 klm. no rajona centra — Bihovas pilsētas un Dņepras kuģa peestātnes.

Līdz 1934. g. ceemapadomē bija 4 apdzīvoti punkti: Grudinovka, Borki, Olhovka un Varoņino. Trīs beidzamee bija eksteritoriāli, atrodas citu padomju robežās no 8—18 klm. attālumā. Uz Baltkreevijas CİK'a prezīdija lēmuma no 29. oktobra 1934. g. Boŭki, Olhovka un Varoņino (32 saimn.) tika atdalītas no Grudinovkas un peeveenotas tām padomēm, uz kuru teritorijas tās atrodas. Ceemapadomē veensētu eekārta, kuras izklaidetas no 1—3 klm. veena no otras uz teritorijas 8 klm. diametrā. Zemes platība 1.811,5 ha, aramzemes 943,72 ha, pļavu 396,55, mežu 471,23 ha.

1934. g. bija 154 saimneecības, 100 latvju un 54 baltkreevu.

Padomes robežās ir kolektīvs „Gaisma“, dibinats 1930. g. seera un sveesta rūpnīca, nepilna vidusskola, 4 skolotāji, socialistiskās kulturas nams, radio.

4. Galičmizas ceemapadome, Kļimoviču rajonā, organizeta 20. augustā 1924. g. uz Kaļinina apvīda izpildkomitejas lēmuma pamata²⁾. Viņa atrodas 30 klm. no rajona centra un dzelzsceļa stācijas Kļimoviči. 16 klm. no Minskas-Roslavļas dzelzsceļa stācijas Šestjerovka un 10 klm. no Miļoslaviču meestīna.

Ceemapadomē 3 apdzīvoti punkti: Strugi, Petrovo, Sopolovņ. Veensētu eekārta. Zemes platība 874 ha, tani skaitā aramzemes — 455,70 ha, pļavu — 302 ha, ganību — 88 ha. Eedzīvotāju skaits 1934. g. 344, no teem latvju 218, baltkreevu 126 cilv.

Padomes teritorijā atrodas kolektīvs „Zvezda Belorusiji“, divkomplektu latvju skola ar 2 skolotājiem, socialistiskās kulturas nams. Padome teek apkalpota no mašīnu-traktoru stācijas.

5. Unas latveešu ceemapadome. Leznas rajonā, noorganizeta 1926. g. Viņa atrodas 7 klm. no rajona centra un dzelzsceļa stācijas Lezna. Tajās pašās telpās atrodas arī

1) Аpxлy НКУС, за 1926 г., справа 43, сrар. 23.

2) Турпат, сrар. 56, прат. 47, apr. 592.

Uņas baltkreevu ceemapadome, 1934. g. no 284 saimniecībām — 67 latvju.

Padomes organizēšanas laikā (1926. g.) bija 153 saimniecības, to skaitā latvju — 113, baltkreevu — 40; 1933. g. ceemapadomē bija 246 saimniecības, to skaitā latvju — 73, baltkreevu — 173.

Eedzīvotāju skaits 1933. g. 959 cilvēki, latvju — 250, baltkreevu — 1.744 cilvēki.

Ceemapadomē atrodas Eidemaņa latvju nepilnā vidusskola, 6 skolotāji; 1 pirmās pakāpes veenkomplekta skola; turpat ir arī baltkreevu nepilnā vidusskola; sociālās kultūras nams, radio, telefons. Ceemapadomi apkalpo mašīnu-traktoru stacija.

Uņas ceemapadome no pašas dibināšanas bija eksteritorāla, un viņā tika apveenotas izkaisītās latvju saimniecības pa Uņas baltkreevu ceemapadomes teritoriju. Beidzamā laikā ceemapadomes teritorijā latvju saimniecību skaits bija samazinājies no 153 saimniecībām 1926. g. līdz 67 saimn. 1934. g. Sakarā ar to, uz Baltkreevijas CIK'a lēmumu 1934. g. novembrī, Uņas latvju ceemapadome apveenota ar Uņas baltkreevu ceemapadomi.

III

LATVJU KOLEKTIVU SARAKSTS 1934. GADĀ

„Latkoloniju vēsturē“¹⁾ ir publicēts 58 Baltkreevijas latvju koloniju saraksts par 1928. gadu, uzrādot saimniecību skaitu, kad dibināta, kādas viņās kultūrestādes u. t. t. Sakarā ar pāreju uz kolektīvizāciju, sākot ar 1929. g., ir notikusi revolūcija yārda pilnā nozīmē. Šī revolūcija pārgrupeja pa jaunam arī Baltkreevijas latvju eedzīvotājus. Latvju koloniju nosaukumi vairakumā bija saistīti vaj nu ar bijušās muižas nosaukumu, vaj paša muižneeka vārdu, uz kura zemes noietās zināma latvju izceļotāju grupa XIX g. s. otrā pusē. Neraugoties uz to, ka eecēlotāji muižu sadalīja veensētās un muižas atleekas nedaudz desmit gados pilnīgi nojauca, ka grūti bija atrast veetu, kur kādreiz atradās muiža, — muižas vaj muižneeku nosaukumus kolonisti atstāja kolonijām. Kolektīvizācija, lauksaimniecības pārorganizācija uz socialistiskeem pamateem, galīgi noārdīja arī šo feodālo atleeku — latvju ceemu grupējumu pa kolonijām un pēc senā muižneeka uzvārda.

Gadu desmitus pēc kolektīvizācijas sākuma, ja kāds do-

¹⁾ K. Škilters — „Latkoloniju vēsture“. „Prometejs“, 1928. g., Maskavā. 129.—131. lpp.

mās meklet „latvju kolonijas“ pēc agrakeem nosaukumeem, viņš tās vairs neatradis. Viņu veetā ir kolektivi ar jaunā, socialistiskā laikmeta nosaukumeem. Par peemēru — agrako latvju koloniju „Vagrovščinas“ un „Šļomku“ veetā — kolektivs „Prometejs“, „Razumovas“ veetā — „Čirvonij mir“, „Podubjes“ veetā — „Koloss“, „Brežozovas“ jeb „Brazovas“ veetā — „Jaunā dzīve“. Nav vairs arī „Ramščinas“, „Lašņevas“, „Žilinsčinas“, „Zabolotjes“ un daudz citu latvju koloniju. Latvju saimniecības pa veenai, divām, trijām u. t. t., ir izveetojušās pa daudzēem kolektiveem* Baltkreevijā, tā ka vīsus tos kolektīvus, kuros ir atsevišķas latvju saimniecības, nav ne iespējas, ne arī vajadzības uzrādīt. Pēc tam ir deezgan beeži gadījumi, ka atsevišķas saimniecības pārveetojas no veena kolektīva uz otru. Izejot no visa ta, mēs te uzrādīsim tos latvju vaj internacionalos kolektīvus, kuros dzīvo kompakts latvju mašas:

	Kolektīva nosaukums	Kādā rajonā	Kad dibināts	Saimniecību skaits 1934. g.	
				latv.	baltkr.
1	Sarkanais arajs	Gluskas	1930.	49	15
2	Zvezda Belorusijā	Kļimoviču	1930.	37	23
3	Celtne	Ušaču	1930.	33	31
4	Ціпа	Mogilevas	1929.	25	1
5	Gaisma	Bihovas	1931.	30	19
6	Олховка	„	1931.	6	15
7	Bezbožņik	Leznas	1929.	18	82
8	Prometejs	„	1931.	31	100
9	Iskra	„	1931.	9	18
10	Internacionale	„	1930.	11	31
11	Jaunā dzīve	„	1931.	—	—
12	Kultura	„	1930.	8	24
13	Voikova	Vitebskas	1930.	29	29

IV.

LATVJU SKOLU SARAKSTS 1934. GADĀ

Pirms 1917. g. revolūcijas Baltkreevijas latvju kolonijās neregulāri darbojās četras baznīcas skolas: Rudobelkas skola, nodibināta 1870. g.; Pogostiščas skola — 1879. g., no kuras

vēlāk izveidojās Lašņevas skola; Ļeznas skola — 1884. g.; Grudinovka — 1886. g.

Latvju skolu skaits Baltkreevijā 1928. g. bija 18. Latvju skolu skaits 1934.—35. g. sekošs:

	Skolas nosaukums	Kādā rajonā	Ceemapadome	Skolas tips
1	Eidemaņa	Ļeznas	Uņas	Nepilna vidusskola
2	Vitebskas	Vitebskā	Vitebskas	" "
3	Grudinovkas	Bihovas	2. Grudinovkā	" "
4	Vaclavovas	Ušaču	Vaclavovas	2 komplektu
5	Gaļiņmizas	Kļimoviču	Gaļiņmizas	"
6	Perekales	Gluskas	Perekales	"
7	Uņas	Ļeznas	Uņas	1 komplektu
8	Kostjevas	"	Kostjevas	"
9	Vidrejas	"	Vidrejas	"
10	Matuševas	"	Sutoku	"
11	Razumovas	"	Černicas	"
12	Borsejevas	"	Gorbovas	"
13	Šulceva	Vitebskas		"
14	Latbīrzes	Mogļjevas	Ščežarskas	"
15	Pudiķu	Suražas	Pudiķu	"
16	Jaunā Radīna	Kamarinas	Novaja Radīna	"
17	Potašņas	Gorodokas	Potašņas	"

К. ШКИЛЬТЕР

КРАТКОЕ ИЗЛОЖЕНИЕ КНИГИ

Латышский крестьянин в Белоруссии до и после
Октябрьской революции

(РЕЗЮМЕ)

I

Латышское переселенческое движение было вызвано тяжелым положением крестьянских масс. В Прибалтике крестьяне были „освобождены“ без земли в 1816—1819 гг., а этим они были отданы еще более тяжелой эксплуатации помещиков. Неурожайные годы, особенно 1838—1841, еще более ухудшили их положение. Крестьяне Лифляндской губернии толпами отправлялись к генерал-губернатору с просьбами разрешить им переселиться в южные черноземные губернии империи. Крестьянские движения жестоко подавлялись военной силой. Немногие получили возможность переселиться.

Новая волна переселенческого движения начинается в 60-х годах XIX ст. Это движение не прекращалось до империалистической войны. В первой главе приводится значительный фактический материал, извлеченный из Витебского и Ленинградского (ЛОЦИА) архивов, который показывает, что латышские крестьяне, не имевшие своей земли, работали на кабальных условиях у помещиков и платили в казну подушный налог наравне с землевладельцами, имевшими большие земельные владения. Это послужило основной причиной переселенческого движения за этот период.

II

Более широкое переселенческое движение латышей в Белоруссию относится к 70-м годам XIX ст. Помещики Белоруссии приглашали отдельные латышские семьи в качестве лесников. Эти поселенцы, по предложению по-

мещиков, приглашали в дальнейшем своих земляков. Таким образом переселенческое движение разрасталось, и переселенцы группами оседали в Витебской, Могилевской и Минской губерниях в большинстве случаев как арендаторы помещичьих земель. Арендные условия были кабальные. Помещики постепенно повышали арендную плату. За малейшее нарушение арендных контрактов со стороны крестьян помещик имел право прогнать крестьянина и захватить налаженное хозяйство арендатора без всякого вознаграждения. Многие хозяйства латышских арендаторов экспроприировались помещиками; экспроприированные арендаторы вынуждены были либо батрачить помещику, либо уехать в другую местность и вновь стать арендаторами у другого помещика на тех же кабальных условиях. Небольшое количество арендаторов, попавших на службу к помещикам и эксплуатировавших наемную рабочую силу, выросло в фермеров и покупало земельные участки в собственность.

Октябрьская революция, уничтожив помещичьи землевладения, предоставила помещичьи земли в пользование крестьян.

III

В связи с кризисом помещичьего хозяйства, вызванным развитием капитализма, ряд помещиков в Белоруссии распродавали свои имения. Но покупателей целых имений не находилось. В бывшей Могилевской губернии Г. Богомолец, владелец имения „Выдря“, связанный с Прибалтийским краем, через местные газеты пригласил латышских крестьян, „освобожденных“ без земли, купить его имение. На этот призыв в 1870 г. приехали 24 более зажиточные латышские крестьянские семьи, которые купили имение „Выдря“ за 12.000 рублей. Это был первый случай продажи имения группе крестьян. Удачная продажа имения Богомольцем послужила примером для других окружающих помещиков. Кроме того, в 1882 г. правительством был организован Крестьянский Поземельный Банк, основной задачей которого было помочь помещикам выгодней продать свои земли. Латышские крестьяне покупали имения товариществами, а потом делили их на хутора. Более богатые и ловкие захватывали центры имения, превращались в кулацко-фермерские хозяйства, жили за счет эксплуатации бедноты, которая была оттесняема на окраинные неудобные земли. „Окраины“ ненавидели кулацкий „центр“, жгли здания, боролись против него. В дальнейшем в групповой покупке имения участвовали зажиточные слои местного крестьянства. На территории, приблизительно которую теперь занимает Лезнен-

ский район, до начала работы Столыпинской Землеустроительной комиссии в 1904 г. на хутора расселились 154 деревни.

IV

В 60-х годах в Прибалтике возникают капиталистические товарищества и торговые предприятия, занимающиеся ввозом из-за границы минеральных удобрений, с/х машин и распространением их среди вновь образующихся латышских хозяйств капиталистическо-фермерского типа. Такие же латышские фермеры, создавшие хозяйства в Белоруссии на купленных землях в центрах быв. имений и принесшие капиталистические традиции из Прибалтики в Белоруссию — связывались с Прибалтикой для того, чтобы покупать сложные с/х орудия, минеральные удобрения и проч. Эти хозяйства вводили травосеяние, многопольные севообороты, применяли сложный с/х инвентарь, минеральные удобрения и пользовались наемной рабочей силой. В Витебске организовалось отделение Рижского Экономического Сельско-Хозяйственного товарищества, которое служило посредником между латышскими фермерами в Белоруссии и латышскими торговцами в Риге. Недалеко от Витебска в 1906. году организовалось Лашневское сельскохозяйственное товарищество, объединявшее до 45 латышских кулацких хозяйств. Это товарищество ставило опыты, организовало курсы по разным отраслям сельского хозяйства, имело прокатные, случные, контрольные пункты. Эти мероприятия всячески поощрялись представителями „стольпинской“ политики. В 1911 г. эти латышские кулацкие хозяйства были объявлены примерными хуторами. Для пропаганды хуторов был выработан экскурсионный маршрут по латышским кулацким хозяйствам. Рекомендовалось устраивать экскурсии крестьянам других губерний и учиться на примерах этих хозяйств. Некоторые латышские кулацкие хозяйства имели промысловые предприятия: мельницы, кирпичные и винодельный заводы.

V

Благодаря Октябрьской революции, большинство латышских крестьян в Белоруссии — арендаторы помещичьих хозяйств — получили земли и стали активными защитниками советского строя. Меньшинство — бывшие стольпинские фермеры — были недовольны революцией. После Февральской революции они работали рука об руку с эсеровскими организациями и дезорганизовывали крестьянскую борьбу за землю. В мае 1917 г. латышские кулацкие хозяйства Витебской

губернии вступили в контрреволюционную организацию — Общество землевладельцев. Активную роль они играли в кулацких землячествах в 1918—1919 гг. в Витебской губернии, возглавляли белогвардейские вооруженные банды, боровшиеся против советской власти, дезорганизовывали работу комитетов бедноты. При новой экономической политике они занимались обманом советской власти, скрывали объекты обложения налогом, применяли скрытые формы эксплуатации, разжигали национальный антагонизм, выдавали свои хозяйства за „культурные“. Белорусская контрреволюционная „прищеповщина“ помогала им скрывать эксплуататорскую сущность своих хозяйств за „внешней культурностью“, базировавшейся на использовании чужого труда. От „прищеповщины“ они получили максимальную земельную норму в то время, когда бедняцкие хозяйства получали минимальную норму. Эта группа хозяйств в 1929 г. была ликвидирована на базе сплошной коллективизации.

VI

Латвийская буржуазная пресса в свое время много писала, что в Советском союзе латышские хозяйства живут хуже, чем в довоенное время. Шестая глава книги доказывает обратное. Значительный статистический материал показывает, что во время империалистической войны, а затем и гражданской, хозяйства трудового латышского крестьянства, как и крестьянства всей страны, были доведены до упадка. Начиная с 1920 г., с восстановлением хозяйства во всей стране, улучшается положение и латышских крестьянских хозяйств в Белоруссии. Поголовье скота, травосеяние, техкультуры, урожайность в латышских селениях Белоруссии в 1928 г. значительно превышает довоенный уровень (1913 г.). После 1917 г. советская власть проводила изъятие земли, превышающей трудовую норму в зажиточных хозяйствах, и наделение земель бедняцкие массы и части среднего крестьянства. Этим поднималось благосостояние этих слоев. Количество скота, по сравнению с 1913 г. относительно по данной площади не сократилось, а увеличивалось. На меньшей земельной площади крестьяне вели более интенсивное хозяйство. За этот период (до 1928 г.) в некоторых латышских селениях слой кулачества достигал 15—20% при 70—80% среднего крестьянства и незначительного количества бедняцких хозяйств. Таково положение до 1928 г.

VII

После гражданской войны часть демобилизованных латышских стрелков были первыми организаторами сельскохозяйственных коммун. Две такие коммуны были органи-

зованы в Городокском районе. Существовали латышские коммуны в Витебском, Полоцком и Могилевском округах. С течением времени все эти коммуны перешли на устав с/х артели. Артель в теперешних условиях — единственно правильная форма колхозного движения, коммуна же является более высшей формой колхозного движения, которая в будущем „вырастет из развитой зажиточной артели“ (И. Сталин). Большую борьбу за коллективизацию до 1929 г. проводили латышские секции при партийных комитетах, одновременно борясь против попыток создания кулацких лжеартелей.

Широкая волна коллективизации охватила большинство латышских селений в Белоруссии уже в середине 1929 г. В конце 1929 г. происходит II съезд трудящихся латышей в БССР, сыгравший важную роль в смысле продвижения коллективизации вперед. Наряду с положительной работой съезд допустил „левацкий“ загиб, приняв постановление в течение одного года коллективизировать на 100% все латышские хозяйства. Были допущены „левацкие“ загибы и на местах — „головокружение от успехов“. 1933 г. „первый год после окончания реорганизационного периода“ (И. Сталин) по всему Союзу. В латышских колхозах в Белоруссии таким годом является 1934 г. За этот год имеются большие достижения во всех областях: рост поголовья скота, повышение урожайности, рост материального выражения трудодня, рост культурности колхозников и т. д. Претворяется в жизнь лозунг т. Сталина — „сделать всех колхозников зажиточными и колхозы большевистскими.“

VIII

В приложениях к книге приводятся статистические данные о количестве латышей в Белоруссии по статистике 1897 г., 1926 г. и партийной переписи 1927 г.; о 5 латышских национальных сельсоветах; списки латышских колхозов и школ.

K. SHKILTER.

**SHORT CONTENTS OF THE BOOK:
Lettonian peasants in white—russia before
and after october revolution.**

(Summary)

I

The Lettonian emigrant movement was the result of hard conditions of life of the peasant masses. On the Baltic the peasants were „freed“ in 1816—1819 without land; and through hrough it they were delivered into the hands of the landlords for still harder exploitation. The years of scarcity, the years 1838—1841 especially, have aggravated their position still more. The peasants of Livonian goubernia came in crowds to the general-governor with requests to allow them to emigrate to, the southern black-soil gubernia's of the empire. The peasants movements were atrociously suppressed with military power. Only a few obtained the possibility to emigrate.

A new wave of emigrant movement begins in the sixties of XIX century. This movement did not cease till the Imperialist war. In the first chapter, important material based on facts is given, drawn out from Witebsk and Leningrad (Locia) archives, which shows that Lettonian peasants having no land in possession worked at their landlords on couditions of servitude and paid to the treasury poll-tax, the same as land-owners having big land property. This was the main reason of the emigrant movement of that period.

II

The wider emigrant movement of the Lettonians to White-Russia refers to the seventies of XIX century. The landlords of White-Russia invited different Lettonian families to come

to their employment in the quality of foresters. These settlers further invited their fellow-countrymen upon the landlords' proposition. In this way the emigrant movement grew, and these emigrants settled in groups in the gubernias of Witebsk, Mohileff and Minsk, in most cases, as lease-holders of landlords' lands. The lease conditions were of bondage. The landlords were raising the rent little by little. For the least violation of lease contracts done by the peasants, the landlord had the right to drive the peasants away and to lay hold of the brought up economy of the lease-holder without any payment at all. Many economies of Lettonian lease-holders were expropriated by landlords and the expropriated lease-holders were obliged either to work as journeymen at the landlords', either to become lease-holder on the same bondage conditions. A small number of lease-holders having received employment at the landlords' and exploiting hired working power grew up into farmers and bought land-plots in property.

October revolution having destroyed land property of the landlords gave away landlords' lands to the peasants for use.

III

In connection with the crisis of landlords' economies called out by the development of capitalism many landlords of White-Russia sold away their estates. But no buyers could be found for a whole estate. In former gubernia of Mohileff G. Bogomoletz, the owner of the estate „Widreia“ having connections with the Baltic country invited, by means of local newspapers, Lettonian peasants „freed“ landless — to buy his estate. In response to this call 24 well to do Lettonian peasant families came in the year 1870 and bought the estate „Widreia“ for 12,000 rubles. This was the first case of sale to a group of peasants of an estate. This successful sale by Bogomoletz of the estate served as example to the other landlords in the vicinity. Besides, in 1882 the Peasants' Land Bank was organized by the government, the principal aim of which was to help landlords more profitably to sell their lands. The Lettonian peasants bought estates in companies, and afterwards divided them into farm-houses. The richer and more adroit seized the centres of the estates, turned into kulak farm economies, and lived at the expense of exploitation of the poor peasants that were thrust away to the border incommodious lands. The „borderlands“ hated the kulak „centre“, burned their houses and fought against it. Later on, well to do classes of local peasantry took part in group purchases of estates. On the territory, which is now approximately occupied by the Lesno district, settled — before the beginning of work of the Stolipin Landarranging Commission in 1904 — 154 villages on farm-houses

IV

In the 60-ties were established on the Baltic Capitalistic companies and commercial enterprises whose occupation was to import from abroad mineral fertilizers, agricultural machines and to distribute them among the newly formed Lettonian economies of capitalist-farmer type. The same Lettonian farmers — who created economies in White-Russia on bought lands in the centers of former estates and who brought in to White-Russia from the Baltic capitalist traditions — entered into connections with the Baltic in order to buy complicated agricultural implements, mineral fertilizers etc. These economies introduced sowing of grass, crop rotation of more than three fields applied complicated agricultural inventory, mineral fertilizers and used hired working power. There was organised in Witebsk a branch of the Riga Economical Agricultural Company, which served as intermediary between the Lettonian farmers in White-Russia and Lettonian merchants in Riga. Not far from Witebsk the Lashna Agricultural Company was organised in the year 1906 which united up to 45 Lettonian economies of kulaks (farms exploiting hired working power). This company made experiments, organised courses on different branches of agriculture, had posts of hire, for covering, of control. These measures were eagerly encouraged by the representatives of the „Stolypin“ policy. In 1911 these kulak economies of the Lettonians were declared to be exemplary farm-houses. In order to propagade farm-houses an excursion-itinerary was composed over the Lettonian kulak economies. It was recommended to organise excursions of peasants of other gubernias and to learn on the examples of these economies. Some Lettonian kulak economies had industrial enterprises: mills, brick-kilns and breweries.

V

Thanks to October revolution, the majority of Lettonian peasants in White-Rusia — lease-holders of landlords' estates — obtained land and became active defenders of the Soviet order. The minority — former Stolypin farmers — was displeased with the Revolutivn. After the February revolution they were working hand in hand with Soc. Rev. organisations (S. R.) and disorganising the peasants' struggle for land. In May 1917, the Lettonian kulak economies of Witebsk gubernia entered the contrevolutionary organisation — Association of landowners. They took an active part in the kulak mutinies of the years 1918 — 1919 in Witebsk goubernia, and were at the head of whiteguardian armed bands, who fought against Soviet power, — desorganised the work of the committees of the poor peasantry. At the time

of New Economic Policy they were doing their best to deceive Soviet Authorities: they were holding back objects of taxing, applying concealed forms of exploitation, inflaming national antagonism and declared their economies to be „cultural“. White-Russian contrerevolutionary „Priishepowshchina“ gave them facilities to hide the exploiting essence of their economies behind „outer culture“, basing itself on the use of hired labour. From „prishepowschina“ they received maximal land norms at the same time when the poor economies received only poor norms of land. This group of economies was liquidated in the year 1929 on the basis of full collectivisation.

VI

Lettonian bourgeois press in its time had written about that Lettonian economies in White-Russia live now worse than in anti-war times. The sixth chapter of this book proves the contrary. Considerable statistic material shows that at the time of Imperialist War and later during civil war the economies of the working Lettonian peasantry just as that of the peasantry of the entire country were reduced to the last extremity. Beginning with the year 1920, since the reconstruction of the national Economy in the whole country, the position of Lettonian peasants' economies in White-Russia was likewise improved. Heads of cattle, sowing of grass technical cultures, harvest were in the year 1928 in the Lettonian villages of White-Russia considerably higher than the prewar level (1913). After the year 1917, Soviet Power brought about the exemption of land from the wealthy economies that had more than the labour norm and the distribution of land to the economies of poor masses and to a part of middle peasantry. Through this the well-being of these parts of peasantry was raised. The quantity of cattle on the given area respectively, in comparison with the year 1913 did not decrease but increased. On a less land area the peasants lead a more intensive economy. For that period (till the year 1928) the part of kulak peasantry in some Lettonian villages reached 15—20%, whereas 70—80% were middle peasantry and an unimportant quantity of poor peasant economies. Such was the position until the year 1928.

VII

After the civil war a part of the demobilized Lettonian Shooters were the first organisers of agricultural communes. Two such communes were organised in Gorodok district. Lettonian communes existed in Witebsk, Polotzk and Mohileff districts. In the course of time all these communes

passed over to the statute of the agricultural association. The workmen's association (artel) is, in present conditions, the only right form of kolkhoze (collective farm) movement; whereas the commune is a higher form of kolkhoze movement, which in future, „will grow out of the developed wealthy association“ (I. Stalin). Before the year 1929 the great fight for collectivisation was led on by the Lettonian Sections of the party committees, which fought at the same time against attempts to form pseudo-associations.

The great wave of collectivisation comprised the majority of Lettonian villages in White-Russia already in the middle of the year 1929. At the end of the year 1929 took place the II Assembly of working Lettonians in White-Russia which played an important part in the sense of moving collectivisation forward. Along with positive work the Assembly also indulged into a „left“ bend — accepting the decision to collectivise in the course of one year 100% of all the Lettonian economies. In different places were also cases of „left“ bends (outrances) „gaidiness from success“. The year 1933 is „the first year after the end of the reorganisation period“ (J. Stalin) in all the Union. In the Lettonian kolkhoses in White-Russia such a year was the year 1934. During that year great achievements were obtained in all domains: a growth of the number of cattles' heads, a raise of fruitfulness, a growth of the material equivalent of the workday, a raise of culture of the kolkhoze-members etc. The slogan of c. Stalin: „To make all the kolhoze members wealthy and the kolkhozes bolshevist“ is transmuted into life.

VIII

In the enclosures to this book are given: statistic data about the quantity of Lettonians in White-Russia in accordance with the statistics of the year 1897, of 1926 and of the party census of the year 1927; data over 5 Lettonian national village soviets; a list of Lettonian kolkhozes and schools.

Ģeografiskais rādītājs

A

Adamova ņīva (muiža) 50 lpp.
 Anglija 9.
 Antonovka 31, 32, 33.
 Aizpute 12, 14, 16, 19.
 Arais (kolekt.) 104.

B

Baltkreevija 5, 6, 9, 21, 22, 31, 38, 40
 41, 43, 44, 48, 52, 53, 55, 56, 62,
 63, 65, 66, 68, 69, 71, 73, 74, 75,
 77, 78, 79, 81, 84, 85, 87, 90, 94,
 95, 97, 99, 100, 104, 105, 109,
 110, 112, 114, 117, 119, 125, 126,
 127, 128, 129, 130.
 Baltija 7, 8, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 18,
 21, 29, 43, 44, 48, 53, 54, 60, 61,
 64, 91.

Bauska 19.
 Baškīrija 21, 65.
 Besarābija 7, 8.
 Berezova 80, 93.
 Bezdeevs 115, 120, 129.
 Bobruiska 36, 49, 58, 75, 125, 126.
 Borki 127.
 Borsejeva 130.
 Borsminde 15.
 Bohēmija 9.
 Bihova 29, 32, 89, 120, 121, 127, 129,
 130.

Bilkova 49, 126.
 Briņķu pedvales muiža 16.
 Brežezova 129.
 Buja 49,

D

Daugavpils 14, 40, 57, 63, 64.
 Deenvīdkaukazs 65.
 Dobeļe 15, 19.
 Dobriņas muiža 27, 28.
 Dobromišeja 73, 83.
 Džumovščina 108.
 Dņepra 127.
 Drisa 5, 8, 10, 57, 63, 64.
 Dubrova 76.

Dundanga 29, 31.
 Dveete 14.

E

Eiropa 9, 60.
 Eidemaņa skola 128, 130.
 Eekškreevija 13, 15, 19.

F

Fabriciusa kolektīvs 111.
 Francija 9.

G

Gaisma kolekt. 117, 118, 120, 121, 127,
 129.
 Gaļičmīza 30, 31, 32, 33, 82, 86, 91, 92,
 98, 109, 129, 122, 127, 130.
 Gdova 47.
 Gluska 86, 100, 102, 115, 116, 120, 126,
 129, 130.
 Glodņiki 50.
 Grudinovka 29, 30, 36, 42, 85, 86, 89,
 117, 118, 121, 127, 130.
 Gomeļa 123.
 Gorbova 26, 27, 61, 83, 130.
 Gorbli sādža 76.
 Gorodoka 5, 31, 63, 64, 106, 130.
 Grobiņa 14, 19, 20.

H

Hrapoviči 83.
 Holma 47.
 Honova 99.
 Hotimļas muiža 70.

I

Igaunija 7, 11, 12, 53.
 Ilukste 14.
 Iļjiča Leņina komuna 106.
 Internacionale 106, 113, 114, 115, 120,
 121, 129.
 Iskra 115, 120, 121, 129.

J

Jaunbebru 8, 10, 44.

Jaunsvirlauks 15.
Jaunais ceļš 74, 110.
Jaunā dzīve 115, 129.
Jaunā radīna 130.
Janpole 31, 33.
Jeiska 21.
Jelgava 12.

K

Kaļiņina (Skat. Kļimoviči).
Kamarina 130.
Kamenka 26.
Karaučina 35.
Kardimova 26.
Kauguri 10.
Kaucminde 15.
Kaņa 53, 54.
Kazakovas pagasts 79, 80, 81.
Kazjanu muiža 24.
Kostjeva 49, 61, 65, 100, 101, 130.
Koloss 129.
Kokmuiža 44.
Kovbika 49, 126.
Kļimoviči 30, 31, 82, 86, 98, 115, 120, 121, 122, 125, 127, 129, 130.
Kreevija 6, 9, 10, 11, 15, 20, 53, 56, 59, 60, 64, 76.
Krasnova 38, 39, 42.
Krasnīj dvors 106.
Krinki 49, 64, 69, 71, 87, 100, 101, 112.
Kisejeva 61.
Kultura 129.
Kulpi 15.
Kuldīga 12, 19.
Kurzeme 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 22, 26, 29, 31, 34, 36, 37, 38, 39, 53, 54, 66.

L

Latvija 5, 9, 10, 11, 19, 20, 25, 26, 38.
Latveešu zemneks 106.
Latgale 8, 10, 53, 56, 57.
Latbirze 36, 42, 87, 109, 120, 130.
Lašņeva 9, 46, 48, 49, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 76, 87, 88, 91, 104, 115, 129, 130.
„Leņins” 108.
Lepele 50, 60, 63, 68.
Leņingrada 5, 6.
Lezna (Lozna) 5, 26, 43, 45, 46, 48, 49, 50, 53, 58, 69, 73, 76, 87, 101, 108, 115, 120, 121, 127, 130.
Leelberstele 15.
Leelšvitene 15.
Leelezere 34.
Leetava 53.
Leepaja 11, 12, 20.
Lībuša 35.
Lobobas muiža 26.

Ludza 8, 10, 53, 54, 57, 58, 63, 64.
Lupolova 87, 109.
Luboviču pag. 59.

M

Manulki 83.
Maltje stalki 106.
Marcjuktova 76.
Matuševa 49, 76, 83, 919, 2, 93, 114, 130.
Marjina 26.
Maskava 5, 81, 93.
Mazšvitene 15.
Memele 11.
Mežmuiža 17.
Mīnska 6, 36, 38, 49, 58, 66, 75, 79, 92, 93, 109, 125, 127.
Miloslavīči 127.
Milauka 36.
Mogiļeva 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 41, 42, 43, 46, 47, 49, 53, 54, 56, 57, 58, 66, 71, 75, 79, 87, 89, 109, 111, 115, 117, 119, 120, 125, 125, 127, 129, 130.
Mozīra 36.
Moščinska muiža 53.

N

Narovle 36.
Na strah vragam 115.
Novgoroda 21, 30, 57, 80, 93.
Novoaļeksandrovska 53.
Novokļišina 68.
Nikitska 69.

O

Orša 43, 49, 54, 61, 71, 125.
Oļhovka 120, 121, 127, 129.
Osveja 50, 74, 114, 115.
Ostrovleņu muiža 106.
Osovica—volčica 126.

P

Paulovka 35.
Peterburga 6, 12, 13, 14, 15, 21, 47, 57, 56.
Petroviča 36.
Perevesņa 49, 126.
Perekale 49, 87, 100, 102, 116, 117, 120, 126, 130.
Pleskava 21, 46, 52, 53, 54, 57.
Preekule 19, 20.
Polocka 5, 25, 50, 63, 64, 75, 85, 106, 107, 111, 125, 126.
Polija 9, 53.
Potašņa 31, 130.
Porečka 53, 54.
Poneveža 54.

Pogostišča 76, 129.
Pudiķi 22, 62, 77, 78, 80, 83, 102, 130.

R

Rauna 8.
Ramšina 49, 68, 76, 88, 129.
Rasona 111, 115.
Račkovas muiža 30.
Rezekne 53, 54, 57, 58, 63, 64.
Rīga 8, 19, 24, 25, 30, 43, 60, 69, 71,
72, 83.
Risina 31, 33.
Rjazana 111, 115.
Rudņa 59, 67, 111.
Rudobelka 36, 37, 49, 129.
Rujene 11.
Rundale 15.
Ruskalova 29.

S

Sarkanais arajs 106, 115, 116, 117, 120,
122, 129.
Sarkanais zemneeks 109.
Sarkanā zvaigzne 106, 108.
Samara 14.
Sebeža 8, 10, 63.
Slucka 49.
Smoljenska 21, 26, 46, 47, 53, 54, 55,
56, 57, 67, 88, 89.
Solovjeva 61.
Sopolovņ 127.
Soči 105.
Stimeņugi 127.
Sibirska 21, 55, 65.
Sibirija 8, 19, 21, 29, 33, 36, 41, 59, 65.
Staroje selo 126.
Strugi 127.
Suraža 5, 62, 75, 77, 83, 102.
Sutki 92, 113, 115, 130.
Suvalka 53.

Š

Šauļi 54.
Sestjerovka 127.
Šlomki 48, 129.
Šulceva 130.
Šumšina 83.
Ščezarska 130.

Z

Zaolša 62, 82, 83.
Zabolotje 48, 52, 60, 68, 76, 129.
Zalesje 49, 126.
Zapolje 83.
Zarubija 36.
Zvezda Belorusiji 82, 117, 120, 121,
122, 129.
Zubku sādža 76.
Zeeds kolektivs 105.
Zocialistiskā tēvija 108, 113, 115.

Ž

Žitomira 47.
Žilinsčina 49, 61, 68, 76, 88, 129.
Židkoviči 126.

T

Talsi 16.
Tara 41.
Tomska 41.
Trisvjate 89.
Tukums 12.

U

Uperoviči 38, 39, 42.
Ufa 47.
Uga 49, 50, 73, 115, 127, 128, 130.
Usvjate 22, 24, 78.
Ušaci 50, 81, 84, 95, 96, 115, 126, 129,
130.

V

Valka 8.
Vasiļki 108.
Vagrovščina 48, 129.
Vācija 9, 72, 74, 75.
Vaclavova 25, 50, 51, 52, 55, 61, 63,
81, 84, 85, 95, 96, 108, 110, 111,
112, 118, 126, 130.
Vepranu muiža 34.
Veļiža 22, 50, 54, 63, 77, 79, 82.
Vidzeme 7, 8, 10, 11, 12, 17, 19, 22,
26, 29, 44, 53, 54.
Vidreja 44, 45, 49, 58, 64, 67, 76, 88,
97, 98, 100, 113, 115, 130.
Viļņa 40, 79.
Viziņķu muiža 36.
Visočani 27, 44, 53, 73, 74, 97, 100,
101, 102, 113, 115.
Vjatera
Vitebska 5, 8, 22, 23, 24, 25, 26, 27,
29, 30, 31, 33, 40, 41, 42, 46, 47,
48, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 62,
63, 64, 65, 67, 71, 79, 80, 81,
82, 83, 86, 89, 91, 93, 102, 106,
113, 115, 120, 125, 129, 130.
Voikova kolektivs 120, 129.
Voronino 127.

C

Carskoje selo 12.
Cēsis 8, 44.
Celtne 110, 112, 117, 118, 119, 126,
129.
Ciņa 89, 115, 116, 117, 120, 122, 129.

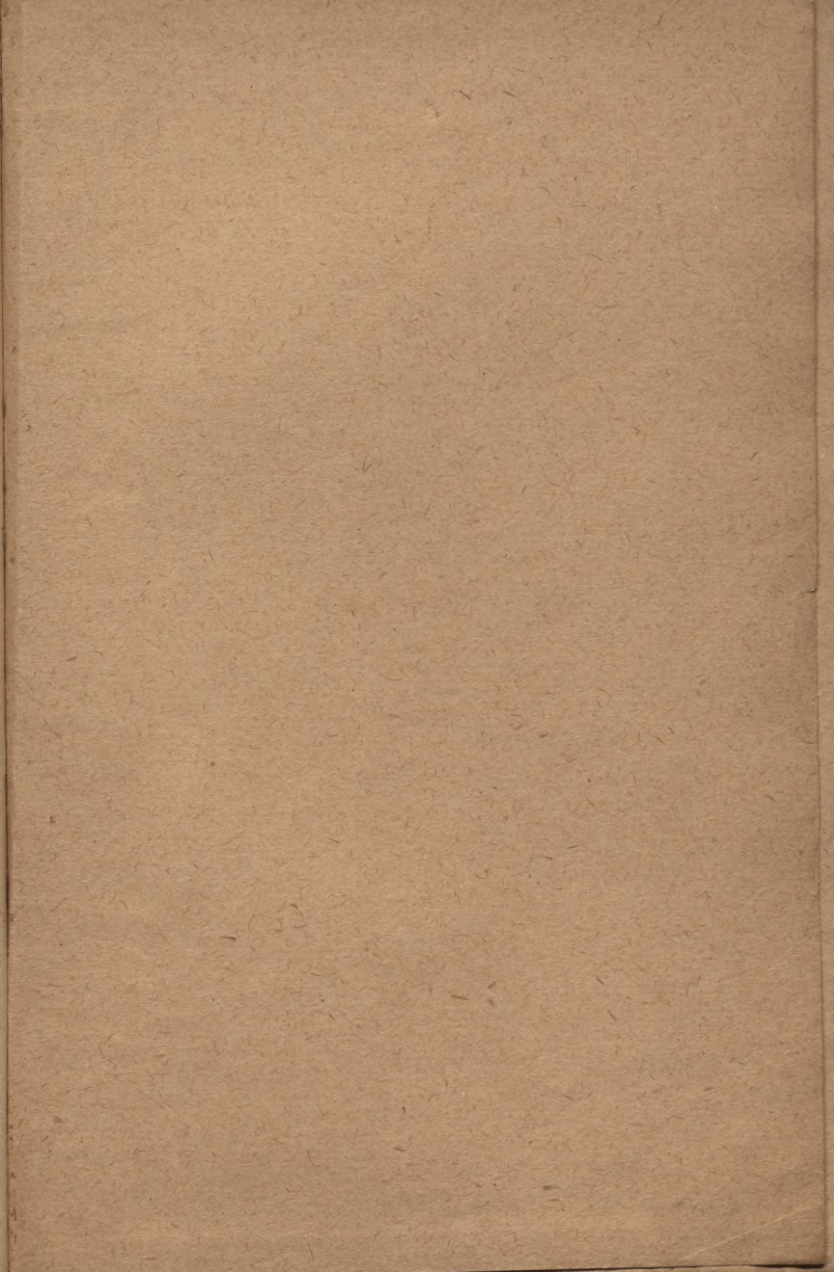
Č

Čerikova 32, 34.
Černigova 62.
Čerņica 115, 130.
Čečevica 99.
Čirvonij luč 126.
Čirvonij mir 129.

SATURS:

Lpp.

Preekšvārds	5
I nodaļa	
Latvju izceļošanas kustības eemsi	7
1. Zemneeku kustība Vidzemē XIX g. s. vidū	7
2. Zemneeku kustība Kurzemē XIX g. s. vidū	10
II nodaļa	
Latvju rentneeku saimniecību sākums un attīstība Baltkreevijā	22
1. Vitebskas guberņā	22
2. Mogiļevas guberņā	29
3. Minskas guberņā	36
4. Otrās nodaļas noslēgums	40
III nodaļa	
Latvju veensētu sākums uz eepīrtās zemes un viņu eespaids uz apkārtni 43	
1. Veensētu saimniecību pīrmsākums	43
2. Latvju eeeļotāju eespaids uz sādžu sadalīšanu veensētās	53
3. Trešās nodaļas noslēgums	58
IV nodaļa	
Latvju fermeru saimniecības pīrms 1917. g. revolūcijas	60
1. Kapītalīstīskās zemkopības kultūras pārņemšana no Baltijas	60
2. Daudzlauku sējgreežņa sākums Baltkreevijā	63
3. Lašņevas lauksaimniecības beedriba Baltkreevijā	69
V nodaļa	
Latvju fermeru kontrrevolūcionārā loma Padomju valdības laikā	77
1. Latvju kulaki cīņā pret Oktobra revolūciju	77
2. Padomju valdības zemeseerīce un latvju kulaki	84
3. Latvju kulaku eksploatacijas paņēmeeni	86
VI nodaļa	
Latvju saimniecību uzplaukums un zemneecības diferenciacija	95
1. Latvju saimniecību uzplaukums revolūcijas gados	95
2. Latvju saimniecību diferenciacija	98
VII nodaļa	
Kolektīvizācijas process Baltkreevijās latvju ceemos	104
1. Latvju komunas un kulacīskēe vīltus arteji līdz 1928. gadam	104
2. „Leelā lūzuma gads”	107
3. Kolektīvu organizatorīski-saimneecīskā nostīprīnašanās	115
4. Kolektīvu nacionālās sastāvs	119
Peelīkumi	123
I Latvju skaīts Baltkreevijā	125
II Latvju nacionālās ceema padomes Baltkreevijā	126
III Latvju kolektīvu saraksts 1934. gadā	128
VI Latvju skolu saraksts	129
Rezumejums kreevu valodā	131
Rezumejums angļu valodā	136
Ģeografīskās rādītajs	141

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309041149